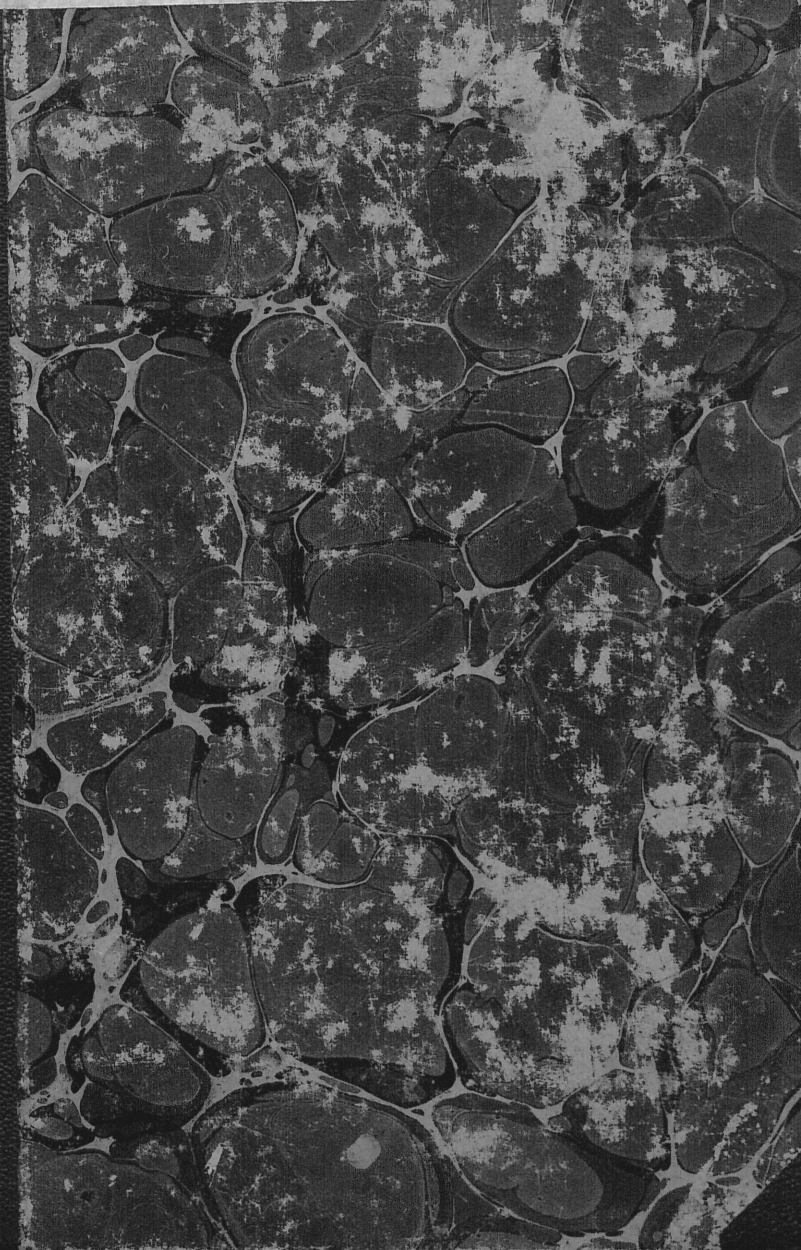

Ж

26 229 / 1866

SIOŁO.

PISMO ZBIOROWE,

poświęcone rzeczom

ludowym ukraińsko - ruskim.

Zeszyt drugi.

Treść: Poezji Szewczenka: *Topola, Katyna, Pustka, Try szlachy — Dobosz, J. Fed'kowycza. Marusia*, powiść H. Kwitky (ciąg dalszy). *Czastyna* powiasty „Przed laty,“ P. Stachurskocho, w perewodi na ukraińskie. *Miszczanka*, komedyja D. Łozowskocho (dokończenie). *Nestorowa litopys* na teperiszniu mowa zładżena (ciąg dalszy). *Rugja*, przez Jana Wagilewicza. *Na gruzach*, powieść T. Szumskiego (rozbiór). *Zototarenko w Warszawie*, dumka Bohdana Zaleskiego. Korespondencje: Z pod Lwowa. *List do redakcji „Siola.“* *Teatra ludowe, jako dźwignia oświaty. Rozmaitości, Słowniczek.*

LWÓW.

Nakładem i drukiem Kornela Pillera. 1

1866.

№. 26 229 / 1866

SIŁO.

Pismo zbiorowe,

poświęcone rzeczom

ludowym ukraińsko-ruskim.

Zeszyt drugi.

LWÓW.

Nakładem i drukiem K. Pillera.

1866.

70510

3.000

21040

Рішення шкільного

інтерв'ю українсько-радянське

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ ИП. 53194

Львів

Видання 1. Друківня К. П. Яворського

1886

50210

Poezyji T. Szewczenka.

Topòla.

Po dibròwi witer wýje,
Hulàje po pòlu,
Kraj doròhy hne topòlu
Do samòho dòlu.
Stan wysòkyj, lyst szyròkyj —
Na szczo zelenije?
Kruhòm pòle, jak te mòre
Szyròke, synije.
Czumàk idè, podýwytcia,
Ta j hòlowu schýlyt';
Czabàn w rànci z sopilkoju
Siàde na mohýli,
Podýwytcia — sèrce nýje:
Kruhòm ni byłyny!
Odnà, odnà, jak sýrota
Na czužyni, hýne!

Chtoż wýkochaw tonkù, hnuczku
W stepù pohybàty?
Postriwàjte, wse roskàžu.
Slùchajtez diwczàta.
Polubýła czornobriwa
Kozakà diwczýna,

Polubyla — ne spynyla ,
 Piszow , ta j zahynuow.
 Jak-by znala , szczo pokyne —
 Bulab ne pustyla ;
 Jak-by znala , ne chodylab
 Pizno za wodòju ,
 Ne stojalab do piwnòczy
 Z mylym pid werbòju ;
 Jak-by znala !...

I to lycho —

Poperèdu znaty ,
 Szczo nam w switi zostrinetcia.
 Ne znajte , diwezata !
 Ne pytajte swojù dòlu...
 Samò sèrce znaje ,
 Kohò lubyt' ... Nechaj wiàne ,
 Poky zakopajut' !
 Bo ne dowho , czornobriwi ,
 Kari oczeniata ;
 Bile lyczko czerwonije
 Ne dowho , diwezata !
 Do południa , ta j zawjane ,
 Bròwy polyniàjut' ...
 Kochajtesiaż , lubitesia ,
 Jak serdènko znaje .

Zaszczebècze sołowèjko
 W lùzi na kalyni , —
 Zaspivaje kozaczènko ,
 Chòdia po dolyni .
 Wyspiwuje , pòky wýjde
 Czornobriwa s chàty ;

A win jiji zapytaje :
 „Czy ne była mąty?“
 Stanut' sobi, objimutcia,
 Spiwà sołowèjko :
 Posłuchajut', rozijdùtcia,
 Obòje radènki.
 Nichtò tohò ne pobàczyt'
 Nichtò ne spýtaje :
 „Dè ty bulà, szczo robýła?“
 Samà sobi znàje.
 Lubýłasia, kochàłasia,
 A serdènko mliło :
 Wonò czùło nedòlenku,
 A skazàt ne wmilo.
 Ne skazàło — ostalòsia,
 Deń i niez workùje.
 Jak hołùbka bez hòluba,
 A nichtò ne czùje.

Ne szcebècze sołowèjko
 W lùzi nad wodòju,
 Ne spiwàje czornobrìwa,
 Stojà pid werbòju ;
 Ne spiwàje, — jak sýrota,
 Biłym switom nùdyt'.
 Bez myłòho bàt'ko, mąty
 Jak czużýji lùde ;
 Bez myłòho sònce swityt' —
 Jak wòroh smijètcia ;
 Bez myłòho skriz mohýła...
 A serdènko bjètcia...
 Mynùw i rik, mynùw drùhyj —
 Kozakà nemàje :

Sòchne wonà, jak kwitoczka,
Nichtò ne pytaje.

„Czohò wjànesz, mojà dòniu?“

Màty ne spytala,

Za staròho, bahàtoho

Nyszczeczkom jednàła.

„Idỳ, dòniu,“ kàże màty:

„Ne wik diwowàty.

Win bahàtyj, odynòkyj —

Budesz panowàty.“

— „Ne chòczu ja panowàty,

Ne pidu ja, màmò!

Ruszykàm, szczo prydbàła,

Spustỳ menè w jàm.

Nechàj popỳ zaspiwàjut’,

A družkỳ poplàczut’:

Łèhsze myni w truni lèzàt’,

Niz johò pobàczyt’.“

Ne slùchala starà màty,

Robyla, szczo znàła;

Wse bàczyła czornobriwa,

Sochlà i mowczàła.

Piszlà w noci do woròzky,

Szczob poworòzỳty:

Czy dowhò jìj na sim switi

Bez myłòho żỳty?

„Babùsenko, hołùbońko,

Sèrce mojè, nènko!

Skażỳ myni szczyrù prawdu,

De mỳlyj serdènko?

Czy żyw, zdoròw, czy win lùbyt’,

Czy zabùw-pokỳnuw?

Skażyż myni, de mij mýlyj?
 Kraj swita polynu!
 Babuśenko, hołubonko,
 Skaży, koły znajesz!
 Bo wydajè menè màty
 Za staròho zàmiż.
 Lùbyt' johò moja sýza,
 Sèrce ne nawczyty.
 Piszlab że ja utopýłaś —
 Żal dùszu zhubýty.
 Koły ne żyw czornobriwyj,
 Zrobý, mojà ptàszko,
 Szczob dodòmu ne wernùłaś..
 Tiàżko myni, tiàżko!
 Tam starýj źde z starostàmy..
 Skażyż mojù dòlu.“
 — „Dòbre, dònium; spoczynì tròszky...
 Czynyż mojù wòlu.
 Samà kołys diwowàła.
 Tojè lýcho znàju;
 Mynùlosia — nawczyłasia,
 Ludiàm pomahàju.
 Twojù dòlu, mojà dònium,
 Pozatorik znàła,
 Pozatorik i zillaczka
 Dla tòho prydbàła.“
 Piszlà starà, mow kałamar
 Dostàła s polýci.
 „Os na tobi siòho dywa!
 Pidý do krynýci;
 Dòky piwni ne spiwàły,
 Umýjsia wodòju,

Wýpyj tròszky siòho zilla —
 Wse łycho zahòjit'.
 Wýpjesz — bizý, jàko mòha;
 Szczob tam ne kryczàło,
 Ne ohlànsia, pòky stàniesz.
 Aż tàm, de proszczàłaś.
 Odpoczýnesz; a jak stàne
 Misiac sèred nèba,
 Wýpyj szczè raz; ne pryjide —
 W trètie wýpyt' trèba.
 Za pèrszuj raz, jak za toj rik
 Bùdziesz ty takòju;
 A za drùhyj — serèd stepù
 Tùpne kiń nohòju.
 Koły żywýj kozaczènko,
 To zàraz przybùde.
 A za trètyj... mojà dònju,
 Ne pytaj, szczo bùde.
 Ta szcze, czùjesz, ne chrystýsia,
 Bo wsè pide w wòdu.
 Tepèr że jdy, podywýsia
 Na torisznju wròdu.

Wziàła zille, poklonýłaś:
 „Spasybi babùsiu!”
 Wýjszła s chàty: „Czy jty, czy ni?
 Ni, wże ne wernùsia!”
 Piszlà, wmýłaś, napýlasia,
 Mow ne swojà stàła,
 W drùhe, w trètie; ta mow sònna,
 W stepù zaspìwàła:
 „Pławaj, pławaj, lebedònko,
 Po sýniomu mòriu,

Rostỳ , rostỳ , topòlenko,
 Wsè w hòru, ta w hòru!
 Rostỳ tònka ta wysòka
 Do samòji chmàry,
 Spytáj Bòha, czy diždu ja
 Czy ne diždu pàry?
 Rostỳ , rostỳ , podywýsia
 Za sỳnieje mòre:
 Po tim bòci — mojà dòla,
 Po sim boci — hòre.
 Tam dèš mỳlyj czornobriwyj
 Po pòlu hulàje,
 A ja płàczu, lita tràczu,
 Johò wyhladàju.
 Skažỳ jomù, szczo zahỳnu,
 Kołỳ ne prybùde.
 Samà chòcze mène màty
 W zèmlu zachowàty...
 A chtož jiji hołòwońku
 Bùde dohladàty?
 Chto dohlàne, pospytàje,
 Na stàrist' pomòže?
 Màmò mojà, dòle mojà!
 Bòže mỳlyj, Bòže!
 Podywýsia, topòlenko,
 Jak nemì — zapłaczesz
 Do schid sòńcia ranisińko,
 Szczob nichtò ne bìczyw.
 Rostỳž, sèrce topòlenko,
 Wsè w hòru ta w hòru;
 Płàwaj, płàwaj, lebedòńko,
 Po sỳniomu mòriu!

Takù pìsniu czornobriwa
 W stepù zaspìwàła.
 Zille dýwa narobýło —
 Topòłaju stàła.
 Ne wernùlasia dodòmu.
 Ne diždàła pàry:
 Tònka-tònka ta wysòka —
 Do samòji chmàry.
 Po dibròwi wìter wýje,
 Hulàje po pòlu;
 Kraj doròhy hne topòlu
 Do samòho dòlu.

K a ł y n a.

„Czohò ty chòdysz na mohýlu?“
 Na-sýlu màty howorýła.
 „Czoho ty plàczesz iduczý,
 Czohò workùjesz u noczý,
 Mojà holùbko syzokrýła?“
 — Tak, màmo, tak! —

I znow chodýła,
 A màty plàkała żduczý.
 Ne son-trawà na mohýli
 W noczi procwitàje;
 To diwczynà zaruczèna
 Kałynu sażàje,
 I slozàmy polýwàje,
 I hòspoda pròsył’:

„Poszły, Bòże, doszezi w noci
 I dribnyji ròsy,
 Szczob kałyna pryjniłasia,
 Rospustyla wity :
 Mòże ptaszkoju prylyne
 Mýlyj s toho swita.
 Zowjù jomù kubèleczo
 I samà prylynu,
 I bùdemo szczebetity
 W kùpci na kałyni.
 Bùdem plàkat', szczebetity,
 Bohà wychwalaty,
 Bùdem w kùpońci u ranci
 Na toj swit litaty.“
 I kałyna pryjniłasia,
 Wity rospustyla,
 I diwezyna na mohylu
 Try lita chodyła.
 Na czetwèrte — ne son trawà
 W noczy procwitaje :
 To diwezyna s kałynoju
 Plàcze - rozmowlàje :

„Szyròkaja-wysòkaja
 Kałyno mojà!
 Ne wodòju do schid sòncia
 Polywanajà!
 Szyròkyji slòzy-riky
 Tebè poliły.
 Jich sławoju lukàwoju
 Lùde ponesły.
 Osmijały podrùżeńky
 Podrùhu swojù,

Osmijały czerwònuju
 Kalynu mojù.
 Pryjmýż mojù holòwonku,
 Ròsòju umýj,
 I wítamy szyròkymy
 Od sòncia zakrýj.
 Menè znàjdut' — pochowàjut',
 Menè osmijut'
 Szyròkiji twoji wity
 Dity obirwut'.
 Ne son - trawà perèd switom
 Odcwiła-ziwjàła;
 To diwczyna na mohýli
 Plàkat' perestàła, —
 Perestàła slòzy lity
 I tiazko lubýty;
 Na wik-wiky na mohýli
 Slozàmy umýta,
 Wtomýlasia, taj zadrimàła...
 Z za hàju sòneczko wstawàło;
 Radily lùde wstajuczý;
 A màty j spàty ne lahàła,
 Weczèriat dònium dożydàła
 I tiazko plàkała zduczý.

P u s t k a.

Ràno w rànci nowobrànici
 Wychòdily iz selà,
 A za nýmy molòdýmymy
 Odnà diwczyna pislà.

Podybała starà maty
 Doczkù z mýlym rozluczìty.
 Rozluczyla ta wmwolała,
 Pòky w zemlu zakopàła,
 A samà w starci piszli.

Stojit' selò — ne wýrosło,
 Ne pereminyłos;
 Tilko pùstka na kraj selà
 Nà bik pochylyłaś.

Kolò pùstky na mylyci
 Moskàl *) szkandybàje,

Na sadòczok pozyràje.
 W wiknò zahladàje.

Zahladàje — ne wýhlane
 Czornobriwa s chàty,

Ne poklycze starà maty
 W chàtu weczèriàty.

A win kolys buw klykanyj,
 Rusznykỳ wze tkyls

I chustyna merèzylaś,
 Szòwkom wyszywàłaś.

Dumàw żyty, lubýtysia,
 Weś wik wesylýtys,

A dowelòs mij hòlube,
 Slozàmy umýtys!

Sydýt' moskàl pid chàtoju
 Na dwori smerkàje,

A w wiknò, nenàcze bàba,
 Sowà wyhladàje.

*) Na Ukrainie, moskalami zwą żołnierzy.

Try szlachy

Oj try szlachy szyròkyji
 Do-kùpy zijszłysia ;
 Na czużynu z Ukrainy
 Bratý rozijszłysia ;
 Pokýnuły starù màtir ;
 Toj žinku pokýnuw,
 A toj sestrù, a najmènszyj
 Mołodù diwczýnu.

Posadyła starà màty
 Try jasèny w pòli,
 A newistka posadyła
 Wysòku topòlu ;
 Try jawory posadyła
 Sestrà pry dołyni,
 A diwczýna zaruczèna —
 Czerwònu kałynu.

Ne prynialýs try jasèny,
 Topòla wsychàła ;
 Powsychàły try jawory,
 Kałyna ziwjàła ;
 Ne wertàjutcia try bràty,
 Plàcze starà màty,
 Plàcze žinka z ditoczkàmy
 W netòplenij chàti.

Sestrà plàcze — jde szukàty
 Bratiw na czużynu.
 A diwczýnu zaruczènu
 Klàdut' w domowýnu...
 Ne wertàjutcia try bràty, —
 Po switu blukàjut',
 A try szlachy szyròkyji
 Ternòm zarostàjut'.

DOBUSZ.

J. FED'KOWYCZA.

Hej cy czùły lùde dòbri,
Pered kìm to zwìry stỳnut,
A za kìm to mołodýci,
A za kìm diwczàta hỳnut ?
To nasz Dòbusz, nàsza slàwa,
To kapỳtan na Pidhirji,
Kràsnyj, kràsnyj jak carèwycz,
Dwàdciat ròkiw i czotỳry.
Chlòpciw tỳsiacz jomù slùžyt,
Poklònýsia pred nym kràle.
Na toj tòpir jòho jàsnyj
Klàły Nimci mnòho stàły.
A na tiji porosznýci
Bỳły Uhry zlòta mnòho ;
A toj rèmeń bilsze wàrtyj,
Jak u dwòje càrstwa twòho.
Jàsna niczka w czornohòri,
Misiać swityt, mìsiać mrìje,
A kapỳtan chòdyt sùmno,
Czoś mu sèrce w hrudèch mlije,

Ni topirczyk wże ne pèstyt;
 Ni kresàk ne obzeràje,
 Chòdyt, chòdyt po dołyni,
 Klònyt hołow taj dumàje.

„Hej kapýtan, ty nasz pàne,
 Ne jàło ty sumowàty,
 Ja spiwàk je na Pidhirju,
 Ne roskàżesz zaspivàty?”

Ja umiju pisnej mnòho,
 Aj potràfju zatužyty;
 Kapytàne, cy ne kàżesz?
 Može chlòpciw pobudyty?”

Onde chlòpciw tysiacz dwìsti
 Polahàły po ubòczy.

Hej jakyż bo bùjni, žwàwi,
 A jaky w nych bystri òczy!

Bo wodỳ szcze wnỳ ne pỳly,
 Chybà krow ta bùjni wyna,

Chlib ich bilyj ne hoduje.

Lysz žubròwa solonyna.

A kapýtan staw nad nỳmy,
 Rwe pystòla, zwòdyt skàły;

Hrym!! a zbujiw tysiacz dwìsti
 Na nohàch wże postawàły:

„Szczò rozkażesz pan kapýtan,

Cy pałyty, cy rubàty,

Cy jakòmu korolèwy

Kàżesz hòlow z wiàziw zniàty?”

„Wràza hołow ne propàde,

Zàky ruska ne zastyla,

Ale kràsna, kràsna Dzwýnka
 Na wieczirky zaprosýła,
 Wy pìdete wraz zo mnòju.““
 „Jak roskàżesz, i do hràny,
 Ty kapytan w Czornohòri,
 A my twoi, kapytane.““

Jàsna niczka w Czornohòri,
 Swityt misiac z zwizdoczkàmy,
 S lèhyniamy tysiacz dwisti
 Kwàpyt Dòbusz oblazàmy;
 A sowà deś zatużýła,
 Szo aź sèrce w hrudèch mlìje, —
 W Czornohòri niczka jàsna,
 Misiac swityt, misiac mrije.

„Kapytane, zawernýsia,
 Ptàcha nuždù nam woròzyt;“
 „„Chto to kàże?““ krýknuw Dòbusz,
 „„Holowòju naj nalòzyt!““
 Taj uchopýw za pystòla. —
 „Ozde stòju pàne bràte,
 Szcze raz kàżu, zawernýsia, —
 Ozde hrùdy, — moż strilàty““

Tak kazàw Iwànczyk lùbczyk, —
 Wy ne czùly o Iwàni?
 Ej lèhýn to buw choròszij,
 Pèrszij win po kapytani,
 A kapytan jehò lùbyt,
 Lìpszè maj niź tòpir z stàly,
 Jak pohlànuw na Iwàna,
 Aż mu rùky bili wwiàly.

„Tobi sòrom sławnij Dòbusz ?

Màjesz w zèmlu szo dywỳty.

Za-dli Dzwỳnky chabałyci

Swòho bràta chòcesz wbỳty ?

Jak ty dùmasz dòbra dùsze,

Szo ta sùka tebè lùbyt ?

Bazàrynky twoi lùbyt,

Zawernýsia, bo tia zhùbyt.“

„Abýs daw my tilko zlòta,

Szo napòwniu siu dolýnu,

Abýs daw my w dwòje bìlsze,

To ja Dzwỳnky ne pokýnu,

A ne chòcesz ty zo mnòju

Jtý do Dzwỳnky, — w twojij wòły,

Zawernýsia s lehyniàmy,

Ale Dòbusz — ni, nykòły!“

„Ja tebè bych maw łyszỳty ? —

Ja twij brat, tebè samòho ?

Tòho lùde ne diždàły,

Taj ne diždut lùde tòho ; —

Haj, ne pèred hajdamàchy,

De kapýtan, tam i lùde,

Daj my rùku, pàne bràte,

Czej hniwù wże w nas ne bùde.“

* * *

„Dòbryj wèczèr kràsna Dzwỳnko,

Otworỳ, puskàj do chàty,

Sim sot chlòpciw je zo mnòju,

A wże czas by weczèràty.

53194

My prynèsły, sribła, zlòta,
 My prynèsły mèdu mnòho,
 Bùdem jìsty, bùdem pỳty,
 Otworỳ nam lysz nebòho.“

„Cy to wy tam sławnyj Dòbusz!
 (Ty sia chòcesz napywàty?
 Ja ty pỳwa nawaryła,
 Bùde swit sia dywuwàty) —
 Ej darùjte lùbku lùbyj,
 Szo ne mòžu was pustỳty,
 Stéfana sia ot nadiju,
 Jak uznàw by, mih by byty!““

„Szo ty s twojim czolowìkom! —
 Stéfanowy ja ne ràžu
 Tebè j pàlcem dokynuty,
 Otworỳ my, ja ty kàžu.“ —

„Ja bo kàžu, slìwnyj Dòbusz,
 Szo sehòdne ne otwòriu.““

„A ja pìdu na pidsinie,
 Taj s dwermỳ sia sam pobòriu.“

„W mène dwèry tisowỳji,
 Ne złodijam do rozlòmu!““

„Szo ty kàżesz hej hadiùko?!“
 Klyknùw Dòbusz hirsze hròmu,
 Taj uchopỳw za odwirky,
 Jak solòma wse sia krùszyt',
 Dwèry hrýmly serèd chàty, —
 Aż nabij tut w ùcha hlùszyt.

Ej nabòjuż ty zradlỳwyj,
 Ej, nabòju hołosnènkij,

Z kapytana krow sia lije,
 Wpaw kapytan mołodènkij,
 Wpaw, konaje na murawi,
 Krow kypiacza trawy ròsy,
 A kapytan kljczy chlòpciw,
 Taj konaje, taj ich pròsy:

„Jak ja bràtia wże zahynu,
 To zložit mnia na topòry,
 Zanesit mnia, de najkràsze,
 Zanesit mnià w sýni hòry,
 Tam de lùde ne zachodia,
 Tam de ptàscky ne spiwàjut,
 Tam menè wy pochowàjte,
 Naj lachý mij hrib ne znàjut.

„A mij tòpir zołoczènyj
 W Dnistèr-Dunaj zatopite,
 Nechaj znàjut rùski lùde,
 Nechaj znàjut rùski dity,
 Szo chto žinci w switi wiryt,
 Mùsyt mårne zahybàty,
 Jak wasz Dòbusz, wasz kapytan, —
 Joj — pro-sty-mnia — Bòza — Måty!“

W czornohòri sònce schòdyt,
 Czornohòra w switli tòne,
 A w skali tam deś hlybòko,
 Tam sowà deś plàcze, stòne,
 Ale Dòbusz jij ne czùje,
 Bo w mohýli wże ne czùty
 Ani pìsniu Dobuszòwu,
 Ni floyàry slòzni nùty.

MARUSIA

powist'

Hryhorja Kwitky.

(Osnowianenka).

(Ciąg dalszy).

Ne pijszlaz i Marusia do tanciw, a sila sobi sumuczy na pryspi koło chaty, ta ti oriszky, szczo wziala w Wasylà, usè w zmèni pereminiàje, ta nàzycem za Wasylòm pohladàje. Szczò-ż u nèji na dùmci, tohò j samà ne rozberè. To czàsom stàne jij wèselo, tak szczo zàraz bihla-b do màtery, ta j pryholùbyłàs by do nèji, to znow zasumuje j slizonkỳ chùstoczkoju obitre, i bažàje hàteńka, szczo rozwiw jiji tùhu; to wsmichnètcia, to zasoròmtycia; i dùmaje, szczo-to j dodòmu jty (tak bułò popèredu wse robyla: czy posydyt', czy ne posydyt' na wesilli z drùžkami, ta merszczij i dodòmu), ta jak rozhlèdyt', szczo trèba pouz Wasylà jty, ta j peredùmaje. A siohò wonà j samà, ne znała, szczo w nèji na dùmci bułò: •Kòlyb ottòj pàrobok pryjszòw ta pohoworỳw by zo mnòju, to nenàczeb mynì na duszi lèhsze stàło. • Jak

zè tilko podùmała pro se, ta jak zasoròmyticia! Poczèrwoniła jak kałyna, zakryłaś rùczeni kamy i hòlowu pochyłyła.

Ottò j pryjszła do nàji Olèna Kubrakiwna, peretanciowàwszy, ta j siła koło nàji oddychàty. „Czohò ty, Marùsiu, tak sydysz? Czy płaczesz, czy szczò?”

„Ni, ne płaczu, kàże Marùsia, i howorýtby to, i zamiszàłaś, szczò j ne znàje, szczò j kazàty: „Otcò jim, kàże, mòczeni kyslÿci, ta buła wdawyłaś. A ty czohò tak zasàpałaś?”

„Ta peretanciowàłaś sobi na łÿcho! kàże Olèna. „Jak popàw menè on toj bojàryn, tak usè krutÿw krutÿw, poworòczuwaw menè poworòczuwaw, — a tut szczò na łÿcho muzÿka ne perestajà; tak ne tilko szczò nòhy, ta j rùky bolàt', i hòlowà krùtyticia. Ta wżè i tanciùra! u nas takòho i na wsij słobodi nemà. Ja kazàła swoim chlòpciam, szczòb prywòdyły johò do nas na ùłÿciu.”

Ot Marùsia tròszky i zràdowàłaś, szczò, mèże, Olèna znàje tohò pàrobka, szczò j j tak u dùszu zapàw; bo j wonà, na swij paj, dùmała, szczò wżè kràszcze j j pàrobka j na switi nemà, i szczò se johò wonà tak wychwàłaje. Ot i dawàj pro johò wyptował': „A jakÿj że bojàryn, czy ne stàrszyj?”

„I wżè stàrszyj! załepetàła Olèna: „sydÿt' sobi jak ponùra, ni na kòho j ne dÿwyticia, i diwczàt ni kotòroji ne zàjme. Nechàj łyszèn siàduť za stìl, užè ne ja bùdu, szczòb ne pryspiwàła jomù:”

Stàrszyj bojàryn, jak bołwàn,
 Wýtreszczyw òczy, jak baràn:
 Obruczàmy hołowà zbyta,
 Moczułòju swyłka sszyta,
 Łyczkom pidperezàwsia,
 U bojàre prybràwsia.

Ot jak jomù pryspiwàju? Nechàj znàje j nàszych diwczàt. Win, mòże, dùmaje, szczo selàne ne wmijut' tanciwàty? Nu, nu! Szcze johò bàt'ka naweczàt'.

• A mòże, win i ne wmije? • spytała Marùsia, a samà zakryłaś rukòju, szczob ne bàczyła Olèna, jak wonà od sioho soròmyticia.

• Chto? Wasyl ne wmije? • aż skryknuła Olèna.

• Ta ja j ne znàju, czy win chto, i czy win umije tanciwàty, czy ne wmije, ja ne znàju, ta j johò zowsim ne znàju. •

Skazàwszy sèje, Marùsia j schamenùłaś, szczob ne zamowczàła Olèna pro johò roskàzowaty; bo jij dùże chotiłoś znàty, chto win i widkilà; i tilko szczo chotiła wypytowaty, aż tut Olènu roznosyło z swojim bojàrynom: dawàj iznòw żàłowatcia, jak win jij rùky powykrùczuwaw, jak jiji wtomyw, i se, i te, i dòwho wse pro johò howoryła.

Dòwho słùchała Marùsia i ne znàła, jak Olènu spynyty, bo ta radèseńka buła choť do wèczera towkty pro swòho bojàryna. Dàli, bùcim-to ne wtoròpała, pro kòho wonà roskàzuje, ta j kàże: • Pryspiwàj że jomù wże dòbre ta dòbre. •

• Ta se ne jomù: chybà ne czùjesz? • krỳknuła na nèji Olèna: • se ja Wasylèwi chòczu pryspiwàty. •

• Ta szczò tam za Wasyl tobi dàwsia? • kàże Marùsia (a se wże w diwczàt takà natùra, szczò kotòra jakòho pàrobka polùbyt', to znaròszne stàne korỳty, szczòb drùhi johò pochwalàły). • Ot ne wydała twohò Wasylà! • kàże. • I widkilà win tut uziàwś! i z jakòji słobody zabriw siudy! •

• Ehè! màbut' czy ne z słobody! Win z hòroda, win swỳtnyk, koły czùła. Ta szczò wże za zawziàtyj! Użè de pojàwytcia, to wsi diwczàta koło johò. I tanciowàty, i żartowàty, ne wziaw johò bis! Ta j choròszyj że! Bacz, jak wychylàjetcia, za tyn derżaczys! Spỳna tak i hnètcia, nenàcze mołodỳj jàsenok; a z wỳdu jak namalòwanyj: òczy jomù jak ziroczkỳ, a kùczery tak i motàjutcia: bacz, po-kupècześkomu... •

• Màbut', ty johò lùbysz, tak tym i chwàłysz, • lèdwe promòwyła Marùsia, chowàjuczy òczy w rukkàw, a samà jak na ohni od Olènynych riczèj.

• Poturàj, szczò lublù! Pożàłuj by lubyła, tak win na takỳch i ne podỳwytcia. Kàżut', szczò johò chaziàjin ta chòcze johò wprỳjmỳ wziàty, a doczka choròsza ta j choròsza i dùże bahàta. Win i sam màje kopijczynu: adzè ty bàczyła, szczò j za szàpku ta wỳkynu w aż hrỳwennyka; ottàk i wsiudy win ròbyt'. Użè jàk by ne bułò... •

Tut pidbìh Denys, ta j potiàh Olènu do tànciu za rukàw. Užè wonà johò j lājała, i kulàczczem u spynu towkmàczyła; tak niczòho j ne zrobyla: potiàh, ta j potiàh. A jij pŷlno chotiloś iz Marùseju posydyty, ta pro parobkiw nahoworŷtyś.

Ostàłaś Marùsia samà. Uziały jiji dùmky ta hadkŷ; a jak zhadàła, szczo Olèna kazàła, szczo johò chaziàjin ta berè johò wprŷjmy i szczo oddajè doczkù j choròszu, i bahàtu, ta j zažurŷłaś; schyŷła hołwońku na biłuju rùczku, a slizońkŷ z oczŷc tak i kapotiàt. Ot obtèrła jich chùstoczkoju, zakrŷłaś rùczeniòkoju, ta j dùmaje: »Och, lŷcho myni tiàžke! Łùczczeb ja johò ne bàczyła!... Jàkto myni johò zabuwàty!... Tŷmto horodiànski diwczàta: u jich i parobkŷ swoji, ne takì, jak u nas, szczo ni na szczo j dywŷtyś... Pijdù szwŷdcze dodòmu (a samà ni z mìscia), stànu pòratŷś, robŷty; to, mòže j zabùdu.... Tak to j zabùdu! Och, dòleńko moja lŷchàja!... Te pèr ot sich orìszkiw nihdè ne podiwàju, tak pry sobi j nosŷtymu, bilsz ni na szczo, tilko na pàmiat'. Choť bŷ na smich wonŷ myni skazàły...« Ta sèje, dùmawszy, potriaslà w žmèni orìszky, ta hòlosno j promòwyla: »Czy win menè lùbyt'? Czit, czy lŷszka?«

»Czit! i lùbyt' tebè od szczyroho sèrcia!« obizwàwś Wasyl, szczo wže dawnò stojàw koło nèji i dywŷwś na jiji smùtu, ta ne znàw, jak zaniàty.

»Och, myni lŷszeńko!« skrŷknula Marùsia i strepenùłaś, jak tàja rŷbońka, uskòczywszy u jàter.

»Chto takỳj? Pro kòho wy howòryte?« pytàje j samà ne znàje, dla czòho j pro szczò.

»Toj tebà lùbyt'... pro kòho... ty dùmała...« kazàw Wasyl, zadychàjuczys od nesmìlosty i z làku, jak poczùw, szczo wonà màje kohòs na dùmci.

»Ta ja... ni pro kòho... ne dùmała... ja tak...« skazàła bìdna diwka, ta j zlakàłas hrichà, szczo z ròdu wpèrsze zbrechàła; a pòsli j kàže: »Chtob to menè j polubỳw!«

»Marùsiu, Marùsiu!« kàže Wasyl, tiàzko, od sèrcia zdychnúwszy; ta j iznòw na-sylu duch pere-wiw, i kàže: »Ja znàju takòho...«

»Marùsiu! Marùsiu! a chodỳ łysz, siudỳ!« tak klỳknula jiji taż Olèna. Marùsia ni żywà, ni mèrtwa! Zlakàłas tohò, szczo Wasyl staw z nèju howorỳty ta szcze tak hòłosno; a tut szcze j te, szczo Olèna bàczyt', szczo wonà s czużym pàrobkom razmowlàje, a pòsli j smijàtymecia jii; a szczo najbilsz te jii bu-łò stràsžno j żàłko, i niby dosàdno, szczo Wasyl kàže pro kohòs drùhoho, szczo jiji lùbyt'. Ot jak zlakàłas, skòczyła z mìsta, ta j ne mòže j stupỳty; a Olèna znaj jiji klỳcze: »Ta jdy siudỳ; ós-ós de ja!«. A Wasyl toż staw jak wkòpanyj i ne znàje bilsz, szczo j kazàty. Na dùmcib to j bahàto dè-czoho je, tak jazỳk ne slùchaje, i ne powèrnesz johò; a tut szcze na bidù pidslùchaw, szczo Marùsia pro kohòs užè dùmaje, i szczo jomù nìczoho tut ubywàtyś; a tut iszczè Olèna zbyła johò s tòłku... Ot stojàł wo-

nỳ obòje, serdeczni, i ne znàjut', na jakù stupỳty, i czy jty jim kudỳ, czy szczo robỳty.

Uzè samà Olèna pryjszlà do Marùsi i pytàjet-cia, czy wonà dòwho tut bùde?

„Ni, kàże Marùsia, „uzò myni porà j dodòmu. Niczoho bilsz tut dożydàtys. Ta sèje kàzuczy, tak wàzko zdychnùła, szczo kryj Mày Bòża!

„I ja otcè jdu dodòmu, kàże jìj Olèna: „mà-ty pryslàła po mène. Czy znàjesz szczo? Chodim zàwtra wkùpi na mìsto! Mày kazàła dè-szczò ku-powàty, tak chodim zo mnòju; ty takỳ wse łuczczè znàjesz.

„Dòbre, chodim. Mojà matùsia szczoś nezdùżaje tak, szczo nam trèba, ja j kùplu; zachòd' tilky za mnòju, skazàła jìj Marùsia.

„Zajdù, zajdù. Żdy menè do schid-sòncia. Cho-dim że tepèr ukùpi dodòmu ta w perèkupy kùpym kysłyczok.

Ot podrùżenky, pobràwszys za rùky, j pijszlỳ sobi.

Ostàws Wasyl i stojl' sam ne swij. Po johò dùmei, win, bàczytcia, zakýnuw Marùsi na-dohàd, szczo se win jìji lùbyt'; i dùmaje: Kołyb wonà ne màła kohò na prymèti ta szczo b johò choť tròchy lubỳła, to bilsz by jomù niezòho j ne trèba; ne cho-ťiw by ni hròszej, ni pànstwa. Tak bo poczorwonìła, jak ja jìj staw zakydàty, szczo jìji polubỳw, i oczyci potupỳła w zèmlu, a ruczeniàtamy wse chùstoczku krutỳła, — wże, wỳdno, z sèrcià; a jak pijszlà za

Olènoju, to ne tilko jomù j słowcià ne skazàła, ta j ne hlànuła na jòho.

Sumowàwszy pijszòw win nàzyrcem za Marù-seju i bàczyw, szczo wonà, àż pòky wwijszlà w dru-hù ùlyciu, to àż trèjezy ohladàłaś, a czohò, chto jiji znàje! Diwczàczu natùru trùdno rozhadàty; bo wony czàsto bùcim-to j ne lùblat', chto jich zajmàje, i bùcim-to i sèrdiatcia, a tam sobi nyszkom tak johò lùblat', szczo j skazàty ne mòżna! Ta taky i tòi prà-wdy nihde dity, szczo ynsza diwoczka, szcze moło-dèńka, szczo z ròdu wpèrsze pobàczyt' takòho pà-robka, szczo jij prýjde po sèrciu, to j samà sebè ne rozhadàje szczo z nèju dijetcia. Na dùmci, tak by na johò wse j dywylaś by, i howoryła-b usè z nym iz odnym, i siła-b koło jòho; tak czohès usè stýdno: choť ni duszy nemà blýzko, a jij zdajetcia, bùcim usi lùde tak na nèji j dýwlatcia, abò choť i ne dý-wlatcia, tak po oczàch piznàjuť, szczo wonà s pà-robkom howoryła. Ottým-to takà j zachàjetcia, i wti-kàje, ni słòwa ne skazàwszy pàrobkowy, szczo zały-ciàjetcia do nèji; jak że odbižyt' od jòho, to j samà žalkuje, ta bà! wže ne mòżno diła popràwyty! Dò-brež, koły pàrobok ne rozsèrdytcia, ta szcze j u druhe stàne làsy pidpuskàty, tak iszczè ne zòwsim bidà; a jak že podùmaje: •Łycho jiji màteri, jakà pyszna Cur jij!• ta j pidwènetcia do drùhoji, tak tohdi wže zòwsim łycho! i sumùje, serdeczna, i nyszkom poplàcze, ta pryťmòm niczohò robýty! i wžež samij

johò ne zajmàty, szczob ne skazàw : • Samà na szÿju wiszajetcia !

Smutnà pryjszlà dodòmu nàsza Marùsia, ta tilko ne tohò. Wonà dùmàła, szczo Wasyl jiji ne lùbyt', a kołyb lubÿw, to zàraz priàmo j skazàw by; atò pro kòhoś drùhoho kazàw, a pro sèbe ni piwslòwa. Ta j Olènaż kazàła, szczo chaziàjin berè johò wprÿjmy; tak se wże pèwno, szczo win lùbyt' chàziajsku doczkù. • Ta jak jiji j ne lubÿty? wonà sobi horodiànka, ta, kàżut', choròsza, ta j choròsza! A dùmaju, jak uberètcia, tak namÿstà szcze bilsz, niż u mène. A skrynja z dobròm mała? ta szcze, dùmaju, i ne odnà; tam, mòże, taki wełÿki ta rozmalòwani, ta na kołèsach! A poduszòk, poduszòk! tak, mòże, pid samù stèlu... Tak kudÿ wże jomù do mène! win na takÿch i ne podÿwytecia. • Ottàk dùmàła Marùsia, pryjszòwszy dodòmu i siwszy w chàti na łàwi.

Dywylaś starà Nàstia, màty jiji, lèżaczy na połù ta stòhnuczy od nedùhy, szczo doczkà jiji sydÿt' smutnà j newesèła i niczòho pro wesille ne roskàzuje, i za dilo ne pryjmàjetcia; dywylaś dòwcho, a dàli stàła pytàty: • Czohò ty, dònium, takà newesèła, mow u wòdu opùszczena? Czy ne zanedùżała, nechàj Boh borònyt'? Hladÿ łysz, jak iszczè j ty zwàłÿssia, — szczo bàt'ko z nàmy bùde robÿty! Każÿ bo, szczo w tèbe bołÿt'?

• Niczòho, màmò! • kàże Marùsia.

• Czy ne porwała namýsta, żartùjuczy na wesilli? •
pytaje Nàstia.

• Ni, màmo! •

• Czy ne zobidýw chto? to bàt'kowi skażý, win
zaràz ustùpycia. •

• Ni, màmo! •

• Tak kołýž nemà niczòho, tak czohò tak sydity?
iszláb po wòdu: porà nastawlàty weczèriaty. •

• Zàraz, màmo! • skazàła Marùsia, a samà ni z
mìsta.

Dożydàła màty, dożydàła, dàli znów za neji, i
uhowòriuwała iiji, a dàli j swarýłás na nèji; tak
uzè nasýlu, ta na prewełýku sýlu roskołychàła jiji,
szczo wonà rozdiahlás, i ne pochowàwszy haràzd ni
skyndiaczòk, ni namýsta i nijakòji odòży, uziàła kò-
szyk, szczob-to w horòdi zilla narwàty, ta, zàmisé
horòda, pijszlà do krynýci po wòdu, nenàcze z wìd-
ramy jde i bajdùže; ta wże jak pryjszlà do krynýci
i jak stàły nad nèju lùde tam smijàtyś, tak wonà
tohdì schamenùłás i merszczij dodòmu. Szczoż? i
dodòmu wernùwszys ne lùczeza bułà: zatopyła w pe-
czì, i prystawlàje horszký poròzni; zàmisé pszonà,
szczob zamiàty horszcz, wonà sil tre u màkoterì, ta
pidlywàje horszczù... I szczò ni wìzme, do czòho ni
kýnetcia, usè ne do szmýhy, tak szczò j starýj Naùm
wernùwszys dodòmu j dýwłaczys na takè jiji pòrannie,
aż sam dywowàws.

Siak-tak widdàwszy weczèriu, Marùsia pijszlà do koriw, a Nàstia stàła żurỳtyś, i kàże Naùmowi: «Och mynì łyszeńko tiàżke! Szczòż otcè z Marùseju dijetcia? Kàże, zowsim zdoròwa, a zà-szczo ni prỳj-metcia, szczo ni pocznè robỳty, usè ne do łàdu, usè ne ták, jak trèba. Ta czohòś sobi czy żùrytcia, czy szczò. Nechàj Boh borònyt', czy ne z oczèj jiji stàłòs?

• U was, u żinòk, usè z oczèj, zaworczàw Naùm, czy dytỳna zmèrzła na chòłodi, czy dytỳni dùszno w chàti, wy kàžete z oczèj; hołòdna, jisty pròsyt' — z oczèj; najiwszyś ne chòcze — i to z oczèj; czy zaśmijàłàs, czy zażurỳłàs, czy siła, czy wstàła — usè z oczèj; usè pro wse w was òczy. A szczò òczy mòżut' zrobỳty? Niezòho; dỳwlatcia sobi na swit Bòżyj, ta j hòdi. Rukòju czołowikowi bidù zròbysz, a jazykòm szcze j hirszu, a òczy niczòmu ne prywỳnni.

• A czomùż babỳ, kotri znàjut', ta j zlỳzujut' i szèpczut'? jak by wonò niczòho, to niczòhob i ne robỳty, à to...

• Na tè szèpczut' i zlỳzujut', szczob takỳch dùrnykiw durỳty, jak ty i pròczyji. Poturàj tilko jim: wonỳ, pożàłuj, ràdy, szczob tobi za wse, pro wse szeptàty, abỳb hròszyky łupỳty. A chto szczò mòże czołowikowi zrobỳty, òpriez Bòha myłòsèrdnoho? Win naszlè bidù, Win i pomỳłuje; tilko mołỳś i Johò odnohò znaj; a s tòju bisòwszczynoju, z woròzkàmy, ta z znachuràmy ne wodỳś. Pomòłỳś, Nàste, choc łèzaczy Bòhu, kołỳ ne zdùżajesz pidwè-

stys ; i ja taky pomolùs, to j hlady, szczo Marùsia nàsza zàwtra zòwsim z doròwa bùde. Mowczyż, on wonà jde. •

Marùsia, zòwsim upòrawszyś i poprybiràwszy, rospytowała màtir, czohò trèba na mìsti kupyty, i wzialà w båtka skilko trèba hròszej, posłàłaś na lãwi, pomołyłaś Bòhu i, swerch usiòho, wdàryła try poklòny, szczòb wżè bilsz ne dùmaty pro Wasylà ; jiji tak båt'ko wczyw : •Kòly, kàże, tobi czohò trèba, abò żurbà tebè wizme, zàraz do Bòha. Udàr try poklòny i prosy ob czomù tobi nùzda, i ždy pèwne wid Jòho myłosty ; Win nasz Otèc, Win znàje, szczo komù i u jakè wrèmia posłàty. •

Ot s takòju dùmkoju lahła Marùsia. Tak szczoż ? I son jiji ne berè. Te j diò, szczo dùmaje... ta ne ob Wasylèwi, dè to wże ! Wonà jòho j znàty ne chòcze... ta j nà szczo jij win?... •Win dòsi wże poswàtanyj; adżè j chùstoczka w joho, szczo s kyszèni wyjmàw, to ne chłopiàcza, a pryt'mòm diwòcza, i wże, wỳdno, wonà jomù podarowàła... ta win że newesèlyj na wesilli buw... ottò, màbut' skuczàw za swojèju hołùbkoju... ta szcze szczòb ja ob jomù dùmała? Otcè-ż! Win sobi j sydiw, nenàcze odyn u lisi, ni na kòho j ne dywỳws... •Dàli zdychnùła j dùmaje : •I menè zaniàw tỳmy orìchamy, aby b to wże, tak!... Ni, Wasylu, ne nàszym diwczàtam ob tobi dùmaty, u tèbe je swojà... Ot užè lùbyt' jiji, dùmaju?... Bàczcia, wse pro néji tak i dùmaw, bo w

oczàch tak i wỳdno buò slizońky... Tepèr užè wonỳ dòsi w kùpońci... i wonà wże, mòže, ciùje johò u ti òczeńky, szczo jak błyskawka, jak zhlàne, tak i siàje... ot wże ne ciùje wonà jich!... Tohòž to win po jìj maw plàkaty... Czohòž ja otcè plàczu?... Och hòreczko mynì tiàžke!... Kòlyb buła znàła, ne chodỳłab na tè wesille! Nà szczo buò rospỳtowaty Olènu pro johò!... Ta darmà; ja wże zòwsim pro johò j ne dùmaju... ta j win že pro mène tož. Mòže, win dùmaw, szczo... toje-to... abo to... szczo, kàže: ja zna-ju takòho, szczo tebè lùbyt', a jomù-b to wże ne mòžna, szczo wże win poswàtanyj... Boh s tobèju! Nechàj tobì Boh pomahàje! I oženysia, i lubysia... Ta czohò-ž ja wse plàczu?... Od tòho i tùha takà, szczo czohò ja na te wesille chodỳła!... Tepèr zasnù wże... Zàwtra, na zori wstànu; pijdu na torh, ta j rozibju swojù tùhu. Kòlyž z nym zostrinùs na mìsti to bùcim johò j ne znàju, i ne bùdu na jòho j dy-wỳtyś... A wże win, pèwno, z nèju chodỳtyme po bazàru, ta dè-szczò kupowàtymu?... bo, màbut', i wesille szwỳdko bùde... Tò-to wże win bùde rad, jak oženytcia!... A wonà!... Czohò-ž ja zalywàjuś slizońkàmy?... Och bìdońka mojà!... Och hòreczko mojè! Czohò takỳ ja na te wesille chodỳła!...

Ottàk-to bìdna Marùsia, ne choťiwszy j spomy-nàty pro Wasylà, tilko pro johò odnohò j dùmàła, i choť by tobì na czasynoczku oczyciamỳ zwelà; plàkała, ta žurỳłàś cilisińku nicz. A j dòwha nicz u nas

na kłeczàlnij nedili? Weczirnia zorià szcze ne pohàsne, a switowà wże j zajmàjetcia; blysnè Wiz, ta wże dokotywszys do schid sòncia.

Ot i tepèr: tilko szczo ziroczkỳ zasyjaly u Bòha myłosèrdnoho na nebesàch, tilko szczo rozswitylys, ta j to ne zòwsim jàsno, a nenàcze skriž serpanok; sołowòjko stych bilà swojòji sàmoczky, szczob wýspałas choroszènko, ne żachàjuczys; witerèc zasnùw i hiłoczky po sadkách drimàjuczzy łèdwe-łèdwe kołyszutcia, tilko j czuty, szczo czerez hrèblu, na łotokàch wodycia cìdytcia i mow chto nyszczeczkom kàzku kàže, szczo tak i drimàjetcia, atò wsiùdy tychèsenko... Aż os ne dòwho zìroczka pokotyłas... dàli drùha... trètia — i pochowàlys u sýniomu nèbi, mow u mòre kànuły; a proszczàjuczys iz zemlòju trèszky splàknuly... ot wid jich slizonok pàła rosà na zèmlu, kànuła jiji kràpelka, zaszèstila u àeri — i prokynuwsia witerèc, ta j pokolychàw tychènko hiłoczky po sadkách, ta po liskàch. Ot i poprokydàlys ptyczy samoczky, lypnuły oczyciamy, zaémòkały nòsykamy... tut zàraz jich sàmeczyky, szczo bilà nych drimàly, poprobùrkowàlys i z ràdoszcziw, szczo nastajè znow Bòzyj deń i wony bùduť iz swojìmy sàmoczkami litàty, hràtyś, lubỳtyś i szczo, mòže, jakà j jajèczko znesè — s takých-to ràdoszcziw zaspivàly swojich piseniok, szczo ràno j wèzir chwàlat' Hèsпода nebèsnoho, Ocià myłosèrdnoho jak czołowikowi, tak usiàkomu zwìriu, ptyci, ta j samij ma-

niùsińcij komàszeczi, szczo j òkom ne wzdrysz. A ne chto wże wyspiuwat' jak sołowèjko! — zaszcebetàw, zalaszczàw, zaczỳrkaw, zaswystàw, zatreszczàw... to stỳchne, niby poszèpcze swojij sàmoczci, jak jiji lùbyt', a wonà jomù, màbut' skàże, szczo j wonà johò lùbyt' i pochwalàje johò piseńkỳ, to z ràdoszcziw i huknè na wweś sadòk... a jak promèż tòho, szcze j nòsyczkami pociłujutcia, — tut win. užè i ne stiàmytcia... zaźmùrytcia, zaszcebecze, zaterczyt' szczo aź nenàcze ochrỳpne, ta znow szcze dùżcze làsne. Zadrybòcze, szczo aź duch jomù zapiràjetcia... ta wse-ż to tak hàrno, tak hàrno, szczo j roskazàty ne mòżna, a duszi wèselo!

Ot na berèzach i lỳstie zaszupòtily promèż sòbe, szczo j wonỳ, po làsci Bòzij, bùdut' krasowàtỳs na jàsnomu sòneczku. Schamenùłàs tràwońka, jak skropyla jiji nebèsnaja rìsoczka; pidniałỳs stebelỳnky, rozpùkałỳs cwiłòczky i, porozziawlàwszy ritoczky swojì, nadỳchały na wsiu dołỳnu takỳm zápachom, szczo, poczùwszy johò, zabùdesz pro wse i, tilko zdychnùwszy, podùmajesz: Bòże myłòsèrdnyj! Otèc nasz nebèsnyj! I ce wsè, szczo tilko je na zemli, u wodì, pid nebesàmy, ce wse Ty tilko po jedỳnomu myłòsèrdyju Swojomu dla czołowika sotworỳw jesỳ? A win sèje mỳzerne sozdànyje, sia byłyna, sej pył i poroszỳna, czy win że Tobì blàhodaryt'? i jak?... O Bòże pràwednyj! Bud' i wsehdà myłòstyw nam hrìsznym! Bilsz siohò ne wmijemo szczo j skazàt'!

Ot i ridèseńkyj tumanéc paw na rìczeńku, mow pàrobok pryhołùbyws do diweczynońky i wkùpi z nèju pobihły chowàtys meż krutymy berehàmy. Dàli j chmaroczkỳ stàły roschòdytys, poridczàły i stàły zwer-tàtys kùpkamy, mow klubòczky, rozstupàtys, szczob dàty doròhu dla jakòhoś pysznoho, wàžnoho hòstia, niby caria jakòho, dijuszczoho dobrò wsiomù mýru, i pokotyłys het-hèt za krutýji hòry, szczob tilko wid-tilà dywýtys na tà, szczò tut bùde! I ós i zaczerwoniło na tij doròzi, de jomù trèba jty, i rozisłàłos mow suknò, jak karmàzyn, kràsne; dàli, nenàcze sribni cwickỳ po jomù chtò posýpaw: a tut i wwes put' staw mow zołotým piskòm po czerwònomu pè-lu posýpanyj. Zazołotyłys i werchiwjà dèrewa po li-sàch... i ós zołotyj po nych pisòk sýpletcia po dè-rewu nýzce, usè nýzce, nýzce... Usè stýchło... czo-hòs źde!... Stàło wynyriat' iz-za zemli... szczò? I swit, i ohòn, i krasà, i wže j na krajòk johò ne mòzna zyrnùty òkom, — szczoż bùde jak usè jàwyteia mýru? I zołoti pròminy wid johò obsýpały wsiu zèmlu i samýji nebesà stàły niby szcze kràszcze. Usè mowczyt', žadàje, szczob szwydeze jawýłas u powno-ti krasà mýru!... Idè... wýkotyłos zòwsim... ozyrnùło zèmlu i nenàcze poweliwàło: Chwalite Hèspoda, szczo sozdàw i menè, i was; i kòžnyj deń posylàje menè dawàt' usiomù mýru swit, i wsiàkomu dychàn-niu żyzn'. Tut znow ptaszeczkỳ, nenàcze po czyjòmu nauszczènyju, zaszcebetàły, usè mow znow ožyłò,

czołownik znow pryńiaws za diło swoje... i szczo-to uwès myr izràdowaws!

Ós wýjšow i Wasyl iz sadkà. Win dòbre czuw, szczo Marùsia z Olènoju zmòwylýs ukùpi jty ná mìsto, tak win i ne pijszòw užè dodòmu w hòrod, a w tomù-ž seli, wid hòroda werstòw s czotýri, skytawš usiù nicz, i jak stàło switaty, to win wže j berih jich. Wyzyràwszy z sadòczka, pobàczyw szczo dwi diwczyny hèt'-het' widstàly wid ýnszoho naròdu, tychèńko idùt' sobi i rozhowòriujuť; win zàraz widhadàw, chto to jde, bo sèrce w jòho tièchnuło i podało zwistku, ot-tò win i pijszòw bùcim-to w hòrod týchoju stupòju, pochylywszy hòłowu, mow zadùmawsia; a w samòho, až žýžky trùsiatcia i duch jomù zachwàtuje wid ràdoszeziw, szczo szcze pobàczyť Marùsiu i pohowòryť z nèju.

Ot idùt' diwczàta; Olèna, jak ta soròka, skryhòcze, szczo na um zbrydè, a Marùsia bùcim-to j slùchaje ta wse pro swoje hadajè. Až zyrk! i piźnàła swohò Wasyla! Rùky j nòhy zatrusylýs, u żywoťi pochołònuło, i duch zaniaws, a samà ni z mìscia.

• Ta jdy bo szwýdcze, • krýknuła na nèji Olèna: • czohò ty zopyniàjessia? i tak opiznylyš. •

• Ta chto johò znàje, czy spitknùłas, czy szczo, • kàže Marùsia, samà-ž ni z mìscia, chòť tak by j le- tìła do Wasyla, jak ta hołùbka do hòłuba; bo wže j zabùła, szczo, màbut' win ne jiji lùbyt', szczo win

użè poswàtanyj... usè zabùła, a tilko tohò j bażàje, szczo bùty w kùpci z swojim Wasylczkom.

Ot jak poczùw Wasyl, szczo diwezàta wże za nym homoniàt' ózyrnùws do nych, zniaw sz poczku, poklonyłws i kàże: »Dobrý-deń, diwezàta! Bòże wam pomahäj!

»Spasýbi! nechäj i wam Boh pomahaje!« kazały jomù u odýn hòłos diwezàta.

Ot jim i kàże Wasyl: »Czy ne bihła pròtyw was jakà sobàka?

»Cur jij, pek wid nas!« kàże Olèna: »My jijì ne bàczyły; chybà de bihaje?

»Oś tùteczka tilko pered wàmy kýdalaś na ludèj,« kazàw Wasyl: »to próženùt' jijì, a wonà widtilà zabižýt', ta j ne znàjesz widkilà jijì j sterehtýs. Ta takà serdýta, na wsich tak i kýdajetcia. Tak ja otcè wylomyw sobi kolàku, ta j idù, i ozyràjuś.

»Oh lyszèczko; ja jijì bojuś! Wèrnemoś, Marùsiu,« kàże Olèna.

»Ne bijtes, diwezàtka; adże wy w hòrod i ja w hòrod, to ja z wàmy bùdu jty, a koły nabižýt' to was oborèniu.

»Ot za sè spasýbi! Tepèr nam, Marùsiu, ne stràsno,« skazała Olèna, a samà radisińka buła, szczo s pàrobkom bùde jty wsiu doròhu. Ottàk i pijszły sobi w kùpci.

Zowsim że to nasz Wasyl zbrechàw, szczo bùd-to tam bihała jakà-b to sobàka. Se win znaròsne

jich nalakàw, szczob wony poprosyły johò prowèsty jich i szczob ne soròmyłs iz nym jty.

Ós jak idùt', i Wasyl ich poperežaje — zwisno wže molodècka pochòdka pròtyw diwczàcoji, — ta j pidžydàje jich. Ot Marùsia zbiràłasia, jàk by to z nym zahoworyty, a dàli j kàže: »Bàczyte, jak my tychènko jdemò! i wy nas pidžydàjete. Mòže, my wam borònymo?»

»A czym?« kàže Wasyl.

A Marùsia kàže: »Tym, szczo, mòže, wam... pylno trèba w hòrodi bùty? Mòže, was chazià... chaziàjin žde?« Seb to na dohàd buriakiw, szczob wypy-taty johò, czy ne skàže czohò pro chaziàjsku doczkù.

»I wže mynì, tepèr hòrod. Zabùw pro johò j dùmaty,« skazàw Wasyl, a dàli, tiàžko zdychnùwszy, j kàže: »Odnò w mène na dùmci; kołyb to Boh pomih! Tilko za tym i pijdù do chaziàjina, szczob...«

»A czomù wy wezòra na wesilli ne tanciovàły?« perebyła jomù Olèna, ta j poczàła z nym paszczy-kowàty. Win jij słòwo nèhotia czy skàže, a wonà jomù dèsiat': ta tak i stryž', tak i stryžè, ta wyhà-duje, ta dokładàje, ta prydyràjetcia, szczo wže Wasyl ni jakým pòbytom i ne widžènytcia wid nèji.

A serdèszna-ž to Marùsia, zaczepyla buò Wa-sylà, tepèr i samà ne ràda. Wže-ž tepèr win ne ta-juczys skazàw, szczo w johò szczoś je na dùmci i szczo zatým tilko i jde do chaziàjina. Se wže pèwno, szczob domòwytuś ob swàtanni.

Ot u takých dùmkach ta hàdkach i jde ne jde, i nòhy ne slùžat'; i sèrdytcia na sèbe, czohò wonà na torh pijszlà; sèrdytcia na Wasylà, czohò win jim na zùstricz popàwś i wże mow zaswàtanyj, a s czužymy diwczàtamy chodytyme po bazàru; sèrdytcia j na Olènu, czohò wonà takà wesèła, czohò tak z zaswàtanyj pàrobkom paszczykùje; sèrdytcia na wsich i za wse, a samà ne znàje na kohò j zà szczo.

Ot pryjszły w hòrod, pochodýły po bazàru; Olèna zàraz skupýła wse, szczo trèba jìj bułò, a Marùsia tilko chòdyt' za nèju, ta swìtom nùdyt' i wse napadàjetcia na Olènu, szczo prytmòm porà dodòmu. A Wasyl usè z nymy chòdyt' ta jak toj michonòsza u kòlãdci, nòsyt' Marùsyn kòszyk; ta sklãdàje, szczo Olèna kupùje. Dàli, osmiływś jàkòś-to spytàty Marùsiu (bo bàczywszy, szczo wonà wsiu doròhu mowczàła, dùmaw pèwno, szczo wonà na johò sèrdytcia) ta j pytàje. »A ty, Marùsiu, czom niczòho ne kupùjesz?»

»Ta mynì ne bahàćko... dè-czohò j kupowàty, kàže Marùsia, ta j widwernùłaś wid johò, szczob ne dywýtyś na czužòho ženychà: »tilko j trèba kupýty màteri... kresàło na lùlku... a bàtkowi... nýtok kràsnych... na merèžky do chustòk... ta jàłowyczyny... na petriwku.....«

Ottàk nawerniàkała nàsza Marùsia, szczo tròchy j sam Wasyl jìj u wìczy ne nasmijàwś; szcze to

dòbre, szczo ne czùła siohò Olèna, torhùjuczcy u perèkupky szpylkỳ.

Wasyl tilkò sobi tychèseńko wsmichnùws, bo dohadàws, szczo szczoś ne tak wonò je, ta j uziàws szczo trèba buò Marùsi kupyty. Pokupywszy j poskładàwszy w kòszyk usè do kupy, kàže: „Užò-ž, jak chòczete, diwezàtka, a ja was provedù až do dòmù, szczob oboronỳty was wid sobàky; ta j myni takỳ u wàszim seli je do czołowika diò.

Iznòw takỳ Wasyl zbrechàw; ne buò jomù... Ta pobàczymo, szczo bùde dalsz.

Ot i pijszly wony sobi znow ukùpci z hòroda. Tilko szczo wỳjszly z ùlyc, na stepòk, ot Olèna jak krỳkne: „Och ja durnà, ta bożewilna! Zabùła zajty do szewcià po bàtkowi czòboty. Szczò tut myni na swìti robỳty?“

Potòlkowàwszyś, poràdytyś, szczob Olèna samà wernùłaś u hòrod za czobit'my, zatym szczo ne daòko i w wùlyciach ne stràsžno; a Wasyl szczob zostàwsia bilà Marùsi i szczob tut že dożydàly Olèny, a wonà mùsyła szwydeńko wernùtyś.

Ot jak zostàlyś udwòch, Wasyl z Marùseju, ta j posidàly sobi na hòrbyku; zàraz Wasyl jij i kàže: „Marùsiu! choť ty rozsèrdyssia na mène! choť proženèsz wid sèbe, choť ne zwelysz nikòly nà oczy popadàtyś, a ja takỳ tobi tepèr dohowòriu, szczo wczòra choťiw skazàty...“

• Szczò tam takè? • spytálaś Marùsia, a samà zlakàłaś tàk, szczo ne mòżna j rosказàty, a samà ne znàje czohò.

• Marùsiu! Czy jaż odÿn buw by takÿj na swìti, szczob, pobàczywszy tebè, ne polubÿw szczyro? Lublù tebè, Marùseńko, usim sèrcem mojìm, lublù tebè bilsz usiòho na swìti!... Ne sèrdsia na mène, ne widworòczujsia, ne zatulàj oczÿc twojich bìòju rùczeniòju; daj jiji mynì siudÿ, nechàj pryhornù jiji do swohò sèrdeńka, ta tohdì choť i wmru, kołÿ tobi newhòdna szczyraja mojà lubòw!... Szczò-ż ty mowczÿsz? Czom ne hlànesz na mène?... Promòw do mène choť piwsłowèczka: skażÿ, szczo ty ne sèrdyssia za mojù lubòw. Rozznawàj menè, rospÿtuj pro mène, mòże takÿ pro mène szczo-nèbud' i dòbre poczùjesz. •

Tilko szczo staw tak Wasÿl howorÿty, to Marùsia j ne stiàmÿłaś: sèrdeńko w nèji tak i bjètcia, a samà, jak u łychomànci tak i trùsytcia; bojìtcia, i samà ne znàje czohò; kołÿb zemlà rozstupyłaś, tak bÿ wonà j kÿnułaś tudÿ, ta j... Wasylà potiahnuła-b za sobòju; kołÿ-b jìj kryła, poletìła-b na kraj swìta... ta ne samà, a vse-b takÿ z Wasylèm. Szczoż jìj robÿty? Zemlà ne rozstupàjetcia, krył u nèji nemà, nòhy nenàcze ne jiji, odnù rùku wchopÿw Wasÿl, ta j dèrżyt' bilà swohò sàrcia, a wonò tak że kolòtytcia jak i w nèji; oczÿciamy zowsim swìta ne bàczyt' a szcze takÿ druhòju rukòju zakryła jich, ta j

pytajątcia Wasyla tak tychèseńko, szczo j samà haràzd ne czùła: »Adžè-ž ty proswàtanyj?...«

»Ni, Marùsiu, ni na kòmu ja ne swàtanyj i ni pro odnù dıwczynu do sijèi porÿ i ne dùmaw. Pòbàczywszy tebè uczòra, swit mynì powernùwsia; bez tÈbe ne chòczu žÿty, ta bàczu j sam, szczo ne mòzna mynì bez tÈbe j dÿchaty. Ta j de ja najdù kràszczu tebè?«

»A chaziàjska doczkà? Adžè win tebè berè u prÿjmy,« skazàła Marùsia wže tròszky smilijsz, bo na sèrci jıj ne tak užè wàżko stàło.

»Ne tilko chaziàjska doczkà, ta choť by koròliwna, choť by kniahÿnia, ne podÿwluś ni na kòho, usich prèzriu dla tÈbe. Odnà mojà wticha, odnò mojè szczàstie, kołÿ ty menè budesz choť tròszeczky lubÿty!... Rospytàj pro mène: cılyj hod ždàtymu, tilko.....«

»E! hod!... tak dòwho bo...«

»Skilko chocz, szczo chocz robÿ zo mnòju, tilko ne prohaniaj menè wid sÈbe, ne sèrdsia...«

»Ta ja j ne sèrzuś...«

»Czohè-ž ty zakrywàjessia, czohè widwertàjessia wid mène? Mòže, lùbysz kohò drùhoho? Kažÿ, ne sorèmsia; nechàj ja ce sam poczùju wid tÈbe, ta j pijdù swit za oczÿma!«

»Ni bo... ja drùhoho ne lublu...«

»Tak zhlań že na mène, ne zakrywàjsia!«

»Ehè, szcze-b i ne zakrywàtÿś!... Mynì bo stÿdno...«

› Czohò-ż tobi stỳdno, skażỳ. Tut nemà niczòho, szczo ja każù... ‹

› Atò-ż i ne stỳdno skàzaty... szczo ja tebè... lublù? Ni za szczo w switi ne skażù. ‹ Ta se skàzàwszy, jak zaplãcze hìrko, i stàła johò prochàty:

› Wasylczku, hołùbczyku, sokòłyku mij! Ne wypỳtuj że w mène, czy lublù ja tebe: ja siohò tobi z-ròdu nè skażù, szczob ty ne posmijàwsia nadomnòju... Ja j samà ne znàju, szczo zo mnòju stàłòs: ja szcze nikòho ne chotìła lubỳty, curàłaś pàrubkiw, a jak pobàczyła tebe, swit mynì ne zmyłỳwsia, usim ja nù-dyła, usiùdu ja skuczàła; a jak skàzaly, szczo ty proswàtanyj, tak ja j samà ne znàła, szczo j robỳty... ‹

› Marùseńko mojà, łebidoczko, zìroczo mojà rỳboczko, perepìloczko! ‹ pryhowòriuww Wasyl, obni-màjuczy swojù Marùsiu, ›ja-ż zemli pid sobòju nè czùju... ja mow u rajù! Czy ne splu łyszèń ja?... Tak se prawda, szczo ty lùbysz menè, Marùseńko? Skażỳ myni, prawda? ‹

› Ne skażù, Wasylczku; jej Bohù, ne skażù! ‹

› Czom że ne chòcesz zawiryty mohò szczàstia? ‹

› Stỳdno ho! ‹

› Marùsiu, òt że pocitùju, kołỳ ne skàżesz! ‹

› Ta choť dèsiat raz ciùj, aby ne ja tebè; ja wse takỳ ne skażù... ‹

› Ottàk że... ottàk... ottàk że!... ‹ pryhowòriuww Wasyl ciùjuczy jii raz po piat' ne oddychàjuczy, ta pòsli znow za te-ż, ta aż užè ne zmih i słòwa pro-

mòwyty. A Marùsia leżyłt' u joho na rukàch i samà sebè ne tiàmyt', czy wonà w rajù, czy wonà de: tak jìj chòrosze bulò! Chòdze szczoś skazàty, i słòwa ne promòwyt'; chòdze od joho wýrwatcia, tak nenàcze prykòwana do Wasylèwoji szýji; chòdze zaplùszczytys', tak òczy protýw jìji wòli tak i zazyràjùt' u Wasylèwi òczy, szczo jak ùhilla na ohni palàjut'; chòdze od johò odwernùtys', a j samà ne znàje, jak hòrnetcia do joho. A win? Win tilko rozhladàje jìji, nenàcze jist' jìji oczýma; zabùw uwès swit; choť by jomù tut s pùszok strielàły, choť by chto johò ni kłýkaw, — niczòhò-b ne wwàzyw; tilko szczo rozhladàje swojù Marùseńku, derżaczý jìji naswojich rukàch.

Dàli chamenùłàš wonà, zdychnùła tiàżko, tiàżko i skriz slòzy skazàła: »Wasylèczku! szczo se zo mnòju stàłòs? Niczòho ne tiàmli, ne znàju samà sebè: tilko w mène j na dùmci, szczo ty menè lùbysz, szczo ty mij... ta bìlsz myni niczòho j ne trèba!... Bojùs tilko czy nemà menì za se hrichà?«

»Zà szczo, mojà Marùseńko?« skazàw Wasyl, pryhornùwszy jìji do swojòho sèrdeńka, i pocilo-wàw szczyro.

»Och, ne citùj menè, mij sýzyj hołùbońku! Myni wse zdajàtcia, szczo hrich nam za se. Bojùs prohnìwýty Bòha!«

»Tak jaż tobi, mojà Marùseńko, tym że Bòhom bożùsia, szczo nemà w siòmù nijakòho hrichà. Win poweliw bùyty mùžu i žonì, zapowidàw, szczo wony

lubÿły odnò odnohò i szczob do smòrty ne rozluczà-
 łÿs. Tepèr my lùbymosia; dasť Boh, ispòdnyĵ swia-
 tÿj zakòn, tohdì ne rozluczymosia po wik nasz; a do
 tòho czàsu, jak zijdèmoś, nam mòzna bez hrichà i
 lubÿtysia, i hołùbytysia»

«A ne daj Bòże, jak...» skazàła Marùsia, ta j
 prytałÿłaś do Wasylèwoho pleczi, i ne dokazàła i
 bojitecia zhlànuty na joho.

«Ne dowedy do tòho, Bòże!» aź skryĵnuw Wa-
 syl i aź zlakàwś, podùmawszy, pro szcò Marùsia
 jomù tilko nahàdowaty stàła. «Bùdu,» kàże, «tebè.
 mojà zozùleńko, jak òka berehtÿ. Nijàka skwèrnaja,
 bisòwska dùmka j na sèrci ne bùde. Ne bijś menè :
 ja znàju Bòha nebèsnoho! Win pokaràje za złèje diło,
 vse rìwno szcò za duszohùbstwo. Ne bijsia, kažù,
 menè; i kołÿ-b užè j tak pryszłòś, szczob ty stàła
 zabuwaty j Bòha, i styd ludśkyj, to ja tebè oberežù,
 jak bràtik sestryciu.»

«Bràtiku mij mylèseńkyj!» skryĵnuła Marùsia i
 obniała johò ruczeniàtamy; dòwho dywÿłaś jomù w
 wiczy, jak tàja jàsoczka, a dàli j kàże: «Tepèr ja
 samà tebè pociłùju aź trÿdzi, bo znàju, szcò i w
 tèbe na dùmci nemà nijàkoho chùda.» Ta j prypàła
 jomù na pleczi, zazyràjuczy jomù w wiczy, ta tak
 pÿlno, niby toj barànczyk, szcò johò chòczut rìzaty,
 a win żàlibno dÿwytecia, tak i wonà zyrnùła na Wa-
 sylà, a slozÿnka nenàcze tàja risoczka na cwiłòczku,
 tak u nèji w oczÿciach zasyjàła; ta tak żàlibno, jak

tàja sopiłowczka zajhràła, tak wonà jòhò spytàła: «A jak-żè ty menè pòsli siòho pokònesz?»

«Ne howorỳ myni siohò, Màniu! i ne dùmaj pro se, mojà krýszeczko! Hrich bożÿtyś, a ja, ot smertàlnoju klàtwoju pobożùsia, kołÿ myni ne jmesz wìry.....»

«Wirù, wirù, mij sokòłÿku, mij łebòdyku! i szczò-b ty myni ni skazàw, usiomù wìryty bùdul!»

Bahàto roskàzowaty, szczò tam Wasyl iz Marùseju rozmowlàły: zabùły pro wweś swit i dò wony je, i szczò kruhèm nych; i jak-bÿ ne huknùła szcze zdàleku na nych Olèna, to-b, pidkràwszÿs tychòńko, bàczyła-b usè, jak wonÿ pohowòriuť-pohowòriuť, ta i znow ciłùjutcia. Jak-żè poczuły Olènu, tak zàraz rozrìznÿłÿs, nenàcze j ne wonÿ. Wasyl staw, bùcim małà dytÿna, pisòczkom peresypàtyś, a Marùsia tut że znajszlà czerepòczky, ta dawàj u krèjmaelÿ hràty, a samì j ne zzyrnùticia miż sobòju.

Ot pijszłÿ wsi wkùpi, dodòmu. Olèna podùmała: «Szczò se stàłòs iz nàszoju Murùseju? Nikòłÿ ne bulà wonà takà wesòła j howorÿłÿwa, ta szcze s pàrubkom, szczo bulò jìch zàchàjetsia, jak ne znat' czohò, a tepòr samà zahowòriuje, żartùje, wyhàduje i znaj smijòticia z Wasylèm, a menè bùcim i nemà z nèju. Urànci jak ijszłÿ, tak pàry z ust ne pustÿła, a tepòr ne zamòweczyť ni na czasònku; urànci na-sÿłù jszlà i na mène napadàłàs, czohò ja chapàjuś, a tut poperèd usich biżÿť zemli pid sobòju ne czùje, ta

znaj kydàje na Wasylà to pisòczkom, to skipoczka-my, a win jiji òwyt' a pijmàwszy... až rùky krùtyt'. Se szczoś ne dàrom! Trywàj łyszèń ty, smỳrna, szczo nas buò za ihraszky s parubkàmy korỳsz, — ja tobi widdiàczu!

Stàły dochòdyt' do sełà, ot Wasyl i kàże: »Te-per że proszczàjcie, diwezàtka! Myni tak wèselo buò z wàmymy! Spasỳbi wam i dùże spasỳbi za wse, za wse, za wse! Ne znàju, koły-to z wàmymy pobàczuś. (A w Marùsi až slizońkỳ pokotyłys. Obitàła szwydce chùstoczkoju, szczob Olèna ne baczyła, ta j stała bùcim-to piseńku myhỳkaty i nenàcze pidtanciòwuje pid nèji, a sama pỳlno dỳwyteia w wìczy Wasylèwi). »Nàte-ż usè, kàże Wasyl, »wàsze dobrò; wybiràjcie s kòszyka; mòže, czy ne zahubỳw ja czohò? A ja wże pijdù swojèju doròhoju.

Ot diwezàta stàły wybiràty. Olèna wse zabràła i poklàła za pàzuchu, a Marùsia perehlàdìwszy, poskladàła w kòszyk, i pijszły sobi. Tilko szczo odij-szòw od nych Wasyl czymàło, až Marùsia bùcim-to schamenùłàs i zhadàła, ta j kàże: »Ottak że! usè pozabiràła, a sỳnij kaminèc, szczo bàt'ko zweliw kupỳty, ja j ne wziàła w Wasylà. Pobizù, doženù johò! Dohaniàje, a samà znaj kryczyt' szczob win pidoždàw. Užè-ż szczob-to Wasyl, ta ne poczùw by Marùsynoho hòłosu!...? Stojit' jak na spỳczkach i dozydàje, szob Marùsia pidbihła do johò, i szczo-to wonà jomu skaże?

Ós szczo wonà, dohnàwszy johò, kazàła: „Ja znaròszne, bùcim-to zabùła w tebe sýnij kaminéc, szczob tobi nýszkom skazàty: prychòd' siohòdni na ozèra, szczo w nàszomu borù: ja tam bùdu, to szcze pohowòrymo. Pustý-ż, ne zajmàj menè, szczob Olèna ne dohadàłaś. Ke siudý kaminéc i proszczàj, mij sokòlyku mýłtyj! prychòd' że! Skazàwszy, ta, skilko je dùchu, do Olèny.

Olèna-ż usè pidhladàła, ta j dùmaje sobi: „Dòbre-ż do jakòho czasu! Ne bùde menè tepèr zupyniàty!

Prijszła Marùsia do dòmu — bàteczku! wesela motòrna, i howòryt' i roskàzuje, i pòrajecia za tròch, tak szczo màty, dýwlaczyś na nèji, àż poweselijszàła i jij polèhszàło. Chotìła buò swarýtyś na doczkù, czohò dòwhò prochodýła, tak ta-ż jak uziàła koò nèji lèstytyś, i pryhowòriuwaty, i rozważàty jij, a samà picz topýty, zille kryszyty, horskỳ nastawlàty, — tak szczo horýt' u nèji diò!

Ne wspiàła màty ohlanùtyś, užè w Marùsi j hotòw obid; siła, rùczky zložýła, i znaj màteri roskàzuje, jàk-to jij dòbre buò jty na bazàr choòodkòm, szczo bàczyła na misti, jak torhowàłaś, jak kupowàła, i kohò bàczyła, i s kim howorýła, i jakà projàwa luczàłaś, usè-wse do poslidnoho raz po piat' roskàzowàła; tilko pro Wasylà ni czyczýrk! Wonà-b to j chotìła màteri roskazàty, ta ne znàła, z jakòho kin-

cià wziątyś, ta j podumała: •Nechaj że spytajuś u Wasylà: win menè nàwczyt' jak pro sè roskazàty. •

Pryjszòw i starỳj Naùm; obidaje i dùmaje; •Z ròdu Marùsia takòho mùdroho borszczù ne waryła, jak siohòdni; i miàso dòbre spèczone, i wse takỳ haràzd, a łuczce wsioho, szczo samà takà weselénka i wse wyhàduje, i żartùje. • Dàli j kàże Nàsti: •Bacz ja-ż kazàw, szczo ne trèba ni złyzowaty, ni szeptàty: samò mynècia. •

Pòsli obid, czy prybràła Marùsia, czy ne prybràła, merszczìj uchopỳła hlèczyczok, ta j kàże: •Pijdù-ż ja, màmò, nazbiràju wam sunỳc: tam takỳch bahàcko na bazàri buò! i nàsi diwczàta hòrszczyczkamy tak i nòsiat'. I wam nazbiràju, i, mòże, deszczò j prodàm. • Szcze màty jìj niczòho na se j ne skazàła, a wonà wże j za woròtamy, i priàmò pòspiszàje w bir na ozèra. Chot' i bàczyt' po doròzi sunỳci, ta ne zbiràje, a dùmaje: •Wasyl menè wże, màbut', źde; pijdù szwỳdcze do jòho; a jak posỳžu z nym ta wertàtymuś dodòmu, tohdi j jahidòk nazbiràju. •

Ne dòwòho szukàła wonà swohò Wasylà: tut zàraz i je. Jak-żè zijszłỳś, tak darmà, szczo tilko mòże, czasìw try ne bàczyłỳś, a tak nenàcze dèsiat' hod rizno bułỳ. Obnimàjutcia, ciłùje odỳn odnohò, rozhowòriujut', roskàzujut'; to pobràwsysz za ruczeńky chòdiat', to znow posidàjut', to znow za te-ż. I ne szcùłỳś, jak wżè stàło weczòrity. I to-ż bo prawda,

szczo koły bùdesz ukùpci s tym, kohò lùbysz, to deń tak szwýdko probìzýt', ja czasýnoczka.

Ot Marùsia pèrwa krýknuła : „Och myni lyszeczko! czy bacz, de wże sònce? „

„Tak szczo-ż? „ pytàje Wasyl.

„A tè, „ káže Marùsia : „jak ja dodòmu pijdù? „

„Ne bijś niczòho : ja tebè provedù. „

„Ne tè, szczob ja bojàłas, a tè, szczo jahidòk ne zbiràła ; a ja za nymy i prosýłas u màteri. Szczo myni tuł na swìti robýtý? Roskàzù màteri, szczo zàhoworyłas is tobòju, ta j zabùła. „

„Ni, Marùseńko, potriwàj szcze màteri pro mène howoryty. „

„A czomù-ż? „

„Sze, moje sèrdeńko, ne wrèmia. Trèba pidozdaty? „

„A jàk sè mòžno? Màteri j bàtkowi trèba wse zàraz roskàzuwaty i nikòły pered nymy ne brechàty. Szczò-ż ja tepèr skàžu, szczo ne nabrała sunyczok? „

„Szczò choc, Màniu, te j skażý, tilko ne howorý pro mène. Ja sam, jak prýjde porà, ja sam skàžu. „

„Tak hrich że brechàty i pered kim-nèbud' a ne tilko... „

„Se ne bùde brechnià, i jim trèba wse roskàzàty; tilko jak skàżesz tepèr, a woný menè ne znàwszy, podùmajut' szczo ja jakýj-nèbut' ledàszczò, szczo tilko zwòžu tebè z umà ; tebè bùdut' l'àjaty, menè

stànut' curàtyś — i bùduť nas rozłuczàty. Potèrp, mojà rýboczko, choť czerèz Petriwku, a ja tak nawedu, szczo wony pro mène bùduť znàty j czuty szczo nèbud' nepohàne; tohdì pryszlu ludèj, tohdì jim usè j roskàzesz. To brechnià j hrich, jak zòwsim potajity, atò my tilko prèzde jakòho czàsu jim niczòho ne skàzemo. Czy tak, mojà paniànoczko? Spytàw, ta j pociłowàw jiji szczyro od sèrcia.

„Mòže, wonò j tak, dòwcho podùmawszy, Marùsia skazàła. „Ja wże niczòho ne znàju, a wse robýtymu, szczo myni skàzesz. Tilko wże, Wasylczku, mij kozaczèńku! jak sobi choc, a ja wże bilsz do tète ne wýjdu ni siudy, ni na wùlyciu, ni na bazar, nikùdy.“

„A sè-z to czomù?“ spytàwś Wasyl zlakàwszys.

„Jak sobi choc, a tilko, po mojj dùmci, se wże hrich, koły czohò ne mòzna màteri skazàty, ta tète j robyty nýszkom wid nèji. Choť rozsèrdś zòwsim, ne tilko tak nasùpsia, jak tepèr, tilko wże ja ne pryjdu, i ne dozydàj menè, i ne szukàj menè. Jinsze diło, jak by ja poswàtana buła, tohdì-b i niczòho; atò chto-nèbud' pobàczyť, ta pro mène szcze j slàwa pijde. Ne chòczu, ne chòczu! nechaj Boh borònyt! Myni tepèr i Olèny stràszno: wonà szczoś sobi pid nis burmotiła. Zaraz że pryjszòwszy, pijdu do nèji i wse jij roskažu i poproszu, szczo do czasù nikòmu ne howoryła. Proszczàj że, mij sokòlyku,

mij Wasylczku! Ne sèrd'sia-ż bo na mène: adżè ty kàżesz, szczo skòro pryszlèsz starostỳ? ot my ne nadòwcho j rozluczàjemoś.

Skilko ni prosỳw, jàk-to ni mołỳw jiji Wasyl, szczob takỳ wychòdyła siudỳ choť czerez deń, abò czerez dwa; tak ni za szczo na switi ne zachotiła, i s tym pijszlà dodòmu, ne zweliwszy jomù jty za sobòju. Win pijszòw, ponùrywszy hòlowu, horòju dodòmu, a wonà bòrom, ta j zdùmała, szczob ne takto pered màtirju u brechunàch zostàtyś; pijszlà protyw czeredỳ, znàwszy, szczo j Olèna kòżnoho wèczora toż wychòdyt'. Ot i choťiła jij usè pro Wasylà roskazàty i prosỳty, szczob mowczàła.

Olèna ne wỳjszła pròtyw czeredỳ, i diwczàta skazàły, szczo siohòdni rankom pòky wonà buła na mìsti, pryjichały starostỳ i ženỳch, àż iz chutoriw, ta ne podywỳłys ni na zakòn i ni nà szczo, bo czòłowik dùże choròszyj, i rusznykỳ rankom podawàły; dàli zwinczàły i wziàwszy jiji z bàtkom i màtirju, pojichały, i tam na chutoràch, àż werstòw za dwàdciat' i wesille bùdut' sprawlàty.

Ahù, nàsziej Marùsi tròszky lèhsze stàło, szczo ne bùde swidka, jak wonà podružỳła z Wasylòm.

Pryjszòwszy dodòmu, tiàżko jij buò odbrichuwatỳś pèred màtirju, szczo ne prynèsła jahidòk; bo z ròdu ne brechàwszy ni w czim, ne znàła, jak i wỳkrutytyś i szczo skazàty? Siak-tak, to czeredòju, to Olènoju zatèrła, zamiàła diło — i kinci w wòdu.

Pòky pòrałaś ta prybiràła i buła z màtirju, tak jìj i wèselo buò, a tym bilsz, szczo màteri stàlo lèhsze i wże pidniàłaś s postèli; bàt'ko toż wesètyj i laskàwyj buw do nèji; ot wonà ne tilko ne żuryłaś, ta szcze samà sobi diàkowała, szczo tak z Wasylòm zrobýła; i chòdiaczy, i pòrajuczys usè dùmała: „Kòlly-b szwydcze mòzna buò jìm roskazàty pro Wasylà, to jak-bý hrich z duszi!”

Jak-žè lahlà na pòstil, tak i ne podùmała, szczo pspàty. Zàraz pryjzšòw jìj na dùmku Wasyl, jàk-to win, màbut', žurytcia, szczo ne skòro z nèju pobàczytcia; ta jak i jìj bùyty jàk, ne bàczywszys iz Wasylòm nedilu, abò, mòže, nechàj Boh borònyt' i dwi, jak i žyty na switi! „Iszczè takỳ wczòra, dùmaje sobi, szcze ja ne tak johò lubýła, jak siohòdni pòsli tohò czàsu, jak win skazàw, szczo menè lùbyt', ta szcze... jak pocidowàw! Ta zdùmawszy se, jak zazoròmýłaś! i pònoczi czùje, szczo wyd u nèji jak žar horýt'. „Szczò-ž otcè ja narobýła? dùmaje sobi: „czy se-ž jà, szczo j slùchaty ne chočila pro chlòpciw? Skriz zèmlu-b pijszlà wid stydà i sòromu! A szczò, jak szcze Wasyl nadomnòju smijètcia?..... Tut jìj szcze dusznijsz stàlo; a dàli, jak rozdùmała, szczo Wasyl zòwsim ne takỳj, szczo jomù smijàtys i szczo win božýwsia, szczo jìjì dùže lùbyt' to j utychomýryłaś, i tilko tohò soròmýłaś, szczo ciłowàłaś iz nym i w borù dòwho z nym sydila. „Ta se-ž užè, tak dùmaje, „i w pèrsze i w ostànenie. Se na

mène lùboszczy napàły, a matùsia kazàła, szczo lùboszczy jak son; ni zajisỳ, ni zaspỳsz, i szczo ròbysz ne znàjesz, mow wwi sni. Boronỳ Màty Bòža, szczob ja hìrszoho czohò, ne zrobỳła! Ta jak ne bùdu z nym bàczytyś, to j żartowàty ni s kim bùde. Dòbre-ż ja zrobỳła i samà sobi diàkujù, szczo ne zwelìła jomù do sèbe chodỳty.

Tak sobi poràdywszys, ustàła (bo wże j rozwỳdmiłos) i zàraz prynialàs pòratys. Szczo-ż? Tut keròwu dòjit, a samà ozyràjetcia, czy ne jde Wasyl. Po wòdu pijszlà, ohladàjetcia Wasylà; u chàti sàło towczè, a na dwèri pohladàje, czy ne Wasyl jich odeczyniàje. Za stìl sìa obìdaty, a samà u wikònce usè zyrk ta zyrk, czy ne jde Wasyl. I źde johò, i ne źde, i chòcze, szczob pryjszòw, i bojetcia, szczob ne pryjszòw.

Pòsli obìd, u chàti sỳdiaczy, dùmaje, •Kòlỳ-b ne wwijszòw! pijdù na wdwirje; • na dwir wỳjde, •kòlỳ-b ne jszow ùlycejù, ta szczob menè ne pobàczyw! pijdù lùczeze w chàtu. • I tak znaj swìtom nùdyt' u deń, a w noczi màło czohò j spyt': usè jìj te na dùmci, szczo kòlỳto wonà pobàczyt' Wasylà, i kòlỳ-to ne bùde z nym rozluczàtyś.

I Wasyl ne lùczyj buw jìjì. Ne tilko robòtu, pokỳnuw chaziàjina i hòrod; znaj blukàje kruh seła, de žylà Marùsia. Chòdyt' - chòdyt' u bir pijde, nad ozèramy, de z nèju sydiw, siàde, — nemà Marùsy, ne jde Marùsia. Po sełù ùlyciamy chòdyt' ta ne znàje, de jìjì chàta, ne znàje, jak i bàt'ka jìjì zowùt' i

prozywająt': Marùsia ta j Marùsia, bilsz jomù niczòho ne trèba buò znàty, i win jiji ne pytàw, zatòm szczo nikoły buò : usè jij rozskàzuwaw, jak jiji lùbyt', abò slùchaw, jàk wonà roskaçowała, szczo jak wonà johò lùbyt'.

Ot užè j pùszczannie projszò ; tyždeń Petriwky mynàjetcia. Chòdyt' nasz Wasyl i ne znàje szczo wže jomù j robýtý. Až os idè swojèju doròhoju, bàczyt' — czołowik wiz miszký od witriakà, ta wiš jomù j włomýłaš. Czołowik toj chòdze, szczo pidwiazàty jak-nèbud', tak szkàpa ne stojt' i toj czołowik mùczytcia z nèju ; a drùhe j tà, szczo j wòza ne pidnime, bo wže sobi starènkýj buw.

Ot Wasyl, pàreń-druziàka, pobàczywszy sèje, pidijszòw do johò, pozdoròwkawsia j kàže : 'Ke ty szèń, diàd'ku, ja tobi pomòžu, atò ne s twojèju sýtoju spràwytyš iz miszkàmy i s szkàpoju. Czołowik toj podiàkowaw i poprosýw pomohtý. Wasyl jak pryniàwsia, ràzom spràwyły wiz i siak-tak, na troch kołèsach, mòžna buò dojìchaty. Czołowik szcze bilsz diàkowaw Wasylèwi i prosýw koły po doròzi, prowestý johò do dworà, szczo czàsom ne porozwiazowałos, tohdi win znow ne zdùžatyme spràwyty ; a wže j weczòrilo.

Wasyl pijszòw za nym pomàłu i niczòho ne rospýtowaw, bo jomù do wsiòho buò bajdùže, tilko znaj pro Marùsiu j dùmaw. Ot idè ta jdè za wòzom, bàczyt' — czołowik u tomù seli, de Marùsia,

żywè, ta powernùw u ùlyciu. Wasyl zràdowawś. 'Ot, dùmaje, 'tut probùdu, to, mòże, szczo-nèbud' proczùju pro Marùsiu, jàk-to wonà, mojà hàloczka, pożywàje.'

Aż ot zjizzdżàje czołowik na dwir. Wasyl zyrk! biżyt' johò Marùsia na-zùstriez do czołowikà i kryczyt': 'Dè se wy, tátu, buły? My wże was...' ta j zamòwkła, jak uzdrila swohò łebèdyka, ta z ràdoszcziw užè ne znàje, szczo j robỳty; wernùłás u chátu, ta aż trùsytcia i ne znàje, szczo j kazàty.

Naùm, (se-to win i buw), poznòsywszy miszkỳ w komòru, rospriàwszy kobỳłu i wpòrawszy wse z Wasylòm, wwijszły w chátu, posidàły. Wasyl užè ne mowczàw, to pro sè, to pro tè rospỳtuwaw; pro sè-be ròskàzuwaw, jak żywè, de słuzyt'; zwyczajnyj buw pròtyw Nàsti, a na Marùsiu, szczo tut mỳkałás, to w chátu, to s chàty w siny, to z sinèj znòw u chátu, i ne dywỳwś, zòwsim bùcim to j ne win. I wonà sobi darmà; nenàcze johò z ròdu wpèrsze bàczyt'.

Posydiwszy Wasyl i nahoworỳwszyś, staw zbi-ràtys dodòmu. Naùm i kàże: 'Prychòd' Wasylu, koły choc, do nas zàwtra obìdaty; nedłèńka swiatà, iszczè nahowòrymoś.' Wasyl skazàw, szczo prỳjde; pokłò-nỳwś i pijszòw s chàty; a Naùm i kłyknùw: 'A de ty, Marùsiu? provedỳ Wasylà wid sobàky za woròta.'

Marùsi nà ruku kowỳńka: merszczij s chàty, i szcze Wasyl ne wỳjszow iz sinèj, wonà wże j koło johò, i szcepỳłys ruczeńkàmy. Wonà jomù j kàże:

• Wasylczku! jak by szcze tebè ne pobàczyła choczeń, to-b i wmerła.

• Zàwtra, Màsiu, i ja tobi roskażù, jak stráždaw bez tète. Tepèr zrobỳ myni myłost' prysłùchajsia, szczo stari pro mène kazàtymut': czy bùdut' chwałyty, czy kòrỳty? ta j roskażesz myni, szczo b ja znaw, jak nàsze diło naczynàty.

• A òs szczo ja zrobù, Wasylczku: kòlỳ moji stari bùdut' tebè chwałyty, to ja powiażù na hòlowu czerwònu skyndiàczku i kèsy pokładù; kòlỳ-ż, ne daj Bòże, szczo ni, to powiażù czòrnu striczku bez kis. Ty tilko prỳjdziesz, tak na mène j dywỳś, to j znàtymesz. Proszczaj że, mij łebèdyku, do zàwtrioho.

Uwès wèczir Marùsia, choť łòżky, mysyky pèremywàła, mysnykỳ zmywàła, picz mazała, myłàś, ta wse tak tychòko robỳła, szczo jiji i ne czùty buò zòwsim; bojàłàś bo wonà, szczo b czerez swij szèlest' ne propustỳty jakòho słòwa, szczo bàtko j màty kazàtymut' pro Wasylà; a tỳji znaj johò chwałat'. Nàstia, to wse roskażuje, jakỳj win zwyczàjnyj, jakỳj sobòju choròszyj; a Naùm chwałyt', jakỳj-to win rozùmnyj, nenàcze pyśmènnij; •Ja,• kàże, •znàju johò wweś rid; rid czèsnyj, diad'kỳ zamożnènki; choc win sobi syrotà, ta ba! i otcèwskyj syn ne bùde takỳj bràwyj kozàk; nìczoho kazàt'.

Marùsia ne propustỳła ni odnohò słòwèczka i szcze z wèczora nahòdòwyla czerwònu skyndiàczku, szczo b zàwtra na hòlowu polożyty i z wesłostju, i

z ràdostju lahłà spàty; tilko tohò wże ne mòzna wirno skazàty, czy spàła wonà tu niecz choť czasynku.

U rànci wýriadyłaś szczo najkrászcze: popłela kòsy u samì małèñki dribùszky i winkòm na hèlowu pokłàła, powiazàła jakỳ bułỳ łuczczì skyndiaczkỳ, a zwerch usich położyla czerwònu i kwitoczkàmy zakwitezàłaś. Czy szatnùłaś tam czy jak, a wże j obidaty w nèji pospiło: bòrszczyk z żywòju rybkoju, (bihała samà z wèczora do sùsida, rybàłky, ta j wýprochała), kàsza pszonianà do olij, solòna taranià s pszenyszny my hałùszeczky, ta wàrenyki z simianòju makùchoju. Upòrawszyś, iszczè z bàtkom do cèrkwy schodyla.

Tilko szczo wernùłys iz cèrkwy, Marùsia, zyrk u wiknò, aź Wasyl užè i jde; zàraz wýbihła, bùcim oboronety johò od sobàky, a bilsz zatým, szczob podywùws, szczo na jij czerwòna skyndiaczka. Ot wýbihła, ta merszczij i kryczyt': 'Ne bijs, ne bijs!' a rukòju powòdyt po łòbowi, nenàcze kàže: 'Ne bijs, ós bacz, szczo czerwòna skyndiaczka!'

Nu, jak tam bułò, poobidały harnèñko j nàhorwùłys. Pòsli obid Naùm lih do Nàsti škàtyś, ta j zasnùw, a dàli i Nàstia schylyłaś, ta j sobi zasnùła. A mołodi, znaj sobi hołùblatcia ta mýlujutcia. Dàli, jak stari prosnùłys, ta j sydily to w chàti, to pid komòroju w chołodkù, aź pòky zòwsim u wèczeri Wasyl pijszòw dodòmu.

Unàdywsia-ż nasz Wasyl do staròho Naùma

szczo Bòzyj deń: to diło buło do kowalà, to do bòndaria, to tak do czołowika prychòdyw za diłom, ta wsiàkyj raz i zàjde do Naùma; koły zastàne, to z nym, a koły ne zastàne, to z Nàsteju posỳdyt', pohowòryt'. I tak wony wże do johò prywỳkły, szczo koły jakỳj deń choť tròchy zabàrytcia, to wże wony j skuczàjut', i toj i ta kàzut': 'Nemà-ż nàszoho Wasylà! ne jde obìdaty!'. Bo wsiàkyj raz wony johò zostawlàły w sèbe obìdaty. A Marùsia? Marùsia sèbè ne tiàmyla od ràdosty. Wasyl prỳjde, to wonà wże znàjde misteczko, de z nym pro wse tychènko perehowòryt' i namỳłujetcia; a koły j bez johò, to tilko j czùje, szczo starì johò wychwalàjut'.

Ot doždàlyś i Petrà, rozhowìlyś.

Na sàmoho połù-Petrà, tak užè pered wèczorom, ubihła Nàstia w chàtu, až zadỳchałaś, ta j kryczyt': 'Naùme, Naùme! lybòń starosty jduť.'

'Do kòho?'

'Ta do nàs, do nàs! ot užè w dworì. Sidàj szwỳdcze na łàwu; a ty, Marùsiu, biży chùtko w kimnàtu ta wbiràjsia.'

Marùsia, skòro poczuła pro starostìw, to szczo buło w rukàch, usè popuskàła, i ne stiàmlytcia, szczo j robỳty, tilko dỳwytcia na màtir, a oczyci jak żar, tak i horiat': a samà buła rumiàna, a to poczerwonìła jak kałyna. Ot màty merszczij pchnùła jiji w kimnàtu i stàła jiji wbiràty w nowù plàchtu i wse, szczo trèba po-diwczaczy.

Zatým szczoś stùknuło pid dwerỳma pàlycejù trèjczy.

Naùm chùtko dostàw nowù swytu, nowỳj pòjas odiahàjetcia, pidperizujetcia, a sam trùsytcia, nenàcze s perelàku, i kàże sobi nyszczeczkom: „Hòspody myłosèrdnyj! daj mojij dòczeczci dòbroho czòłowika! ne za moji hrichỳ, a za jiji dòbrist' poszlỳ jij szczàstie.“

Ot užè stùknuły i w-drùhe tež trèjczy pàlycejù.

Naùm, odiàhszys zòwsim, izmìw iz skàterty, szczo na stoli, i, posùnuwszy chlib, szczo zawsehdà ležýt' na stoli k pòkutiu (a zatým Nàstia zaswityla swìczeczku pered bohàmy), siw na làwku kinéc stolà i dožydàjetcia.

Až ós stùknuły pid dwermy i w-trèjtie, tež trèjczy.

Tohdi Naùm perechrestyws i kàże do nych: „Koły dòbri lùde ta z dòbrym słòwom, to pròsymo do hospòdy. Nàste! idỳ-ž, sidàj i ty.“

Ot Nàstia, zatým upòrawszy Marùsiu, wỳjszla i, perechrestywszys trèjczy, siła koło Naùma.

Za Naùmowym słòwom wwijszly w chàtu dwòje starostiw, lùde choròzi, miszczàne u sỳnich župànach, Ahlyćkòji kałamàjky pòjasàmy popidperizuwani, s pałóczkàmy, i w stàrszoho stàrosty chlib swiatỳj u rukàch. Za nỳmy wwijszòw Wasyl... kryj Màty Bòža! ni žywỳj, ni mèrtwỳj; bilyj, jak stinà.

Wwijszòwszy w chàtu, starosty pomòlylys Bòhu swiatòmu i poklònylys chaziàjnu j chaziàjci.

Zàraz Naùm (choť i znaw jich dŹe dŹbre, a tilko dla zakònu) pytàje: „Szczò wy za lŹde i widkilà, i czohò was Boh prynis?“

Stàrszyj stàrosta j kàże: „Pèrsze wsiòho dozwołte wam pokłònyťs i dŹbrym słòwom prysłużyťs. Ne sohnuszczàjtes wŹsłuchať nas, i kołŹ bŹde tãje, to my onèje; kołŹ-ż nàsze słòwo bŹde ne w ład, to my pŹjdemo nazàd. A szczo my lŹde czèsnyji i bez chudòji naŹky, to ot wam chlib swiatŹj u rŹky.“

Naùm, uziàwszy chlib, pociłowàw i, połòżywszy na stŹl kraj swohò chliba, kàże: „Chlib swiatŹj pryjmàjemo, a was poslŹchàjemo. Sidàjte lŹde dŹbri! do czòho szcze dijdòtecia, a wy swoich nih ne turbŹjte: mòże, j tak zdàleka jszly. A z jakòho càrstwa, z jakòho hosudàrstwa?“

Stàrszyj stàrosta j kàże: „My lŹde Nymòckyi, a jdemò z zemli Turèckoji. My sobi łowci, udàłyi molòdci. Raz dŹma, w nàsziej zemli, wŹpała poròsza. Ja j każù towàryszu: „Czohò nam dywŹtyś na taku szkwyriu?“ chodim szukať usiàkoho zwiriu — i pijszłŹ. JizdyłŹ, slidŹłŹ, i niczòho ne połuczŹłŹ. NazŹstriez nam jak raz, jŹde na woronòmu kòniu otcèj kniaz. (A Wasyl ustàw, ta j klàniajeteià: bo se pro johò howorŹłŹ.) Ot pòsli zustrèci, win i howòryť nam takŹji rèczì: „Ej wy, łowci, dŹbri molòdci! usłŹžite myni słŹżbu, pokažite drŹżbu. Os jak raz popàłàs myni łysŹcia, abò kunŹcia, a tròchà czy ne kràsna diwŹcia. Jisty-pŹty ne bažàju, dostàty jŹi bažàju.“

Pomożite, pijmąjcie; czohò duszà zachòcze, usiohò wid mène bażąjcie. Dèsiat' hòrodiw wam dam i skỳrdu chliba. Ot łowciàm-mołodciàm tohò j trèba. Pijszlỳ my po slidàm, po wsim horodàm. Persz slid pijszòw u Nimèczczynu, a dàli w Turèczczynu; chòdymo, szukàjemo, a jiji ne pijmàjemo. Usi càrstwa-hosudàrstwa projszlỳ, a jiji ne znajszlỳ. Ot i kàżemo kniàzewi: „Ne tilko zwiria w pòli, szczo kunỳcia: poszukàjemo de jinde, — znàjdetcia j kràsna ja diwỳcia. Tak nasz kniàż zatiàwś, pry swojij dùmci zostàwś. „Skilko, kàże » po switu ni hulàw, u jakỳch càrstwach-hosudàrstwach ni buwàw, a takòji kunỳci, nìby kràsnoji diwỳci ne wydàw. „Ot my wse po slidù jszlỳ, ta i w se sełò — jak zowètcia, ne znàjemo — pryjszlỳ. Tut iznòw pàła poròsza. My łowci-mołodci dawaj slidỳt'; siohòdni ràno wstàły i zàraz na slid napàłỳ. Pijszòw nasz zwir, ta do was u dwir i z dworà do chàty: tepèr bażàjemo johò pijmàty. Pèwno wże nàsza kunỳcia — u was u chàti kràsna diwỳcia. Nàszomu słòwu kinèc, a wy zrobite nàszomu diłu winèc. Widdàjcie nàszomu kniàziu kunỳciu, wàszu kràsnuju diwỳciu. Czy widdastè, czy nechàj pidrostè?

Pòky stàrosta se zakònne słòwo kazàw, Marùsia u kinnàti wse poklòny bỳła, szczo bàtko oddàw jiji za Wasylà; a win, sỳdiuczy na ławci, skriż dwèry dỳwytcia na nèji ta toż, to zdychnò, to z nèju perehlànetcia. Jak-żò wże stàrosta roskazàw i pryj-

szłość båt'kowi odwitne słowo kazáty, wonà tak i pry-pàła do dwerèj, i slùchaje.

Ot Naùm usè nasùpywszy slùchaw; pomòw-czaw, a dàli j kàże: •Ne wmiju ja do przykładu u siòmu dili skazáty. Spasybi wam za wàszu práciu. Jdetè wy z dałèkoji doròhy, to mòże-b, wỳpyły po czàrci?•

Marùsia jak se poczùła, ta w hòłos; Nàstia àż ob pòły rukàmy wdàryła, ta j krỳknuła: •Och myni lỳcho! A czomù-ż se tak?• A Wasyl tak òb zèmlu j kynuwsia, ta àż prypìwz nawkòliskach do Naùmowych nih, ta ciłuje jich, ta hìrko płàcze i pròsył: •Bùd'te myni bàteńkom ridnènkym! ne hnuuszczàjtes' bìdnym syrotèju! Zà szczo w mène dùszu widnymà-jete? Ne mòžu bez wàszoji Marùsi żyty!..... Bùdu wam za batrakà wìczno służyty; bùdu wsiàku wàszu wòlu spòlniàty... Szczò chòczte, te j robìt zo mnèju! dàjte sỳroti szcze na switi pożyty!•

Tut i Marùsia, zabùwszy, szczo jìj hòże i szczo ni, wỳbihła toż sobi i wpàła do nih otcèwských i pròsył i płàcze, to kynetcia do màteri i rùky jich ciłuje, i pryhowòriuje: •Tàtoczku, hołubczyku, sokò-lyku, łebèdyku! Mătinko mojà ridnèseńka! ùtinko mojà, perepilỳczko, hołuboczko! ne pohublàjte swohò dytiàty; dàjte myni bìdneńkij iszczè na switi pożyty! ne rozluczàjte menè z mojim Wasylèczkom! Ne der-žit' menè jak doczkù, nechàj ja bùdu wam zamist' nàjmyczky: usiàku robòtu szczo skàžete, bùdu ro-

býtý, i ne òchnu. Ne dawájte myni nijakoji chuddobónky : bùdu samà na sèbe zaroblàty, bùdu was dohladàty i szanowàty, až póky żywà. Choť odýn hodòczok dájte myni z Wasýleczkom prožýty, szczob i ja znàła, szczò to za ràdist na switi!

Ottàk i Marùsia, i Wasýl odýn pered odným usè prosýly swojich starých, ta tak žalibno, szczo starostý obýdwa powstawàły i znaj połàmy slòzy wtyràjuť. Dàli stàrszyj stàrosta ne wyterpiw i kàže: „Och, panòwe swatòwe! ne slid myni, bùwszy u siomù wàżnomu czýnu, łysznie slòwo howoryty. Mojà diło takò: skazàw, szczò zakòn wełyť ta j ždy odwitu; szczò poczùjesz, s tym i nazàd idý. Skàzano dat' nam pò czàrci, tak užò tut niczoho dòbroho ždàty. Tilko, bãczywszy jich slòzy i ubýwstwo, jàkòs mòtoroczno j nam ne skazàty czoho-nàbud' A szczò bak, Oleksijewyczu? nihde dityś : blahosłowy ditòk; nechàj Marùsia nas powiàže.

Naùm tilko pokrutnùw hołowòju, obtèr slizku rukawòm, ta j znòw ponùryw hołowu i mowczyť.

Stàrosta kàže: „Mòže ce starà màty wse weredùje?

„O, bàteczky mojì!“ zàraz kàže starà Nàstia, „czy ja-ž by ne chotìła szczàstia swojij dityni? Wonà-ž mojà utròba! Ta de-ž nam łuczczoho od Wasylà szukàty? Win dytýna rozùmna, pokirna; usiàk by nam pozawýdowaw. Tak chybà-ž ja ne zònà swojmù mùžu, szczob ne màła johò sluchàty? U nas idò

po Bèzomu, ta po staroswitàsky: win myni zakòn, a ne ja jomù. A czomù win ne widdajè, ja ne znàju; win Wasylà zawsehdà lubÿw. Każÿ bo, Naùme, szczo ce ty ròbysz? „

Tut znow prystupÿły i dity płàczuczÿ, i starà Nàstia hołòsiaczy, i starostÿ klàniajuczÿs, ta znaj pròsìat' Naùma.

Mowczàw win, mowezàw, tìlko znaj slòzy kowtaje, dàli wstaw, zdychnùw żàlibno, perekrestÿw spered Hòspodom myłòsàrdnym, ta j kaže: „Odnà w mène na switi ràdist', mojà Marùseńka; szczo bòżÿj deń, molùs, szczo wonà bułà szczastlÿwa; tak jàk że mołÿwysz ob odnomù, bùdu sam robÿty drùhe; mołÿwysz ob jìjì szczàsti, sam bùdu jìjì topÿty? Proszczàjte panòwe swatòwe! Kołÿ chòczete, to spràwdi wÿpyjte po ezàrci, kołÿ-ż ni, to ne zdywùjte; dàjte j myni wpokij, bo... och, ne chotìłòs bułò siohò kazàty, ta wy menè rozżałòbyły!... bo myni dùże żàłko, szczo mùszu wteràty Wasylà, ta nihde ditys. Proszczàjte lùde dòbri! idit' sobi, ne zdywùjte.“

Tut iznòw usi prystupÿły do jòho, szczo kołÿ, kàżut', lùbysz Wasylà, tak czom ne oddajèsz za jòhò Marùsi? Marùsia-ż tak i powÿsła jomù na szyju i obinywàje jòhò slozònkàmy, a Wasyl toż prypàw nawkòliszky ta hìrko płàcze, ta znaj pròsyt'.

„Ehè, czomù ne widdajù! „ skazàw Naùm zdychnùwszy: „bo żal swohò roždènnia. Ne toj czas; pry takòmu welykomu dìli jak swàtannie, ne mòżna

wsiòhò robỳty. Pryjdỳ Wasylu, zàwtra, ta sam, bez ludaj; ot tut ja tobi wse roskażù. Bilsz niczoho j howorỳty; proszczajte! ot wam wasz i chlib swiatỳj.

— Czy chotỳły, czy ne chotỳły starostỳ, uziàwszy chlib nazàd, pijszłỳ s chàty z Wasylèm, abò, tak skażàty, szczo powełỳ johò, bo win sam ne zdùżaw i jty.

Ostàwś Naùm iz swojèju semjòju, sìw sobi j sumùje. Marùsia àż zwałyłaś na pił od sliz, i Nàstia plàczuczy sydìła nad nèju j dywowàłaś: szczo ce staròmu stàłòś, szczo ràzom zahùdyw Wasylà! Pro weczèru nichtò j ne dùmaw; nikomu bułò pòratys, i nichtò ne chotiw niczòho jisty.

Ot sydiw Naùm, sydiw, dùmaw, ta dùmaw, a dàli obizwàwsia: „Hòdi plàkaty, Marùsiu! ustàń ta slùchaj, czohò ja pytàtymu.“

Ne toj buw Naùm bat'ko, szczob johò màła Marùsia ne poslùchaty. Czy zdùżàła, czy ne zdùżàła, a kołỳ bat'ko kàże bez żartiw, ta trochà czy j ne serdỳtyj; to trèba wstàty. Ustàła i wtèrła slizońkỳ, i źde, szczo win jìj skàże.

„Ty bàczu, Wasylà znàła szcze persz, niź ja johò prywiw?“

„Znàła, pan'otczeńku!“ i zatrusyłaś jak osỳkowyj łystòczok, i spustyła swoji dòwhyji wiji na òczy, szczob ne bàczyw bat'ko, jak jìj stàłò stỳdno.

„Jak że ce bułò?“ spytàw win hrìzno.

Tut Marùsia, chot' i zaikàjuczyś, a roskażàła jomù wsio: jak pobàczyła johò upèrsze na wesilli,

jak jij stàło johò żàlko ; jak win ciatàwś oriszkamy, jak wonà johò soròmylaś, i wse, usè roskazàła : jak i na bazàr idùczy zijszłysia, jak z bazàru wertàlysia, szczo howoryły i — nihde bułò pràwdy dity! — jak i ciłowàlysia...

• Nu, nu! szczo dalsz? a poczyn choròszyj! kàże Naùm, a sam i wỳdno, szczo jak na nożach sydýt'.

Ot Marùsia splaknùwszy, weselijsze stàła-buła roskazuwaty, jak zmòwyłysia z nym zijtys u bir na ozèra, i jak zijszłysia, i jak...

• Hòdi, hòdi! zakryczaw ne swojim hčłosom iz sèrcia Naùm, to wže roskàzuj màteri, szczo ne wmlà tebè berehty i wid chùda widwòdyty! a sam uchopỳwszy szàpku, chotiw-buw utikàty na dwir, tak Marùsia tak i wczepylaś jomù za szỳju i kàże :

• Ni, tàtoczku, ni mij sỳzyj hołùbezyku! ne pohubyla sebè twojà doczkà i ne pohùbyt'. Màtinoczko mojà ridnèseńka! łuczeze myni wsiàku mùku pry-niàty, na smert' pijdù, a ne prynesù tobi nijàkoho bezczèstia ni dla jakòho pàna, ni dla jakòho odnò-ràła; ja pàmiatuju wàszi mołytwy, ja znàju, szczo ja wàsza doczkà, tak czy mòzna, szczo ja na swojù pohỳbel iszła; a óś jak u nas bułò. Tut wonà j ro-kazàła, szczo sobi z Wasylèm howoryły, i jak u nych tam bułò, i jak wonà zapretyla Wasylèwi chodyty do sèbe i dla czòho. Roskazàła j te, jak skuczàła i żurylaś bez johò; usè roskazàła do ostàtnioho czàsu, jak szczo bułò.

Naùm iszczò takỳ spytawsia : • Hladỳ, łyszèn, czy wse siomù prawda i czy ne potajìła ty czohò ?

• Usiù prawdu wam skazàła i szczo niczòho ne potajìła, tak kołỳ welysz tátu, szczo zabożyłaś, to jak choecz, tak i zabożùś.

• Hrich welỳkyj, káže Naùm ; • bożýtys, a najbilsz jak ne po prawdi ! ja-ż tobi j bez bożbỳ wiriu. Tepèr slùchaj menè, Marùsiu. Ne raz tobi kazàw, szczo dìwkoju tobi ostawàtys ne mòżna : trèba zamìz jty. Prykázowaw tobi, szczo tilko kohò polúbysz, zàraz mynì skażỳ priàmo, a ja, pobàczywszy, szczo wonò takò je, tak by diło j kinczàw ; kołỳ-b mynì ne hodỳws, to ja-b tobi skazàw : • Ne trèba, ne znaj johò ; • kołỳ-ż by hodỳwsia, to-b jomù poperèd usichò skazàw-by, szczo i ty ne znàła : • Prysylàj, kozàcze, za rusznykàmỳ ; zatỳm, szczo, pòky do swàtannia, tak szczo ne buło w was nijakòho żenychnànnia, bo wonò do dobrà ne dowòdyt'. • Szczàstie j twojè, i nasze z Nàsteju, szczo Wasyl takỳj czèsnyj i bohobjàznyj ; a druhyj, i ne szczùłaś-by, jak by nawiazàw tobi kàmiń na szỳju, szczo j po wik by johò ne zniàła, chybà-b z mòstu, ta w wòdu. Jak by ja znaw z samòho pèrszu pro Wasylà, to ja-b tobi skazàw, czomù ne widdàm za johò ; i ty-b tak ne prystàła do johò, i tobi lèhsze buło-b johò zabuwàty. A tepèr jak choecz, tak i terpỳ, bo ne widdàm.

Tut Marùsia, jak rosказàła pered swòjìmy usiù prawdu, to j stàło jìj na duszi weselijsze i na sèrciu

połehszało, póczała znow prosytý bàt'ka, szczo taký oddaw za Wasylà, a szczo wonà choť u diwkàch sydityme, a ni za koho ne pìjde, òpriez joho.

•Howorý!• kàže Naùm: •A znàjesz ty, hòłowo, szczo bàt'ko łuczczè bàczyt twojò szczàstie, niź ty? Ty mołodà, durnà! Lahàj że, diwko spàty: zàwtra bùdesz starijsza, niź siohòdni, to j rozumnijsza.• Perrekrestýw jiji, ta j piszòw sobi od nàji.

Ni swit, ni zorià, a wże Wasyl i w Naùma. To siak, to tak, probuły do obìd. I warýwszy obìd, i podawàwszy na stìl, Marùsia załywàłaś slizońkàmy, odhàdowawszy pèwne, szczo w ostànnie bàczyt' swohò Wasylczka. Ta pràwdu skazàty, tak i wsi newesèli sydiły, a za obìdom do stràwy nichtò j ne pryjmàws.

Ot, jak pozbiràły z stołà, Naùm i kàže žinci j doczcì: •Idit sobi abò w kìmnaťu, abò pid komòru szýty, a nam tut z Wasylèm ne perebywàjete.

Ot jak powychòdyły woný, Naùm i kàže: •Wasylu! siad' łyszèn bilà mène, ta slùchaj ne perebywàjuczy, szczo ja tobi skazù. Ne po mojij pràwdi, bo w mène opricz hrichìw, nemà niczòho, a za otcòw-ški i materýnski mołytwý, nahradyw menò Boh myłòsòrdnyj žinkoju dòbroju, robotiàszczòju, pokirnoju i neswarłýwoju. Bàt'kiwszczyny my z nèju ne rostràtyły, a potròchu, Boh blàhosłowlàje, wse dobawlájemo. Wełýka myłost' Bòža! ràno j wèczir diàkujù za nàsze žyttie, a szczo najbìlsza myłost' Bòža do

nas hrishnych, tak ot, szczo nahradŷw nas doczkòju; ta szcze jakòju? Ce ne czołowik, ce ànheł swiatŷj.

«Och, pràwda, diàdeczku! perebŷw jomù Wasŷl; a wim johò zàraz zupinŷw i kàže:

«Cyt' bo, Wasŷlu, mowczŷ ta slùchaj, i ne perebywàj menè. Ce ty, bàczywszy jiji óczy, abò szczòky, i szczo wonà kruhòm takŷ harnèńka, ta j chwàłysz jiji; a ja ne pro jiji tìlo, ja kàžù pro jiji dùszu... Jakà to wonà tŷcha, sluchmiana; Bòha nebèsnoho znàje i lùbyt', i bojiteia prohniwyt' Johò; nas szanùje i berežètcia wsìmy sŷłamy, szczob jak-nèbud' nas ne prohniwŷty. Žalostŷwa nè to szczo do czołowika, ta àž do malùsenkoji komàszechky. Chùda ni jàkoho i po dùchu ne znàje, i bojiteia samoji dùmky pro johò. Jakà samà dèbra i nezlòbna, tak i pro wsich dùmaje, usiàkomu pijmè wìry — i Boh jiji sochranŷw, szczo wonà tebè, a ne kohò ledàczoho polubŷła; z drùhym by propàła na wiky wiczni. Ta j ty jiji serdèsznu zbyw buw z pantelŷku... znàju wse. Och, hrich tak robŷty!

«Diàd'ku! obizwàws buw Wasŷl.

«Mowczŷ, nebòže; ty roskàžesz opislà. Takùju to dytŷnu nam Boh myłosèrdnyj daw; choť ja j bàt'ko jij, a ne możù protŷw pràwdy kazàty. Szczo-ž my nazywàjemosia za rodŷteli, szczob ne dùmaty ob szczàsti swojèji dityny? Ja-ž kàžu: koŷy-b užè j siakà j takà — nu, tak by j but'. A za jiji dòbrist', za jiji smyrnotù, pokìrnost', trèba jij takòho czołowika,

szczob jij buw jak otèc; szczob win jij kochàw, zà-
łowaw, szczob — ne daj Bòże! koły j trapyłóš jakè
chùdo, czy dilo, czy dùmkoju, tak win by jij od-
wòdyw, uczýw by jij na wse dòbre, ne dawàw by
jiji, komù zria, obižaty: a pokirnu, ta smýrnu jak
wonà, chto zachòcze, toj i obydyt'. Czym nas Boh
błahosłowýw u sim switi, czy chudibýnkoju, czy sko-
týnkoju, usè tut by j ostàloš ziatèwi, zatým, szczo
ja chòczu ziatia, koły Boh błahosłowýt', uziàt' do
sèbè w prýjmy. Tak ce wže ne czyjà, jak mojè dilo,
hlàdity dùže pylno, szczob win buw chaziàjin dòbryj,
szczob choť by wže ne rostrátyw i ne rosteriàw, szo
od nas prýjme, i szczob i jij ne dowiw ni do ja-
kòji nùzdy, a koły Boh błahosłowýt' ditoczka, tak
szczob i jich do puttià, czerez naùku dowèsty, i de-
szczo i jim ostàwyt'. Tepèr, skažý myni, Wasylu, ne
pràwdu ja kažù? "

Pràwdu pan'otczè, swiatù pràwdu wy howèryte.
Kołyb wàsza mýlost', szczob menè nahradyły Marù-
seju, ja-b usè te spòdnyw, szczo wy tepèr roskà-
zujete. (C. d. n.)

CZASTYNA

powisty

„PRZED LATY“

P. Stachursko

w perowodi na ukrajinske.

.....Sobko ne znaw chto joho ridni. Jak da-
leko lysz zmih win pamiattiu siahnuty znaw sebe,
tak zwanoju u nas bożoju ditynoju, kotoroji
choronytelom je lyszze Hospod'.

Osudnym zdawatymetcia panam cywilizowa-
nym koły dowidajutcia, szczo buły i suť szcze u nas
istoty, katori, nezważajuczy na toto, szczo zbawleni
pryrodnioji opiky ridnych, kotorych dola rozluczyla z
ditynoju, — żywuť, rostuć zdorowi, i czasto w dalszim
żytii dochodiat' do toho, szczo distajetcia j jinczym, ko-
tori wyrostały pid prychylniyszmy u žytii warunka-
my! Ne buło u nas, i teper ledwi czy je domy dla
pidkynutych, syritski zakłady i t. d. a choť
neodna dityna samoju ostajetcia, precy żywe me-

że namy, hołodom ne wmeraje, i protywnne! nazwana jmiom bożoji dityny, w Hospodi i ludiach maje swoich ochoronnykiw... Otże baczete, szczo ne wsim szcze potribni tisni kurtky waszych socijalno-komunistycznych utopij!

Trudneńko prawda bude wam powiryty, ta wono tak je, w'isti, szczo taka boża dityna — ne wadyt', szczo nichto, oden jakyj, pro jiji ne dbaje, — szczo deń syta, welykocho chołodu ne znaje, i weseło roste sobi, aż lubo. Spytajesz muzykiw w seli: 'Czyja ce dityna? chto jiji kormyt'?... i druhe — sami ne znajut'. 'A Hospod' joho znaje! odkażut' — 'zwisno — boża dityna...'. Oś i ciła widpowid'. Jinczoji ne dopytajeszsia.

Takoju bożoju ditynoju buw Sobko. Ne znały lude i sam ne znaw win jak wyris zdorow i sylnyj do 14 roku. I buw sobi Sobko, taj Sobko. Aż jakoś jichały sełom kozaky; wpodobaly sobi chłopcia, — ot i kupyły jomu mediwnyka, poczastuwały czarkoju palenoi, a potom, pidochoczenoho, wsadyły luzom na kobyłu, i pojichały w step do sebe.

Chłopcewi spodobałoś kosaćke towarystwo, i duże markotno jomu buło toto, szczo ne zhodzowałyś wony brat' joho z soboju Turkiw wojuwały, bo kazały ne doris win szcze szabli ta janczarky... ta tym i potiszawsia, szczo nezabarom i jomu wyrostut' wussy, a tohdi wże pijde kozakuwały.

S takuju dumkoju dojichaw Sobko do kozaćko-
ho kurinia, i nezabárom zdobuw ważne stanowyszcze
kurennoho kaszowara. Rad buw i s toho chłopeć:
robota ne welyka, i sam win sobi panom u kuriniu,
bo kozaky na nicz łysz pryjizdźaly, a to ciłyj deń
polujut', abo łowlat' rybu.

W kuriniu lubyły Sobka, a prawdu kaźucy,
bajduże win buw kozakam, bułab łysz kasza zładźena!

Koły tak kozaky zdałoś zabuwały pro kaszowara,
pamiataw win sam o sobi, i kripku zrobyw posta-
nowu bud' jak bud', staty nacze wony, kozakom.
Plan buw hotowyj i chłopeć wziawsia joho w żyttie
postawyty. Perszym buło, szczo korystujucy z pid-
ochoczennia swoich paniw ukraw Sobko u kozakiw
nemału miru porochu i szrotu. Ne doweloś kozakam
dobaczyty szkodę, i Sobko jszow dalsze, w zhodi s
swojim zamirom.

W kuriniu buło czymało riznoho oruźża, a
chłopeć dobre prydywywsia jak slid sobi poczynaty z
rusznycejju... i wczuwawsia duże szczasływym, koły
perszuj wystril łysz powaływ joho na zemlu i zru-
szyw paru zubiw, katori dobre szczo powypadały, a
to—kazaw chłopeć — i tak wże chytałyś, nepotribni.
Pisla perszoji piszła proba druha, tretia, i nebawom
chłopeć widkryw tajnu zładźennia rusznyci, a uporawszys
w kuriniu, resztu dnia prowodyw na strilbi do ciły,
abo do perelitajuszecznych ptachiw. Poprobuwaw takoz

i z szableju zaznatcia. S tym jomu piszło lększe, ba nawet cilkom dobre: machaw tiazeznoju szablukoju na wsi storony, zadywłajuczys na swoich paniw, ktori czasom lubyły oden pered druhym czwanytyś znanniom wołodity szabloju i spysoju. Kożnyj deń tak porajuczys z orużżem, dijszow Sobko, pisa sztyroch rokiw, do neabyjakoji wprawy, a osoblywe z rusznycej umiw zładyteia, i wsadyty kulu na szyło ne tak to buło wże jomu tiazezne.

Samó soboju rozumijetcia, szczo kozaky niczoho pro toto ne znały, i nikoły jakoś ne dochodyło meże jimy do mowy pro dalszu dolu kaszowara — Mabut nechotiły iz jim rozluczateia, — a kożnu nedostaczu w strilećkych znadobach umiw jim Sobko tak pojasnyty, szczo hodi u jich buło jakoho pidozoru.

Nedospodobu pryjszłość Sobkowy oś szczo: — ne wmiw szcze win na kony jizdyty, a trudneńko buło dat' tomu jaku radu, bo konej, pisa zwyczajnoho odjizdu kozakiw, ne łyszalosia w stajni. Ta i tut dola jomu wslużyła: w oden weczer, jak zwyczajne, wernuły kozaky do domu, a koły zweliły Sobkowy odwesty koni do stajni, — nawdywowożyu sobi pobaczyw win meże jimy odnu koniaku bilsze. Wżemaw na hadci, szczo może ee joho zroblať towarzyszom, ta nebarom dowidawsia newtisznoho: woronij buw własnyj kiń kozaka Skrypy, kotoryj poji-chaw z sotnykom Huloju do Kyjiwa; jakže u so-

tnyka swojich koni, to Skrypa woronoho łyszyw pid dohlad towarzysziw z susidnioho kurinia, bo wiryw, szczo wony ne zbawlat' jomu koniak. Zasumuwawsia Sobko! a vse skorystuwaw s toho, szczo do ruk jomu popałos': kożnoho dnia kilka hodyn whaniaw u stepu na woronim kozacim, a choť ne obiyszłosia bez skokiw, szczo do sloz doszkulaly chłopcowi, prote umiw win poradyty sobi s koniom, i s kożnym dniom lipsze wže iz jim sprawlawsia.

Nemało czuduwało kozakiw, szczo woronyj durno stojaczy u stajni zowsim ne zrywawsia skillib raz joho wony neprojizdžaly, ta Sobkowy tut dobre posłużyło skazannje pro domowoho, ta joho zbytky... Proti tomu hodi buło szczo kozakam howoryty, i nebawom zabyta soroka, powisła u stajni na wid-straszennje...

A kiń vse buw spokojnyj pid jizdcem, — otže i zhodyłs' kozaky, szczo u woronoho dobra natura, tym i zastij zowsim jomu ne wadyť... Sobko nyszkom smijawsia z kozačkoj mowy, i dobre wže wyweczywsia jizdyty. Tak dożyw win do 18 roku.

A w toj czas jakoś zibrałosia na worochobniu w Ukraini: Tatarwa napakostyla, toż i slid jiji buło namniat' worsu po kozačkij. Poczaly j kozaky s kurinia zbiratcia, a Sobkowy pylny nakazuwały dohlady dobutku i woronoho, doky ne pryjide Skrypa. Podarmo chłopeć zo slozamy prosyw, szczo i joho

na wijnu wziały z soboju: za widpowid' buw łysze smich kozakiw i obicianka bukiw, koły ne słuchatyne swoich hospodariw. Tra buło zważytcia, j Sobko ne dowho dumaw.

Do switu wże, na druhyj deń, ne najszły kozaky swoho kaszowara; ne buło takož woronoho, odnoji szabli, janczarki i spysy.

— Bisowe nasinnia! Wykynuw bacz sztuku!— Ta jaka tut rada? U pochid zbyratcia, a ždaty času nemaje.

Pokrutyły kozaky nosom, oden-druhyj proklaw kaszowara — siły na koni, pidprawyły janczarki, i czkurnuły, kuriń pid bożyj dohlad łyszajuczy.

A Sobkowy szczastyłośia.

Do switu dobih do kozaćkoji stijky. Ne nadumujuczyś, priamiseńko zbrechaw, szczo win pańskij kozak heť s Polisia; szczo jomu zmerzyłoš sidyty u zapiczku miż laćkymy fartuchamy, ot i czkurnuw win u step kozaćkoho žyttia kosztuwaty.

Kozaky serdeczno joho zwytały i pryniały meże sebe, a nezaborom u bijci z Tatarwoju, pryjszłaś Sobkowy zmoha samomu dowidatcia i druhyym pokazaty, szczo umije. A rubaw win j strilaw tak czasto a chwaćko, zwywawś meż dyczczu tak żwawo, szczo u oden hołos wsi kozaky prozwały joho Muchoju — ce-b to, szczo nacje taja mucha ne dawaw pohanciam spokoju; neodnu czarku wypyły joho zdorowkajuczy,

a Watażka, dak krim podiłowej zdobyczi, dodaw
szcze Sobkowy pryhorszczniu czerwinciw wid sebe —
za mołodztwo.

Ot i staw Sobko sprażnym kozakom wże! Ta,
nacze u kazci na riwnij dorozii wstriłaś jomu bida —
j ne bida, jak opisa pobaczemo.

Wysłały Sobka z towarzyszamy na wywidku.
Koły hlanut' iz za lisa sune wusatyj kozarluha. No,
kozak, najby j kozak — sztuka newełyka; ta Sob-
kowy tut skławsia ynczyj kłopit. Łedwi czorni wu-
syśka kozaka pokazałysia iz lisa, woronyj, szczo na
jomu welyczawsia Mucha, zarżaw weselo; ne pomo-
hła z'upina — koniaka szczo duch letiła na zustricz
neznakomoho.

Zaswityłyś oczyszcza Skrypy, bo ce swoho pana
spiznaw klatyj woronyj, zaskrehotiw zubamy, a wu-
syśka stanuly do hory sztorcem.

— Tut ty meni, holtiapako! Oś pojakowomu
do kozaćwa dobrawsia, bisiw synu! Ruszaj na dno
u pekło! — i machnuw szabloju z za liwoho. Ta-
ba! ne z durniom bacz sprawa: szabla skoczyła
na szablu. Chwaćko skławsia Mucha, aż Skrypi po-
lehczało, a kozaky tak i postawały.

— Sławył' Hospoda — howoryw Skrypa, dal-
sze domacujuczys szabloju Sobkowoho czerepa —
szczo choť ne welykyj dureń woronym prawyw. Ty

baczu kozak, brate! no, to sprawlusia s toboju po
kozaćkij. Stij!

Ne budem mirytcia,

A budemo bytcia.

— Odużajesz — woronyj twij, i ja tobi towarzysz;
ja machnu, swatu — moje, szczo twoje, i ty u me-
ne na łasci.

— Staje! — skazaw Mucha.

Powolij rozjichałyś, stanuły, a dalij pustylaś s
szabloju — spysy nyzom!

Ej! chwaćkoż bo szczepylaś bisowi dity, szczo
j ne hyd' podywytyś!

Towaryszy Muchy tak i rozziawyla roty, prydy-
wlajuczys, a sami aż trusiatcia. Kozacka bacz bijka,
a wony kozakamy!

Wdary szabel, nacze ti łyskawky, iz szumom ta
swystom odna na druhu wpadały, — spysy horoju,
ziszłyś bacz blyżko! I koni, naczeb sobi u hijci:
wohniom fyrkajut', zemlu rwut' kopytamy! Koły i
szabli wże wyjszły ne w miru dowhi — wehopyłyś
kozaky rukamy. Niczoho j howoryty, szczo Skrypa
zdusyw by Sobka, nacze sprawdeszni muchu, ta u
najzawziatszij mynuti koni społoszylsja, i boriuszczisia
widletily het' wid sebe, nakrywysz nohamy. Sobko-
wy polilaś krow nosom; Skrypi upadajucz, zastriah
jatagan u kist', nyżeze pojasnyci.

— Obà mołojci! — kryczały kozaki prydy-
włajucyś borottiu, a teper kynułyś ratuwať popa-
dawszych.

Mucha promy w rot wodaju, szczo podaw jomu
u źmeni odyń towarzysz, i zitchnuw swobidniszcze;
Skrypa prohnaw kozakiw szczo joho ratuwať cho-
tiły: spokijno wyjmyw jatahan iz kosty, obter z joho
krow trawoju j schowaw u pochwu; potom dopiru
wziawsia ohladaty ranu. Durnyceju buła wona ko-
zakowy! toż nebawom wstaw win, protiahnuwsia:

— Zdorowo! każe — szcze jaku dnynu po-
kozakujemo.

Mucha wstaw i sobi.

— Potekła juszka — skazaw nasmiszno Skry-
pa, dywłaczyś na mołodoho kozaka, — no! i z me-
ne takož!... A skaży no meni, swatu, czy ty warechoju
wywywajucy naweczywś tak zo spysoju ta szablukoju
sprawlatcia?... Ta bisiw dwi sotni i ty z jimy! —
chwat s tebe, mołodcze! i oś tobi mij woronyj i ja
bratom. Staje?

— Staje! — skazaw Mucha, i nowi pobraty
serdeczno pociłowałysia.

— Oś ce, tak po kozaćkij! — huknuły u oden
hołos kozaki, kołom obstupywszy objmajuczychsia.

— Zdorowib buły, ta kozakuwały na sławu!

Pobraty podiakowały towarzyszam.

Zwidkila newziałaś, najszłasia pałena, i suchari
jawyłyś, buw i tiutium do lulky. Wypyły, zakusyły,

meże soboju pereciłowałyś i zakurywszy lulky potia-
hły dalsze u swiatij meż soboju zhodi.

Dorohoju jiduczy roskazuwaw Sobko towarzyszam
jakym pobytom dijszow do kosaćwa u kuriniu pro-
buwajuczy.

Kozaky słuchały opowisty to dywujuczyć, to
smijuczyć, a zakincezyw Skrypa:

— Znaczno — krow kosaćka! Ty brate, pluń
u oczi tym, szczo tebe bożoju ditynoju wżywały —
brechnia cemu! Kołyb tak — tut by tebe bis do-
konceze zrobyw buw popom, a oś hlan jakyj wyjszow
kozarlucha!

Zasmijałyś towarzyszy j weselo bałakajuczy, izny-
kły u trawi stepowoji.

Szist' lit kozakuwaw Mucha, i czymało potro-
szczyw makiwok bisurmańskych, (ne bez toho takoz,
szczob ne popałaś meże jich i jaka chrestyjanska —
bez toho, baczte, w kosaćwi hodi!) a wsi szist' lit
ridnym jomu bratom buw Skrypa, samym soboju
choroniuczy joho wid nebespeci i doswidczenoju
radoju, koły treba, pidperajuczy; ta jak wże tycho
maje komu skłastysia, to ne wstereżeszsia ty joho,
choť janhełom stawszy.

Jakoś tak trapyłoś, szczo połkownyk, kotoryj
duże lubyw Muchu, piśław joho z łystamy j pokło-
nom do staroho swoho towarzysza Sotnyka, szczo osiwsia
w pałanci ik Krymu błyżcze.

Pojichaw Mucha w towarzystwi newidstupujuczo-
ho joho Skrypy; a wże na pereprawi zawważno
buło ostanniomu, szczo kiń Muchy spitknuwsia bez
pryczyny, a zajać szcze peredsze perebih buw jim
dorohu u polu... Niczoho dobroho ne spodiwawsia s
toho Skrypa, ta woliw iz Muchoju smijatcia nad
peresudamy babiw, czym nepotribnymy a sumnymy
dohadamy psuwať weselu dorohu.

I wyszło wono, szczo mowa mowaju, a diło jde
jak jomu jty slidowało — dojichały kozaky szczaśly-
wo do pałanky.

Mucha widdaw łysty j pokłon połkownyka;
staryj Sotnyk gospodar, serdeczne zwytaw kozakiw i
poprosyw sisty.

Posidały. A w switłyci mow u pudełoczku — czy-
steńko usiudu, a za wiknom pachuczi kwity.

— Hołowu położu — mamrotiw Skrypa, — koły
u w cij chati nema jakoji nepotriby... (Win žinky tak
wzywaw zwyczajne, a osoblywe mołodiji). — Bisowe toto
nasinnia nosom zaczuju na mylu... — I same u tij my-
nuti zhadaw win, szczo kiń spotyknawsia, i proklatyj
kotyśko szmyhnuw jomu pered oczyma. Skrypa splu-
nuw i pokrutyw wusy.

— Sotnyk proczytuwaw łyst. Mucha szczoś chotiw
na słowa towarzysza skazaty, ta z'upynywsia —
wiedzynyłs dweri, i w switłyciu wijszła, stydno po-
czorwoniwszy, mołoda j prechorosza diwczyna.

— Moja dońka Ołena — skazaw Sotnyk, pokazujeczy na wchodiaszczu. — Kozaky mołodci — dokynuw obernuwszys do diwczyny.

Ołena szcze bilsz poczorwoniła, kłaniajuczys hostiam; ta j kozaky ne tak to wczuwałys synnym na prystup, kotoryj wczyniła do jich krasawycia.

Mucha poczorwoniw jak każut': wid wucha do wucha, i szczoś promowyw ne zrozumioło. Skrypa, naczce wdawywsia: liwoju rukoju macnuwsia po szabli, i zakław pid nosom, a w dumci jasniseńko szmyhnuw jomu kotyśko, i w nasmiszku naczce, skaływ do joho zuby.

Same buło u obid; dak i posidały. Pryjszłos do rozmowy, a ne odna czarka dobroho wyna jazyk rozviażała. Sotnyk buw radyj, szczo j skazał hodi! Mucha — zwyczajne pryczepyws do medu... Łysz Skrypa kław w dumci, bo w żywi oczy i ne raz pobaczyw, jak łyskawky ohnianych pohladiw litały to wid kozaka do krasawyci, to wid jiji do nioho.

Buło tam toho czymało! a same pid koneć obidu Sobko wziaw pryhorszczniu worichiw, i pałajuszczce oko zwernuwszys na Ołenu, spytaw triaskym hołosom:

— Czit, czy łyszka?

Zrozumioło diwoczce serce pytanie kochaćke — poszczob wono ynaksze u hrudi byłosia? — Łyczko pokryłos czudowym rumiancem: Czit, ledwi proszepała.

Muchu mow zanis u nebo; Sotnyk weselo smiawsia — Skrypi ne pryjszłos toto pid syłu: zaklaw až u wiknach zadzeńkotiło, i wybih z switlyci.

Sotnyk wyjszow za jim, cikawyj dowidatcia przyny nespodiwanoho hniwu kozaka — w switlyci lyszyls kozak ta krasawycia!

Ot, szczo tut dowho bałakaty: Mucha buw sobi kozak — choť kudy, nepowstydatcia! a do toho 24 rokiw pid koźnym wzhladom korystno ob jomu swidczyły. Ołeni buło 18 lit, i wona kozaczka! Kozak s kozaczkoju — dywotaż, szczo sprawyłs po kocaćkij!...

Zakym szcze wernuły Sotnyk iz Skrypoju, wże Mucha i Ołena buły odna dusza u dwoch tiłach. Tak wono buwaje w naszij Ukrajini!

Hodi j kazaty, szczo Sotnykowy i ne snyłosia take swatannie, i Skrypa prawdy ne dohaduwawsia, lysz proklatyj kotyśko ne wychodyw jomu z dumky!

Weczerom wże przyznawsia Mucha u wowsim towa ryszowy, i poklawsia klattiem kocaćkym, szczo ne to druha, kozaczoji sławy, a samoho neba widcurajetcia, ne odruźywszys z Ołenoju, bez kotoroji hodi wże jomu żyty!

Szczoz dijałos zo Skrypoju — i rozkazat' ne roskažu! Klaw, szczo wsi czortiakyy na samim dni pekła sporuszyls'; rozważuwaw, prosyw, błaław, chtiw uweś rid žinoczij znyszczity — ne pomohło! Mucha i słuchaty ne słuław.

Mało sobi wazuczy szczo howoryt' Skrypa, dobre wono, czy złe — peresyduwaw kozak cili dnyny z Olenoju; take wyskazuwaw, szczo jomu j ne sny-łość peredsze; wmijuczy ledwi briasnuty strunamy, s toho czasu, jak spiznawsia z Olenoju, ledwi czy chto druhyj znawsia tak sprawlaty jak win s teorbanom; hraw na jomu, a spiwaw, szczo zirkam do płaczu prychodyłość; a dekoły morhały weselenko, i same u oczy kozakowy ta krasywyci. Nawit' Skrypa słuchajuczy hrannia, ne tak wże prokłynaw straszno. Ot, szczob i kazaty! — dywo stałość s kozaka, taj hodi!

Sotnyk szczaślywyj, szczo takich jomu hostej u chatu Hospod' sprowadyw, pojiw, czastuwaw kozakiw nedozwolajuczy sobi i zhaduwať pro odjizd, choť Skrypa ne raz wże chotiw ob tim howoryty.

A mołodi, pid toj czas kochałysia, szczo aź w nebi buło utiszno, a w jich duszi takož nebo!

Szczo to wże, Hospode, mołodist', ta szcze j ditej kosaćkych! Jim nema nezwyčajnoho — use jich! mow do toho j rodyłość.

Takoż tak dumały kozak, ta Olena; szczo jim tut dowho bałakaty? wziałysia za ruki, buch Sotnykowy w nohy, taj błałosłowy otcze, kažuť.

Tut u persze roskryłysia oczy Sotnykowy. Wykynuły bacz sztuku! sam sobi podumaw; ta pro te najszowsia powahom. Pidnis kozaka i Ołenu, posadyw za stołom na dzygłyku, i pojasnywszy czysto, szczo kozakowy odrużytecia, ce ne czarka horiłky, ko-

toru wypyty, taj splunut', ale szczo tut wże na weś wik zachodyt', a joho ne łysz do zachidu soncia, i chliba w jomu czy mało zipsujetcia, a z ciłunkiw ta hołubłennia ne bude joho j na pidpałok — skinczyw promowu cymy słowamy: „Wsi my tut kozaky, otże i riwnia sobi; ni ty jiji, ni wona tobi krywda. Ta wy mołodi szcze; tobi chwate sławy szcze treba, a wam obom dostatok zdst'cia. Ja szczo maju, to joho tam nebahato, ta wydaj kozakowy stydno-bjisty chlib swojeji žinky... Słuchaj Sobku! Oś tobi moje słowo i ruka niczym nespohanena, szczo Ołena twoja. Jid' w swit, zdobud' sobi sławy i z worohiw dostatku, pryjidesz — żyjte szczyśliwi.“

Mołodi pokłonyłyś Sotnykowy w nohy, a toj ciłowaw jich zo slozamy.

Niczoho robyty, tra buło zhodyt'cia, choť serce u hrudi rwałoś; rozłuczyłyś mołodji, prysiahajuczy sobi lubow do hrobu i za hrobom.

Obniałyś serdeczno, hirko zapłakały, aż staryj obteraw slozy i Skrypa wusom morhaw (wono buło znakom, szczo jomu piszło wże na serce).

— Proszczawaj! — powernu.

— Proszczaj! budu tobi wirnoju.

Szcze podywyłyś, szcze raz; pokłonywsia Mucha s konyka Ołeni ta Sotnykowy, i wdaryłyś koni kopytamy. Mucha dowho po za sebe ohladawsia, a do temnoji noczy wijalaś jomu w slid biła chustyna, kotoruju Ołena obterała horiaczi swoji slozy.

Rozłuczyłyśia.

Plakała Olena dni i noczy; tużyw kozak, szczo łedwi ne zsoch, ta ne wblahajesz dolu!... W swit kozacze za sławoju i dostatkom! — Wyhladaj, czornobrowa, spowidajśia!

U dijach zapysani sławni kozačky pochody; tym i hodi meni pro jich howoryty; skażu łysz toto, szczo de najczastiszcze swistyły kuli, a wid iskor z szabelnych wdariw obsmaluwałyś czuby, tam buw Mucha. Ne raz win distaw po za wucho, paru raz i w hrudy pomacało, ta znały joho worohy i druhy, i de jno Mucha pokazawsia — hoho! ne wyszło tam na sucho! Tym pobytom zdo buw win sobi sławy i dostatku czymało; ta u tij worochobni mynuło dwa roky.

Dwa roky — Hospode! jakże wono bahato dla kochajuczoho diwoczoho sercia!

Marniła Olena, kożnoji dnyny tużno wyhladajuczy myłoho. Szczo słowa ba'tka, rozważuwannie družok, koły joho nemaje, newydko!...

I tiń łedwi wże z sławnoji krasawyci.

Tak wjane serdeńko, koły joho z myłym rozłuczat'!

Bidnyj Sotnyk rwaw sobi, z rospuky, wołossia; prokły naw mynutu, w kotoroji wysław kozaka za sławoju i dostatkom. Szczo jomu iz jich, koły tut jedyne dytia joho wmyraje!

Rik szcze buło zhidnijsze, nadija pidderżuwała

diwczynu. Na druhyj zwontpyło diweča: Zabuw... pokynuw... Zabytyj może... Ostannie powolij zminyłoś w bolaszczu pewnist'. »Ne żywyj... zabytyj...« kazało diweča bidne. »O, i ja za toboju pidu, mij myleńkyj i zijdemoś znou...« Ja-ż kazała, szczo wirnoju tobi budu j za hrobom!

— Marniła, marniła, a dalij wkryła jiji zelena mohyła; na nij družky zasadyły barwinok.

Terpiw i Mucha, oj terpiw siroma, ta hodi buło pokynuty służbu — wijna triwała, i vse zaderżuwaw joho Skrypa. Ta wsiomu swij koneć buwaje! — W ostannij bijci wirnyj towarzysz Skrypa, u własnu hrud' distaw kulu, szczo jiji tataryn Sobkowy buw zładyw... Wziaw joho za ruku, zaklaw jak zwyczajno, i perestanowywsia.

Sławnyj czołowik! jak żyw, tak i wmer po kozaćkij. —

Swojimy rukamy złożyw joho Mucha u mohyłu, i slozoju omoczyw zemlu, szczo wiecznym domom stałaś joho towarzyszewi j bratowy; wziaw widpustku z sotni, i zo sławoju ta dobutkom pustywsia zna-noju dorohoju.

Choť czudnyj jakyjsia bil obhornuw kozaćke serce ne niaw jomu wiry Sobko; win tak żadaw szczastia... Dojichaw do chutora, łszyw konia na pidwirju, i wbił do switłyci.

W switłyci trochy ne mertwyj, bat'ko joho myłoji. —

— De Ołena? — kryknuw kozak hołosom strasznoji rozpaczi perezuttia.

Staryj nyszkom pokazaw na wikno rukoju.

Kozak pobaczyw zelenu mohyłu. Staw nacze stina blidyj. — Powahom odwiazaw czeres z czerwinciamy, i kynuw joho Sotnykowy pid nohy.

— Proklatyj! Oś tobi czoho chotiw tak! — Widdajże meni jiji teper!...

Staryj poważywsia, i wpaw pid obrazamy. Ne wstaw wże bilsze.

Lude ciłu nicz szeze baczyły kozaka na Ołeny-noji mohyli; potom i czutka ob jomu propała.

Miszczanka.

Komédia w 3 dijach D. Łozòwského.

(Ciąg dalszy).

WOŁODYMIR.

Chto tebè wezyw cèji pìsni?

JAROSŁAWA.

Nichtò! ot tak spiwàjetcia...

WOŁODYMIR.

Nichtò? Kàżesz, nichtò?

JAROSŁAWA.

Taże ni!

WOŁODYMIR (pro sebe).

Czohòż dywùjuś? u hrudi lùdu kołyska pi-seń wołodijuszczych johò duszèju! (w hołos) Harna pìsnia, i ty jiji kràsno spiwàjesz! Hálu, chto s tobòju odrużytcia — bùde dùże szczasływyj.

JAROSŁAWA.

A Hryc tak bàczte, cèmu ne wìryt'...

WOŁODYMIR.

Jakỳj Hryc?

JAROSŁAWA.

Wy johò ne bàczyły? Lòkaj pàni... Ce mij sù-
dzenyj...

WOŁODYMIR.

Hòspode!

JAROSŁAWA.

Szczo z wàmy? pàne!

WOŁODYMIR.

Niczoho! (pro sebe) Ja oszaliw! szczo menì do
tòho! (w hołos) Dowhò nemà strỳja... ne doczekàjuś...

JAROSŁAWA.

Wy szczoś tam szepòczete... buwàjte zdoròwi!

WOŁODYMIR.

Hàlu! Ne wżeż ty Hrỳcia kochàjesz?

JAROSŁAWA (soromno).

Ta jak takỳ.... wy menè pytàjete...

WOŁODYMIR.

Win takỳj... neotèsanyj...

JAROSŁAWA.

O! win dùże dèbryj chlòpeć! i pània kažuť,
szczo ja za nỳm bùdu szczasływoju; a nàsza pània
wse prawdu howòriat'.

WOŁODYMIR (pro sebe).

Milles diables! Szczo ce s strỳjom stàloś?!
Kołyb samòmu ne smìch—skazàwby szczo cia dıwezyna
(w hołos) Hàlu! ty Hrỳcia ne lùbysz... Ja tobi kàžu—
ne lùbysz! Jak takỳj dıwezyni ta lubyty nezdàru,
mèdwıdia....

JAROSŁAWA.

Za szczo wy pàne hniwajeteś na Hrycia?

WOŁODYMIR (kinczyt').

A twojà pàna zła, pohàna... slipà... blida...

JAROSŁAWA.

Szczo ce wy pàne? Hospòd' z wàmý!

WOŁODYMIR (opamiatawszýs').

Wybaczàj sèrce, i ne każy ob tim nikomu. Ja tak zo złoŝty, szczo stryj ne wertàje...

JAROSŁAWA.

Ce wam nùdno?... a ja j ne zdohadàłaś....

WOŁODYMIR.

E, ni!

JAROSŁAWA.

Chòczete, ja pobizù.

WOŁODYMIR.

Ne trèba! naj sidiàt' tam — menì i s tobòju dòbre! —

JAROSŁAWA.

A u mène czasù nemàje; i kołyb Hryc pòbàczyw — bułob pohàno.

WOŁODYMIR (pro sebe).

Hryc i wonà... O! poszczo takà irònija? Newzèž my ditwòra s kotòroju wìczno żartùjuť?... Pòstat' rusàłky — na pòhľad czàriwna pòżizja... W'isti — pròza! pròza! Jakù jiji krýwdu zròbýły nedàwszy wychòwannia!

JAROSŁAWA (pro sebe, dywłaczys na Wołodymira).

Johò ne mòžna ne lubỳty... Màmciu! Jakà ja bùdu szczasływa. (tycheńko wyjszła).

Wychid VI.

WOŁODYMIR (sam).

Cha! cha! cha! skazàw uczònu durnyciu! — Krỳwda! Jakà krỳwda? My-ż szczasływiszezi, szczo nas wid màteri pryrody widorwàły i kỳnuły blukàtcia bez prawidnyka!? My szczasływiszezi, szczo ròzum nasz tohdi stajètcia sobòju, koły skàže: ja dùreń! O! my dùże szczasływi z nàszym wychòwanniom - oslàwle-noju proswitoju! Sùmna nàszoho ròzumu ne perewàzyt' krỳchty wiry prostakà, kotòra daje jomù spòkij-szczàstie, tohdi jak nasz skarb daje nam mùky pèwnisty, szczo pèwnohò nemàje... O! ne żalij tòho, chto łysz wiru màjesz — ty szczasływyj!... Hàlu! Deż wonà? Wyjszła w czas mòho monolòhu. — Ne wsi-ż my taki filòzofy — czy jak tam sebè zwywàjemo? Whaniàjem za màramy, puskàjemsia w switỳ nam neznàni... a pràwdy dijstnosity tak nas odbihàjut', jak ós menè cia dìwczynna. (zadumawsia). Cia dìwczynna... Ja lubwỳ ne zariksia; dorohè menì swiatè ce czùwstwo... ta chybà na to sterih ja johò w mo-jij hrudy, na to wychòwuwan, szczob potòm kynùt' pèrszòj lìpszòj pid nòhy?... Za sèrce dam sèrce! A w kòhoż johò bilsze, jak u ludèj blỳżkych z mà-terju pryrodoju?! Smich — ni, ja ne romantycznyj

mołòdyk, kotòromu zdajètcia, szczo swiże łyczko jedynyj skarb, w żèrtwu kotòromu mòżna samòho sebe prynèsty... ni! ja racjonalnìszczyj màju pohlàd; sèrce za sèrce! ta i ob morálnij mojjij wàrtosty ne zabuwaju... A žinka: dopòwnennie mojjiji jstòty... Ni! ni! takòji szcze ne najszòw ja. — Odnakoż Hàla... Szczoż? lùbyt' Hrÿcia — Pròza! straszna pròza! Żyttiè zlòmanoji szpyłky ne wàrte... Ne wìryw ty tòmù wełykj filòzofe! bo kołyb tak buò — ne żyw by ty dnia odnòho. — Kołyb ne nadija, ne wira w potrèbu žyttià, i menì-b syl stàlo ràzom wsio skincežyty.

Czy wodòju zalìlo, szczo dèsi ne prychòdiat!
A! ce ty? Hàlu!

Wychid VII.

JAROSŁAWA.

Ja pàne. Whadàjete, szczo prynòszu?

WOŁODYMIR.

Najmyłiszczu riez dla mène.

JAROSŁAWA.

Jakù?

WOŁODYMIR.

Sebè samùju.

JAROSŁAWA.

E! ni — kàrtku.

WOŁODYMIR.

Kàrtku... wid kòho?

JAROSŁAWA (podaje lyst).

Czytàjete.

WOŁODYMIR (czytaje).

•Lùbyj Wołòdiu! Darùj, szczo łyszàju tebe samòho, ale mùszu towàryszyty dàmam, ketòri kònce mùsiał' idtỳ w susìdstwo. Możesz wernùty do dòmu. Pàni Choroszewska pèrepraszàje tebe, a cilym sèrcem zapròszuje nas na zàwtra.

Kostiantyn Sanòékyj.

A, ce kràsno! Pàni Choroszewska bàczu ne lùbył' ceremòniji. •Mòżesz idtỳ do dòmu. Spàsybi za ràdu! szczoż lpszoho zròblu? (bere kapeluch).

JAROSŁAWA.

Wy jdète pàne?

WOŁODYMIR.

Ni — ostàjuś s tobòju. Dùże dòbre zrobỳły! Szczo menì wsi Choroszewski! kołỳ ty u mène choròsza.

JAROSŁAWA.

Tss!

WOŁODYMIR.

Szczoz?

JAROSŁAWA.

Wy zabùły?...

WOŁODYMIR.

Dak i howorỳty s tobòju ne mòżna?...

JAROSŁAWA.

Takì tak! Hryć kàże, szczo jak zaswàtana, to hòdi!

WOŁODYMIR.

Proklàtyj Hryć! (w hołos) Win brèsze. — Hàlu! zabùd' ty johò, ne lùbỳ, pokỳń...

JAROSŁAWA.

Szczo ce wy? A kohòż menì lubỳty?

WOŁODYMIR.

Menè, mojà zìronko!

JAROSŁAWA.

Was pàne!... (pro seba) Hòspode!

WOŁODYMIR (pro seba).

Szcze ce ja?... newzèż?... Ni, ni, ce ne mòże
bùty! (w hołos) Nikoho ne ostàłos u dòmì?

JAROSŁAWA.

Starà Warwàra w kùchni i Hnat; ta lỳbòn pi-
szòw za koròwamy...

WOŁODYMIR.

Hàlu! ty lùbysz Hrycia?

JAROSŁAWA.

Wy menè pytàjete... dak sòromnoż...

WOŁODYMIR.

Ty polubỳłab drùhoho — prawda? harniszczoho,
rozumniszczoho trochy, bo twij Hryc...

JAROSŁAWA.

Wy na jòho hniwajetes, a win dòbryj chlòpec...
Pàne!...

WOŁODYMIR.

Szczo? Halu!

JAROSŁAWA.

Wam nùdno?

WOŁODYMIR.

S tobòju?... nikoły!

JAROSŁAWA.

Pàni, ta pànnà ne prỳjdut' skòro...

WOŁODYMIR.

Menì jich ne trèba.

JAROSŁAWA.

Czohò wy tak na mène dỳwyteś? Szco ce iz wàmý? czy ne słabi wy? kryj Bòże!

WOŁODYMIR.

Ni Hàlu! zdoròw (pro sebe) Hołowà krùżyteia... Szco zo mnòju? (w hołos) U was tut je sadòk?

JAROSŁAWA.

Je, je! takỳj hàrnyj... Chodit pàne! ja wam pokazù kwitkỳ, kotòri ja posadyła... altànku tinỳstu... wỳszeńku - kochànku.. Chodim pàne!

WOŁODYMIR.

Chodimo! chodimo!

JAROSŁAWA.

A kapelùch?...

WOŁODYMIR.

A, prawda! (pro sebe) Cia dìwczyna menè zczarowała!

(KONEC DRUHOJI DIJI.)

Dija tretia.

(Dekoracja bez zmin).

Wychid I.

CHOROSZEWSKA.

A de wasz filòzof? pàne Kostiantỳne!

SANOĆKYJ.

Pàni mojà mýła, pry takij Hàli ja starýj zduríwby, àle Wołodýmír twèrdu hòlowu màje!

CHOROSZEWSKA.

Zmiàkne, koły wże ne zmiàkla nàwit'.

SANOĆKYJ.

Bàczyt' Boh, szczo tòho szcze chtìwby ja dożyty.

CHOROSZEWSKA.

Nàdijús, szczo dożywèm obòje. Dity nàcze porody-
łys dla sèbe!

SANOĆKYJ.

Swiatà prawda! Twèrdyj chlòpec — ta j sztùku-ż
wýdumały! de-b wże nam tòtò i w hòlowu pryjszò!...

CHOROSZEWSKA.

Na to my slabè žindctwo. — Danò nam ne-
sýłu — my j jèju wojùjemo.

SANOĆKYJ.

I nas sýlnych, mow okołòt, kydàjete perèd sèbe...
Cha! ch! cha!

CHOROSZEWSKA.

A wam žal? Wy-b i tòho chtìły nas zbàwyty?
Ne bùd'te sròhi! łyszit choť tùju czastýnu...

SANOĆKYJ.

S cìłòho sèrcia! Rad łyszàju, koły slùzyt' wonà
do takòho swiatòho diła — Odnàk...

CHOROSZEWSKA.

Czohò wam szcze nedostajè? Iznòw szczoś wý-
dumały?...

SANOĆKYJ.

Darujte meni! ale szcze bojús trochy. Chłòpec odurije... kèncze...

CHOROSZEWSKA.

No ?

SANOĆKYJ.

Polùbyt' Hálu...

CHOROSZEWSKA.

Tòho łysz nam trèba.

SANOĆKYJ.

Tak! A szczo potìm bude?

CHOROSZEWSKA.

Pròsta ricz: poberùtcia.

SANOĆKYJ.

Sanòćkyj z słuźnyceju pàni Chòroszèwskoji...
Łedwi czy dàleko tak siahàje jich filozòfija!...

CHOROSZEWSKA (pro sebe).

Ja ob tim dòbre ne podùmała... (w hołos) Diznà-
jetcia prawdy...

SANOĆKYJ.

A podùmały wy pàni ob zrànenym johò samo-
lùbstwi?

CHOROSZEWSKA.

Szczoż robỳty?

SANOĆKYJ.

U tim wsia sztùka! Poczyły komèdiju , a skin-
czyty hòdi!

CHOROSZEWSKA.

Koły wirno jiji polubyt'...

SANOĆKYJ (pro sebe).

U, zle! koły wonà wże ne znàje... dak z bidy
chybà nas wýwede...

Wychid II.

CHOROSZEWSKA, SANOĆKYJ, HRYĆ.

HRYĆ (wbihaje).

Pàni! neszczàstie!

CHOROSZEWSKA.

Hòspode!

SANOĆKYJ.

Szczo takòho?

HRYĆ.

Wonò może j ne tak; ta chto johò zna jak i
skazàty...

CHOROSZEWSKA.

Szczo stàłòs? kažỳ skorìszeze!

SANOĆKYJ.

Z smisznòji pòstaty chlòpcia wýdko, szczo ne-
szczàstia nemàje.

HRYĆ.

U! chybà ja howorýw takè?

SANOĆKYJ.

Czùjete? pàni!

CHOROSZEWSKA.

Czòhòz ty prybih tut? nàczèb chto hñàwsia za
tobòju?

HRYĆ.

U! nchtò ne hnàwsia... menè chybà hnàty trèba?

SANOĆKYJ.

Czohòż ty pryjszòw?

CHOROSZEWSKA.

Howorỳ raz wże!

HRYĆ.

Koły menè pan ta z pantàlyku zbỳły...

SANOĆKYJ (smijetcia).

Cha! cha! cha!

CHOROSZEWSKA.

Idỳ do robòty!

HRYĆ.

Jak raz nahadàw! Oś jak wonò bułò.

CHOROSZEWSKA.

No!

HRYC.

Ja piszòw w sadòk wyszèn narwàty, ta takỳ s tòi wyszni, szczo tam, bilà samiseńkoji altàny; pània znàjut'...

CHOROSZEWSKA.

Nudnỳ ty, chlòpce!

HRYĆ.

Koły pròszu pàniu, tak johò trèba, bo oś tut usià sztùka niby — ehè! Rwu ja sobi tak wyszni, ta j w dùmci ne màju, szczo tam, de, ta pojàkomu? aż ezùju: szu - szu - szu, chtòś howòryt'. Ja spèrszu ne wìryw. Chtob takỳ — prèszu pàniu, ta howorỳw w nà-

szoji altàni? a potòm — piszòw do hołowỳ po rò-
zum — a nu, kàzu sobi dùmaju: podỳwluś, jakè tam
lỳcho? Tychènko widchylàju hałùzzia... Aj, pàni!...

CHOROSZEWSKA.

Szczo-ż takòho?

HRYĆ.

Prỳsiasto Bòże! kohò ja tam pobàczyw — àż
stràszo howorỳty...

SANOĆKYJ.

Kohòż sàme?...

HRYĆ.

Wybaczàjte pàni, takỳ nàszu pànnu, ta chi! chi!
chi! tak wbràna nàcze mužyczka... i tòho pàna, szczo
to ja łbom udàryw — Pan znàjuť.

CHOROSZEWSKA.

Snỳłòś tobi, Hryćiu.

HRYĆ.

Ta jak takỳ — i wỳszni rwaw i dywỳwsia w
obà òka — ta szczo snỳłòś?...

SANOĆKYJ.

Buwàje, chlòpcze, buwàje!

HRYĆ.

Ta-ni... Triwàjte pàni! ja tam szcze bàczyw...

CHOROSZEWSKA.

Niczoho ty ne bàczyw! Idỳ do robòty, i drùhyj
raz ne lakàj menè durnỳmy swojìmy prywidamy...

HRYĆ (wìdechodyt', pro sebe).

Ehè, snýłós! a takỳ bihmè bączyw jak pan, ta ciłuwàw pànnu. Ot naj menè — ot szczo! koły ne bączyw. Ta wonò wse tak za wìrnu słuźbu (wyszow).

SANOĆKYJ.

Pàni!

CHOROSZEWSKA.

Ja spokìjna! i sèrce màtery wiszczùje, szczo wse skinczytca dòbre.

SANOĆKYJ.

Czomùż mojè szczemyt' i ne jme siòmu wìry?

CHOROSZEWSKA.

Wy ne màtir pàne Kostiantýne! Ta wýjdit na cza-sòczok. Siudà jdè Jaroslàwa, màju jiji pàru sliw skazàty.

SANOĆKYJ.

Aj, pàni myła, howorit tam, ta tak, szczob mij panycz ne narobyw nam dýwa.

CHOROSZEWSKA.

Ne bijteś!

(Sanoćkyj wìdechodyt').

Wychid III.

CHOROSZEWSKA i JAROSŁAWA.

JAROSŁAWA.

Mamùnciu lùba! szczo to bude s tòho?

CHOROSZEWSKA (hòrne dońku).

Szczò Boh dasť dòniu.

JAROSŁAWA.

A jakże win menè ne schòdze?

CHOROSZEWSKA.

Tak dùmajesz?

JAROSŁAWA.

Ja bojùs, màmo.

CHOROSZEWSKA (pro sebe).

Czy ne prỳjdetcia żality komèdyji. (w hołos) Jak że win s tobòju?

JAROSŁAWA.

Ach màmciu! win dùże czèsnyj i rozùmnyj czołowik! Słùchaju i ne nasłùchajuś, jak win howòryt'... A miszczànok ne lùbyt', màmciu...

CHOROSZEWSKA.

To i tebe takòż?

JAROSŁAWA.

Hàlu? pròdszu pàniu.

CHOROSZEWSKA.

To Hài ne curàjetcia? Koły tak, to złòho nemàje! Ós i nasz filòzof — szczoś posumniw dùże...

JAROSŁAWA (dywytcia w wikno).

Màmo, win Hài szukàje; a bìdna Jaroslàwa...

CHOROSZEWSKA.

Naj ne bude ditynoju i wiryt', szczo màtir dùmaje o jiji szczàstiu. — Ta chodim zwìdecy — Sanočkyj czekàje, a wy szcze dosyt' czasù màjete.

JAROSŁAWA.

Màmo, màmo... (wychodiat').

Wychid IV.

WOŁODYMIR (sam).

I tut jiji nemàje! Szczo stàłòs zo mnòju? New-
 zèż wkochàwsia ja w tùju diwczynu? Tak — i ni!
 Tak, bo wonà hàrna; w nij je szczoś takòho, szczo
 promowlà' do sèrcia, zapadà' u dùszu... Ni! bo ja ne
 takòji chotìw — ne ob takòji dùmaw. — Krasà, pro-
 stotà i newỳnnist' ditỳny... chtiw ja tòho, wsim sèrcem
 żadàju. Ta de w jiji proswita? A toj nedostatok ne
 wtajitecia nikoły. Ohòn z wodòju może szcze koły
 złuczat', àle newỳnnist' — prostotà màbut' nikoły z
 proswitoju w pàri ne pijdut' — chybà-b to buw
 czud, o kotòri tak tiàżko w XIX. stoliti. — Sèrce
 i ròzum, Kotòre z nych waźniszcze, — i w žinci do
 tòho? — Obèch nam trèba, dwa złuczim z sobòju! Ba!...
 (trochy zhodom) Tak! ròzum dobùty mòżna, proswita
 w slid za pràcioju prỳjde; àle sèrcia ne dobùdesz, johò
 ni za jaki skàrby ne distànesz, koły ne chorònytcia
 wonò w nàszoji hrudỳ... Tak! tak! — Hàlu! doròha
 Hàlu!

Wychid V.

JAROSŁAWA.

Pàni szcze nemàje, màbut' ne prỳjdut' szwỳdko;
 my sami łyszylỳs... Wy szcze ne pidete?... łyszytès tut?...

WOŁODYMIR.

S tobòju mojà mýła, po wíky!

JAROSŁAWA.

Ne howorit tak pàne! menì czohòś stràsžno...

WOŁODYMIR.

Czohò? sòneczko mojè!

JAROSŁAWA.

Bojùs, czy ja ne sohriszýła; czy ne pokarà menè
Hospòd' szczo ja z was oczèj ne zwòdžu.

WOŁODYMIR.

Dytià mýle! twojà duszà czýsta! hrichù w tim
nemàje.

JAROSŁAWA.

Nemàje? serdècznyj!... Bòże mij, szczo ce ja
neszczasływa! — wy pan...

WOŁODYMIR (pro sebe).

Ostànnia mynùta borottìa sèrcia s perèsudamy.
Chto zwytiażył? (podumaw) — Sèrce! Błahosłowy Hò-
spode, bo pràwdoju poczynàju. (w hołos) Hàlu! je w tè-
be ochòta wczýtyś?...

JAROSŁAWA.

W mène? panòńku! O! kołyb zmòha? deń i nicz
by wczýłaś! Jak by ja ràda obo wsim, obo wsim znàty!
jak wonò spèrszu buło, szczo na zemli, ta wòdàch;
kołyb menì do zorý distàtyś, pohoworýt' z misiaczèń-
kom, szczo to ciłu niczku ne swityt' nikèmu, tilko
mòmu mylènkèmu, jak idò do dèmu...

WOŁODYMIR (pro sebe).

Skilko tut prawdy! skilko szczęroji ochòty! —
O! wonà perèjde usi tiji...

JAROSŁAWA.

Ja wże wmiju czytaty — panna wýweczyły. Oś
poslùchajte czy dòbre (czytaje z „Kobzaria“).

„Jest' na switi dòla,
A chto jiji znàje,
Jest' na switi wòla,
A chto jiji màje?
Jest' lùde na switi.
Sribłom - zlòtom siàjut',
Zdajècia panùjut',
A dòli ne znàjut'.
Ni dòli ni wòli...
Z nud'hòju ta hòrem
Župàn nadiwàjut',
A plàkaty sòrom!
Wozmit sribło, zlòto,
Ta bùd'te bohàti,
A ja wìzmu slòzy
Łýcho wyływàty.
Zatoplu nedòlu
Drìbnymy slozàmy,
Zatopczù newòlu
Bòsomy nohàmy.
Tohdi ja wesèlyj,
Tohdi ja bohàtyj,
Jak budè serdènko
Po woli hulàty.“

WOŁODYMIR.

Hàlu! dorohà, serdèczna! ty mojà po wiky
(objimaje jiji).

Wychid VI.

WOŁODYMIR, JAROSŁAWA, CHOROSZEWSKA,
SANOĆKYJ i HRYĆ.

SANOĆKYJ (w dwerach).

Predstawlaju wam...

CHOROSZEWSKA.

Szczò ce!

JAROSŁAWA.

Ach!

HRYĆ.

A bàczete! szczo ne snýłoś...

WOŁODYMIR.

Dorohỳj strỳju!

CHOROSZEWSKA (do Hrycia).

Naj Mykỳta zapriażè kòni, i widwezè ciu diw-
czynu na selò do màteri.

JAROSŁAWA.

Pàni! dòbra pàni!...

HRYĆ.

Szczò ce wam pàni? ta jak takỳ...

CHOROSZEWSKA.

Slòzy ne pomożut'! (do Hrycia) Czuw ty!

HRYĆ.

Ta jak takỳ...

CHOROSZEWSKA.

Proszeżaj moją myśla! (Jarostawa i Hryé wychodiat').

Wychid VII.

CHOROSZEWSKA, SANOČKYJ i WOŁODYMIR.

CHOROSZEWSKA.

Pan Wołodymir znať emancypowawsia za hranyceju i kynuwan suchò morálnist' sławiansku... ce ricz zwyczajna. My zadomòwani w nàszoji Barbàryji, dywùjemsia tòmu, a to łysz skùtkom neswidomosty zwyczajiw prošwíczenoju Ewròpy, kotòru panòwe reprezentujete... Duże tiszusia, szczo dowełd's menì spiznàty pàna Wołodymira z najlìpszoji johò stòrony, szcze perèd skùtkom zàmiriw nàszych, pàne Kostiantyne!

WOŁODYMIR.

Pàni!

CHOROSZEWSKA.

Prenez place, monsieur!

WOŁODYMIR.

Nezrucznist' mòho postàwlenia oczewydnà ; tòmu łysz powynnyj ja, szczo dèsi ne skazàw i słowa. Pèrszym naj bùde wpèwnennie, szczo o złoszczàstiu wàszoji dońkỳ słowa bùty ne mòże; swidkom stryj, szczo ne maw ja ochòty nàwiť widnowyty nàsze znakèstwo. Ja ne mih dùmaty o czèsty dowikòwoho žyttià z wàszoju doczkòju, szà nibna pàni. Na podrùžze ja zadywłajuš z ònczoho stanòwyszczà...

CHOROSZEWSKA.

Pròstoji parafijànci hòdi zrozumìty ewropèjsko-filozoficzni poskàzy. - A ja wam pàne Wołodòmír pròsto, po sławiànskyj skàžu: serdèczno chotìła ja was nazwàty mojim zìatiom, àle tepèr... pobàczywszy ditknùtist' zasàd wàszohto stanòwyszczà... jàko dòbra màtir mùszu widstupỳty od mojèji dùmky. Ta ne zìyszòwszys dùže blỳzko, ne slid nam rozìjtys zòwsim: panòwe, jàko dòbri znakòmi, probùdete u nas do wèczera...

SANOÓKYJ.

Pàni!

CHOROSZEWSKA.

Darùjte panòwe, szczò wỳjdu na mynùtku; mùszu upredỳty Jaroslàwu, kotòra w pànu Wołodòmírowy, ne znàjuczy, mòže schòcze prywitàty swòho sùdzenoho, a takà pòmỳłka bułàb ne na czasi. Za mynùtu òdo wàszych usłùh (wychodyt').

Wychid VIII.

SANOÓKYJ i WOŁODYMIR.

WOŁODYMIR.

Słòwa ne dàła menì skazàty...

SANOÓKYJ.

Wołodiu — pohàno!

WOŁODYMIR.

Wy wsiòmu wỳnni, strỳju!

SANOÓKYJ.

Ja?

WOŁODYMIR.

Wy sýłojù menè tut prywèły!...

SANOĆKYJ.

Chybà w tim zło?

WOŁODYMIR.

Wse piszło s tóho!

SANOĆKYJ.

To ja wýnen, szczo ty ne najszòw czasù ciłuwàt' diwczynu, ta až tohdì, jak my pryjszłỳ... Ja wýnen? nu! pròszu...

WOŁODYMIR.

Ne howorim ob tim, strỳju.

SANOĆKYJ.

A! mij družè — cèho wže ne wmiru. Skom-promitowàw ty menè perèd Choroszèwskoju — wsi mojì zàmiry odnỳm màchom zniwèczyw, i kàżesz mowczàty...

WOŁODYMIR.

Zàmiry zniwèczeni — wse skinczýłòs — buwàjte zdoròwi!

Wychid IX.

TIJI i CHOROSZEWSKA.

CHOROSZEWSKA.

Pan Wołodỳmir ne łaskaw! Pràwom hospodyni dòmu aresztùju was — wy mij newilnyk do wèczera. Pràwda, ce misce nawòdyt', trochỳ prykru wspò-

mynku... Bidna diwczyna! *Imaginez-vous!* Haha ne utúllycia za zlozamy; wse jij zdajetcia, szczo Boh pokaraje... Selanska prostota. *Ne ce pas!* pane Wołodymir — Ce dosyt' smisznè! A prawdy u tim taky je krychytka — kara disiahaje: wtratyła u mene sluzbu, a Hryc zòwsim widcurawsia; tym i slawa pide ne dobra... a wonò u jiji skarb jedynyj...

SANOĆKYJ.

Bidne diwczà!

CHOROSZEWSKA.

Pan Wołodymir ne žalije pèwne. Wasze do-
swidczennie kaže wam, szczo kilka zòlotych monèt
osùsyt' slòzy, zlu slàwu popràwyt'...

WOŁODYMIR.

Pàni!...

CHOROSZEWSKA.

Mynuta zabawky bìlszozji plàty ne wàrta. Szczož
zlòho jij stàloś?! Prawda? pane Wołodymir! Ta uspo-
kòjtes! zabawka nìczoho kosztuwàt' was ne bùde.
Ja lubyła Hàlu, i na pàmiať pròszloho, ne dozwołu,
szczòb wàsze zòloto pałyło jiji dołòni.

WOŁODYMIR.

Pàni! wy nesprawidlywi! Neznànoho wam osu-
dyły wy beznadijno. Odnòji mỳry, dla wsich nemàje! Wy
menè ne znàjete, ne znàjete i tych, z seređ kòtòrych ja
wỳjszow. Pryznajùs — trochy neohlàdno postupyw

ja... Ynàksze mirkowàw kołýs i predstavlàw sobì tùju ricz; ta doròhý sympàtyji nam tajni... ja poko-
chàw Hàlu na pèrszyj pohlad..

CHOROSZEWSKA.

Jak ce myło, pàne Adàme, poczùty takù serdè-
cznu spòwid' czołowika mòdno proswìczenoho. Hlàn-
te jim czoło ne czorwonije stydom, i ustà spokijno wy-
mowlàły pòhàñ...

WOŁODYMIR (z wohniom).

Stijte, Pàni! Chto wam daw pràwo miszàt' z bo-
łòtom swiàtosty szcze pered wàmy ne roskrýti! Wy ne
bùły w meni — ne sudit że toho, czohò sami ne
bàczyły! Kinczù mij roskàz: do siohòdnia zdałòs meni,
szczo sèrcem mojìm zawołodije istòta odpowìdna wy-
mòham, kotòri pryznàw ja dokonècznymy; z prostò-
toju selàncy dumàw ja, szczo złùczytcia proswìczenist'
mijškòji diwczyny. Ynàksze stàlosia: mnòju zawołodilo
sèrce — łysz sèrce. Wonò hołownè. Proswita dasť
Boh, uswòjtcia jiji, i kołýs mòže ideał mij zrealizù-
jetcia. A do tohò czasù, dozwołte pàni, prosýty ù was
rùku wàszoji słuźnyci Hài!

CHOROSZEWSKA.

Jak? szczo ce?

WOŁODYMIR.

Powtoriàju mojù pròsbu. Wonà tepèr wilna —
z Hryciòm ne łùczyt' jiji niczòho... a nàdijuś, szczo
stryj ne stàne na pereszkòdi do mòho szczàstia.

SANOĆKYJ.

Wołodiu !.. lubyj Wołodiu ! ..?

CHOROSZEWSKA.

Pàn Sanoćkyj s pròstoju mužyczkoju ?..

WOŁODYMIR.

Tak pàni — pròsta mužyczka búde pànioju Sanoćkoju!

SANOĆKYJ.

A ! a szczoż bude z Jaroslàwoju ?

WOŁODYMIR.

Pàna Jaroslàwa wýjde za ne-mòdno pròswì-
czenoho.

SANOĆKYJ.

Zhadàj wòlu twòho bàt'ka...

WOŁODYMIR.

Ja postanowỳw bezzmìno ; a ty swiatỳj tìniu !
poswidczỳ, szczo hrichà ne màju. Pàni ! czekàju od-
pòwidy.

SANOĆKYJ.

Ty szcze Jaroslàwy ne bàczyw...

WOŁODYMIR.

Strỳju !

SANOĆKYJ.

Dorohà pàni ! hòdi komèdyji — bo ne wýderžu
bilsze!

WOŁODYMIR.

Komèdyji?...

CHOROSZEWSKA.

Pàne Wołodýmire! Darùj meni hodýnu newiry w twojú czèsnist'; darùj trochè tòji zabàwy, kotòra robýłaś dla twòho dobrà, i posłużyła do widkryttià kràsnoji duszi twojèji... Sýnu mij! ja dùże szczasływa...

WOŁODYMIR.

Strýju! szczo tut? ne rozumiju...

SANOĆKYJ.

Szczò tut dòwho bałàkaty? Hàla i Jarosłàwa odnò! odnà duszà i tìlo!

WOŁODYMIR.

Hòspode! Ceż ne son?...

CHOROSZEWSKA.

Prydywítcia! (wychodyt' Jarosłàwa, wbrana po pańskij, pótom Hryč).

WOŁODYMIR.

Pàni! Hàlu! O promòwte, naj czùju!

JAROSŁAWA.

Màmo!

CHOROSZEWSKA.

Dity mojì! Boh chotiw, szczòb wy złączýlys'...

SANOĆKYJ.

A za komèdyju wybaczàj, rad szczo dòbre skińczyłasia.

WOŁODYMIR.

Ce me sòn? Ty Hàla? ty mojà? — aà U

CHOROSZEWSKA — JAROSŁAWA.

Po wiky!

WOŁODYMIR.

Odnò słòwo — Ty... pàni... Hàlu, ty menè
lùbysz?

JAROSŁAWA.

Lùblu.

WOŁODYMIR.

Myla! dorohàja! (ciłujutcia).

HRYĆ.

I ce chybà snýtcia?

SANOĆKYJ.

Ni — ce pràwda, bo wże po komèdyji.

WOŁODYMIR.

Strỳju! pàni! poszczoż wy menè mùczyły?

SANOĆKYJ.

A chtò ne choti w miszczànky?

WOŁODYMIR.

Dàły wy menì naùku!... Ta chtoż i znaw, szczo
takà miszczànka moż bùyty!...

CHOROSZEWSKA.

Bàczte, u nas szcze buwàjut'.

WOŁODYMIR:

U nàs — u nàs, i wse u nàs! O! smiło czoło nosy, chto sýnom tóji zemli wzywàjeszsia. — Strýju! màty! blahosłowit swòho sýna (Choroszewska i Sanóckyj blahosłowljajt' mołodych).

HRYĆ.

O ce miszczànka, tak miszczànka!

K I N E Ć.

HRYĆ.

WOŁODYMIR.

SANÓCKYJ.

WOŁODYMIR.

CHOROSZEWSKA.

Nestorowa Litopys

na teperiszniu mowu zladzena.

(Ciąg dalszy).

11. Każe Jurij u litopysi: otże kożnyj narod maje abo zakon pysanyj, abo zwyczaj, ktori w ne-
 imusznych pysanoho zakonu otczestwom wzywajutcia. Jz jich najpersze Syryji, żywuszci na kinci zemli bat-
 kiwskyj; zwyczaj majut' sobi zakonom: ne lubodijaty,
 ne prelubodijaty, ne krasty, ne kłewetaty, ne wby-
 waty j nijakohoż druhoho zła ne czynyty zowsim. Zakon że Baktryjan, szczo jich zowut' Brachmany i
 Ostrowyky, kotoryj jim pradidamy pid błahosłowlinniom
 je peredanyj, toj: miasa ne jisty, wyna ne pyty, błuda
 ne tworyty, nijakoji złoby ne czynyty, pid strachom
 welykym (Boha lakajuczys). Susidy jich Jindy wbyj-
 stwa czyniat', hniwływi po nad wsi słowa; tiż szczo
 u nutri żywuť, tiji ludej jidiat', podorożnych wbywa-
 jut', sami-ż nacze psy jidiatcia. A w Chaldejij i Wa-
 wyłonian je take prawo: z materamy żenychatcia, z
 bratowymy diťmy błud tworyty i wbywaty; wsiakę
 take djo ostydney dobrom wzywajut', choť i w po-

daleku budut' wid swoich storon. W Hełejiw że zakon ynczyj: żinky w jich oriuł' i chaty stawlat', muźski diła dijut'; no luby tworiat' skilky zachotiat', muzyky jim toho ne boroniat', sami ne zazdrisni. U jich takož i chorobri żinky, zdibni zwiria łowyty; wony j wołodijut' muzykamy i orudujut' jimy. W Brytaniji-ż kilkoch muzykiw spyt' z odnoju żinkoju, takož tak i mnohi żinky z odnym muzykom pochołstwujuť i cej otcewśkyj zakon necestywyj tworiat' ne zazdrisne i bez nijakoji wpyny. Amozonki-ż muźiw ne majut', a nacze bezsłowesna skotyna raz łysze litom, koły na jich pochoł' pryjde, parujutcia z susidnymy (okresnymy) muzykamy, a toto wważajut' sobi za torżestwo i swiato wołyke; a tiaźnymy stawszy, rozbihajutcia wsi ztamwidtam, a jakże dijde do porodu, to koły chłopeć sporodytcia — ubjut' joho, kołyż diwocza — czyniat' starunok i wychowujut'. Połowci-ż po pry nas i do siohodnia otcewśkyj zakon spowniajut: krow proływajuczy, chwalba jim s toho; jidiat' zdochłynu i usiu pohań: chomyky i susły; w żinky sobi berut': maczychy i jatriwky swoji i ynczi zwyczaji otcewśki (tworiat'). My-ż chrestyjane, skilko ni je krajiw, ktori wirujut' w swiatuju Trojciu, w odno chreszczennie i w wiru odnuju, majemo zakon oden, jako w Chrysta my chrestyłyś i w Chrysta oblekłyśia.

12. Po rokach że cych, pisma smerty ceji bratti, były spokrywdźuwani (Polane) Derewlanamy i ynczy-

my okilnymy, i najszly jich Kozary sydiaczych po horach cych i lisach, i każut' Kozary: platit nam danynu. Sporadywszys ze Polane, daly wid dyma mecz; i nesly kozary (mecz toj) do swoho kniazia i do starszyn, każuczy: o ce najszly my nowu danynu! Wony j pytajut' jich: zwidky? Tijiż każut': u lisi, na horach, po nad rikoju dniprowskoju. Pytajut' ze jich: szczo podały wam? Tiji-ż pokazaly mecz. Każut' starci kozarski: ne dobra danyna, kniaże! My doszukałyś (danyny) orużżem z odnym hostrem, skazano szableju, a cych orużże w dwi storony hostre, skazano meczy: toti bratymut' kołyś danynu iz nas i storon ynczych. Tak wono uwse i zbułosia, ne swoim bo rozumom take skazały, a po bożomu przywołu. Tak bo i za Faraona cisaria Jehypeckoho, jak prywely Mojsija pered Faraona, starci faraonski każut': cej chce smyryty oblast jehypecku. Tak i wyszlo: pohybly Jehyp-tiane od Mojsija, a peredsze buło (Izrajiltiane) robyly jim. Takoż tak i tiji: spersze wołodily, a posliż jimy wołodijut'; tak i wyszlo, wołodijut' bo kozaramy ruški kniazi do siohodnia.

13. Roku 6360 indykta 15 jak poczaw Mychajło cisarstwuwaty, poczała zwatys ruška zemla. Ob cim že diznałyś my (s toho) jako pry cim cisari piszla wijnoju Ruś na Cisarhorod, jakože pyszetcia u hreczeskyh litypsyach. Tymże pocznemo od seho, i liczbę postawymo.

Wid Adama do potopu 2242 rokiw.

A wid potopu do Awrama 1082 r.

A wid Awrama do Mojsijowoho wychidu 430 r.

A wid Mojsijewoho wychidu do Dawyda 604 r.

A wid Dawyda i od poczatku cisarstwa Sołomona do plinu Jerusałyma 448 r.

A wid plinienia do Aleksandra 318 r.

A wid Aleksandra do rozstwa Chrystowoho 333 r.

A wid Chrystowoho rozstwa do Kostiantyna 318 r.

Wid Kostiantyna do cioho-ż Mychajła 542 r.

Wid perszoho roku Mychajłowoho do perszoho roku Olehowoho, kniazia ruśkoho 29 r.

Wid perszoho Olehowoho roku, koły osiwsia w Kyjiwi do perszoho Ihorewoho roku lit 31.

Wid perszoho roku Ihorewoho do perszoho roku Swiatosławowoho 33 r.

Wid perszoho roku Swiatosławowoho do perszoho roku Jaropolkowoho 28 r.

A Jaropolk kniażyw 8 rokiw, a Wołodymir 37 r., a Jarosław kniażyw 40 r.; timže od smerty Swiatosława do smerty Jarosława 85 r.

A wid smerty Jarosława do smerty Swiatopolka 60 rokiw.

Ta my wernimsia do popередnioho, szczo dijałoš w tiji lita, jakže wyszcze poczaly my perszyj rik Mychajłom; a z riadu liczbu postawymo.

14. Roku 6361, roku 6362, roku 6363, roku 6364, roku 6365; w roku 6366 Mychajłopiszow z wjśkom, zemloju i morem na Bolhary. Bolhary-ž pobaczywszy, i syl ne majuczy staty proti —

prosyłysia ochrestyty i Hrekan korytysia. I cisar ochrestyw kniaziv jich i usich bojariw i pomirywsia z Bolharamy.

Roku 6367. Wariahy iz zamoria prychodiaczy, brały danynu wid Czudiw i Słowin i od Meriw i od Wesiw, Krywycziw; a Kozary brały wid Polan i wid Siwerian i wid Wiatycziw, brały po odnij bilyci i wyweryci z dyma.

15. Roku 6368, roku 6369, roku 6370 prohnaly Wariahiw za more i ne dały jim danyny i poczaly sami soboju prawyty. I ne było u jich prawdy; staw rid protiv roda, swarni w jich były i sami s soboju poczaly wojuwaty. Skazaly sami ik sobi: poszukajem sobi kniazia, kotoryj wołodiwy i riadyw namy po riadu i prawu. Szły za more do Wariahiw do Rusy; tak prozywalyś ti Wariahy (jmiom) Ruś, jako ti druhi zowutcia Sweji (Szwedy), druhi-ż Urmiane (Normany) Janhlane, ynczi Goty, takoz tak i tiji (prozywalyś). Skazaly Rusi, Cziud Słowiny i Krywyczi i Wesa: zemla nasza wełyka i bohata, a ne maje u jiji riadu; dak i pijdit kniażyty i namy wołodity. I wybrałyś try braty z rodamy swojimy, usiu Ruś wzialy iz soboju, i pryjšły sperszu do Słowin i zorudyły horod Ładohu i siwszy starszyj Ruryk u Ładozi, a druhyj Syneus na Biłoozeri, a tretyj Truwor w Izborsku. I wid tych Wariahiw prozwalys Nowhorodeci: zemla ruśka, tiji sut' ludy Nowhorodzki wid wariažskoho rodu, w peredsze byly bo Słowiny.

Po dwóch że rokach pomeř Syneus i brat joho Truwor: i pryriaw Ruryk usiu włast' oden, i pryszowszy ik Ilmeru z'orudyw horod po nad Wołchwom i prozwaw joho Nowhorod i siw tut kniaźuczy i rozdauczy odruham swojim wołosty i horody z'orudźuwaty, tomu Płotsk (Połock) druhomu Biłoozero; a po tych horodach Wariahy suť nachidni, perszi-ź obsadnyky w Nowohorodi Słowiny, w Połocku Krywyczy, w Rostowi Muriane, w Biłoozeri Weś, w Muromi Muroma. J usimy tymy zawołodiw Ruryk. I były u joho dwa muži i plimja ne joho i ne bolare (bojare), i tiji wyprosłyś u joho w Cisarhorod z rodow swojim i piśzły Dniprom. A jduczy obicz, pobaczyły horodok na hori i pytałyśia kaźuczy: Czyj ce horod? Wony-ź skazały: były try braty Kyj, Szczek, Choryw, katori z'orudyły cej horod i pohybły, i my sidymo rid jich wypłaczuuczy danynu kozaram. Oskold że i Dir ostałyś u tim horodi i mnohi Wariahy społuczywszy, poczaly wołodity polśkoju zemloju, w ezasy Rurykowoho kniaźennia w Nowohorodi.

16. Roku 6371, roku 6372, roku 6373, roku 6374. Ide Oskold i Dir na Hrekiw i pryszow w sztyrnadciate lito (cisarstwowania) Mychajła cisaria. Cisariu-ź odijszowszomu na Ahariany, dijszowszomu do Czornoji riky; piśław eparch zwistku, szczo Ruś ide na Cisarhorod, i cisar wernuwsia. Tijiż u wnutro sudnamy wwijszowszy, sotworyły mnoho wbyjstw Chrystyjanam i w dwista korabliw Cisarhorod obstupyły.

Cisar że ledwi wwijszow u horod, s patryjarchom Fotijem (pryjszow) do cerkwy swiatoji Bohorodyci w Wlacherni, i tam usiu niez mołytwu tworzył, stamwidtam bożstwennu swiatoji Bohorodyci ryzu wynesły s piśniamy i w riku umoczyły; tysza buła i more spokijne (....) schopyłaś buria z witrom i stały chwyli welyki, zbor bezbożnych korabliw ruśkych spomiszawszy, kynuło w bereh i porozbywało jich; małeńko łysz tojei bidy ne zaznało, ik sobi wernuwszysia.

17. R. 6375 r. 6376 poczaw cisarstwuwaty Wasyl.

Roku 6377 pochreszczena wsia (zemla) Bułharska.

Roku 6378, roku 6379, roku 6380, roku 6381, roku 6382, roku 6283, roku 6384, roku 6485, roku 6386, roku 6387 pomer Ruryk, kniaźennie swoje peredawszy Olehowy, z johoż taky rodu, oddaw jomu na ruky syna swoho Ihora, buw bo mołodyj duże.

18. Roku 6388, roku 6389, roku 6390. Piszow Oleh nabrawszy wijska bohato z Wariahiw, Cziud', Słowiniw, Mery, Wisy, Krywicziiw, i pryjszow do Smoleńska Krywycziiw i pryjmywszy horod, posadyw muži swoji; stamwidtam pizow nyzom i wziaw Lubecz i pryjszowszy, posadyw muži swoji. Pryjszowszy ik horam kyjiwśkym, pobaczyw Oleh jako Oskold i Dir kniaźat'; zachowaw wijsko w czownach, a druhi za soboju ostawyw, a sam-že pryjszow, niszzy mołodoho Ihora. I pryplywszy pid Uhorśke, zacho-

waw swoje wijsko, i pisław do Askolda i Dira ka-
 żuczy: Hosti my; jdemo w Hreky wid Oleha i wid
 Ihora kniażuczych; pryjdit do nas do roda swoho.
 Oskold że i Dir pryjšły; a tut wsi ynczi wyskoczat'
 z czowniw; i każe Oleh Askoldowy i Dirowy: wy
 ne kniazi, ni rodu kniażoho, a ja rodu kniażoho —
 wynis Ihora — a ce je Rurykiw syn. I whyły Os-
 kolda i Dira, zanesły na horu i pochowały jich na
 hori, katora siohodnia zowetcia Uhorske, de teper
 je Olmyna pałata; na tij mohyli postawyły bożny-
 ciu (cerkow) swiatoho Mykoły; a Dirowa mohyla
 za swiatoju Jirynoju. I siw Oleh kniażyty w Kyjiwi
 i każe Oleh: ce bude maty horodiw ruśkyeh. Buły
 u joho Słowiny i Wariahy i proci prozwawszysia
 Ruseju. Cej że Oleh poczaw horody stawyty; i po-
 stawyw danynu Słowinam, Krywyczam i Meri, i zwe-
 liw dawaty danynu dla Wariahiw z Nowhoroda 300
 hryweń na rik rady mira, ktoru i dawaly Waria-
 ham do smerty Jarosława.

19. Roku 6391 poczaw Oleh Derewlan wo-
 juwaty, i prymuczywszy jich braw danynu po kuni
 czornij.

Roku 6392 jde Oleh na Siwerian, i zwytiażyw
 jich i włożyw danynu łehku, i ne zweliw jim pła-
 tyty danynu kozaram, każuczy: ja jim protywnyj, a
 wam niczoho.

Roku 6393 pisław Oleh do Radymicziv każu-
 czy: komu dajete danynu? Wonyż skazały: kozaram.

I kaže jim Oleh: ne dajte kozaram, łysz meni dajte; i dały Olehowy po szelahu, jak kozaram dawały. I zawołodiw Oleh Polanamy i Derewlanamy i Siwerranamy i Radymyczamy, a z Ulicziw i Tiwerciw nabyraw wijsko.

Roku 6394; roku 6395 Leon cisarstwowaw Wasyliw syn, kotoryj Lwom prozwawsia i brat joho Aleksandr, ktori carstwowały 26 rokiw.

Roku 6396; roku 6397; roku 6398; roku 6399; roku 6400; roku 6401; roku 6402; roku 6403; roku 6404; roku 6405; roku 6406. Jszły Uhry bila Kyjiwa horaju, katora zowetcia siohodnia Uhorske; do Dnipra pryjszowszy stały wiżamy (szatry rozbywszy), chodyły bo (wony) naczce Połowci. Pryjszowszy od woschodu ustremyłyś czerez hory welyki, ktori prozwałyś uhorskimy i poczały wojuwat' żywucznych tam Wołochiw i Słowin. Tut bo sperszu sidily Słowiny, a Wołochy pereniały zemlu słowińsku; posli-ż Uhry Wołochiw wyhnawszy nasliduwały tuju zemlu, i sidily z Słowinamy, sobi jich pokorywszy; s toho czasu i prozwałaś zemla uhorska. I poczały Uhry Hrekiw wojuwały; poplinyły zemlu Fraksku i Make-donsku same do Sełunia (Tesalonija). Poczały wojuwat' Morawiw i Czechiw. Bw bo oden jazyk słowinśkyj Słowiny, ktori sidily po Dunajewi, szczo jich Uhry pidhornuły, i Morawa, Czesi i Lachowe i Polane, ktori siohodnia zowutcia Ruś. Dla jich bo wpersze perewedeni knyżky Morawi, szczo j pro-

zwałość słowinśka hramota, katora je w Rusy i w dunajśkich Bołhariw.

20. Koły Słowiny żyły wże pochreszczenymy, a kniaziami jich (buły), Rostysław i Swiatopołk i Kocel, piśłały do cisaria Mychajła każuczy: zemla nasza chreszczena, a nemaje u nas wczytela, kotoryjby nastawyw nam i wczyw nas i proskazaw knyżky swiaszczenni; ne rozumijemo jazyka ni hreczeškoho, ni cerkownoho, odni nas tak wczat' a druhi ynaksze, otže ne rozumijemo knyżnioho obraza, ni syły jich, tym i poszlit nam wczytela, kotoryj wmiwby nam słowa knyżni skazaty i rozum jich. Ce czujuczy cisar Mychajło pokłykaw usich filsofiw, i skazaw jim usi reczi kniaziew słowinśkich. I skazały filsofy: je muž w Sełuni jmiom Łew; syny w joho znajut' jazyk słowinśkyj, chytri (mudri) dwa syny w joho filsofy. Ce czujuczy piśław po jich cisar w Sołunu, ik Lwowy, każuczy: piśzły do nas wskori syniw swojich Mefodyja i Kostiantyna. Ce czujuczy Łew piśław jich wskori, i pryjszły k cisariu; i każe jim (cisar): ce prysłała do mene zemla słowinśka proszuczy sobi wczytela, kotoryj mihiby jim perewesty swiati knyżky; ceho bo żadajut'. Wzmoleni wid cisaria; piśław (toj) jch w zemlu słowinśku do Rostysława, Swiatopołka i Kocela. Samiż pryjszowszy poczaly zložuwaty pyśmena azbuczni słowinśky i pereweły apostoła i jewanhelje. Radi buły Słowiny czujuczy welycz božu mowoju swojeju. Potomže pere-

wely psaltyr, oktojich i proci knyhy. Dejakiž počaly dokoriaty knyžkam słowinśkym kažucy: ne sliduje maty nijakij mowi bukw svojich, chyba Hebrejam, Hrekam i Łatynciam po Pilatowomu pysanniu, szczo napysaw joho na chresti hospodnim. Ce czujucy papiž rymśkyj, spohniwawsia na tych, kotorym w dohanu były knyžky słowinśky, kažucy: naj spownytecia słowo pysannia, jako: chwalit Boha usi mowy! druhež: wsi proslawlat' welycz Božu riznymi mowamy, jakože dast' jim swiatyj Duch odkazuwaty. Komuž w dohanu hramota słowinśka, naj bude odluczenym wid cerkwy doky ne sprawytcia; ti bo sut' wowky ne wiwci; po płodach jich spiznajete i jich sterežitcia. Wyž dity boži słuchajte nawczannia, i ne widstupajte od cerkownych nakaziw, jakož nakazaw wam Mefodyj wasz wczytel.

Kostiantyn že wernuwsia nazad, i jde wczyty bołharsku mowu (narid bołharsky). Potom-že kniaź Kocel nastanowyw Mefodyja jepiskopom w Panonyji na stołyci swiatoho Andronika apostoła, odnoho z simdesiaty, ucznia swiatoho Pawła apostoła. Mefodyj-že posadyw dwoch popiw welykich skoropysiw, i perewely wsi knyžky czysto, z mowy hreczeškoji na mowu słowinśku, szestoho misiacia, počawszy wid Beriznia misiacia do 26. misiacia Padołysta. Skinczywszy-ž, dojestojnu chwału i sławu wozdaw Hospodowy, dawszomu taku blahodat' jepiskopu Mefodyju Andronikowomu nastolnyku (joho naslidnykowy). Timže

wczytelom naroda słowinśkoho je Andronik apostoł, chodyw ho (win) u Morawu. I apostoł Pawło wczyw tut; tut bo je Iluryk do ktoroho dochodyw Pawło apostoł, tutky poredsze były Słowiny, w czasy Pawłowi. Tim to wczytelom słowinśkoho naroda je Pawło; od tohoż naroda i my (jeśmo) Ruś; tymże i nam Rusi wczytelom je Pawło apostoł, poneże nawczaw win narid słowinśkyj, i postawyw episkopa i namistnyka po sobi Andronika narodowy słowinśkomu; a narid słowinśkyj i narid ruśkyj oden, wid Wariah bo prozwałyś Ruś, a sperszu były Słowiny; a chòt i Polanamy prozywałysia były mowy słowinśkoji. Polanamyż tomu zwałysia, szczo u polach sidily; mowa słowinśka była jim odna.

21. Roku 6407; roku 6408; roku 6409; roku 6410 Leon cisar naniaw Uhriw na Bołhariw. Uhry-ż napawszy zemlu Bołharśku usiu plinuwały. Symeon że dowidawszyś wernuwsia proti Uhriw, i zwytiażyły (Uhry) Bołhariw, a Symeon łedwi wtik do Derestru (Sylistryji).

Roku 6411 Ihor doris, chodyw za Olehom i słuchawsia joho. I pryweły jomu żinku z Płoskowa (Pskowa) jmiom Olhu.

Roku 6412; roku 6413; roku 6414; roku 6415 jde Oleh proti Hrekiw, Ihora u Kyjiwi ostawywszy. Wziaw iz soboji bahato Wariahiw, i Słowin, i Czudy, i Krywycziw, i Mery, i Polan, i Siwierian i Derewlan, i Radymycziw, Wiatycziw, i Chorwatiw i

Dulibiw i Tiwerciw, pro kotorych my wże kazały; ci usi zwałyś Welyka Skuf". Z usima tymy piszow Oleh na koniach i w korablach, i buło wsich korabliw dwi tysiaczi, i pryjszow do Cisariahrada. A Hreky zahorodyły sud (proływ) i horod zaczyntyły. I wyjszow Oleh na bereh i zweliw wijskowy zwoločyty korabli na bereh i powojuwaw kołom horoda. I mnoho wbyjstw sotworyw Hrekam; zrujnowały bohato pałat i cerkwy popałyły, a samych łowyły u połon: odnych porubały, druhych muczyły, ynczych rozstridały, a druhych w more kydały, i ynczoho hahato złoho tworzyły Ruś Hrekam, jak zwyczajne ratni tworiat'. I zweliw Oleh, wijsku swojomu, kołesa zrobyty i stawyty korabli na kołesa; kołyż staw witer u pomicz, rozpustyły witryła s pola i jszły do horoda. Ce pobaczywszy Hreky zlakalyśia, i każut', wysławszy ik Olehowy: ne pohublaj horod, damo danynu jaku zachoczesz. I stawyw Oleh wijsko. Wynesły jomu brianszna i wyno, i ne pryjmyw toho, buło bo zładżeno z otrutoju. I zlakalyś Hreky, i każut: ce ne Oleh, a swiatyj Dmytro, prysłanyj na nas wid Boha. I zapowiw Oleh danynu dawaty na dwi tysiaczy korabliw po 20 hrywniw na czołowika. I pryjmyłyś toho Hreky, i stały mira prosyty, szczob ne wojuwaw zemli hrecześkoji. Oleh że mało odstupywszy wid horoda poczaw mir tworzyty z hreczeškymy cisariamy z Leonom i z Aleksandrom. Pisław do jich u horod karła Farłofa, Wermuda, Ruława i Stemyda, każuczcy: idit'

meni za danynoju. I każut' Hreky: czoho choczete, to j damo tobi. I zapowiw jim Oleh dawaty wjysku na dwi tysiaczi korabliw po 12 hryweń na klucz, i potim dawaty układy na ruški horody; sperszu na Kyjiw, takož na Czernyhiw i na Perejasławł i na Połotśk, i na Rostow i na Lubecz i na proczi horody; po tim bo horodam sidiły kniazi Oleha słuchajuczi. Naj prychodiat Ruś i berut' sołobne *) skilko chotiat' kolyż pryjduť u hosti naj berut' misiaczne na szist misiaciw chlib i wyno i miaso i ryby i owoczy, i naj czyniat' jim kupel skilko chotiat'; jduczy Ruś domiw naj wiźmut' u cisaria naszoho briansno na dorohu i jakory i uży (sznury) i witrily (parusy) i szczo jim znadobytcia.

I niałyś toho Hreky i skazały cisari i uwse bo-larstwo: jak pryjde Ruś bez kupla (torhowyny), misia-czyny ne wiźmut'; zaboronyť kniaź słowom swoim, Rusy tut prychodiaczym, pakosty tworyty w selach i w steroni naszij. Prychodiacza Ruś naj wytajut' (czekajut') u swiatoho Mamy, i piszle cisarstwo nasze szczob jmena jich spysaty, i tohdi wiźmut' hosti swoje misiaczne, sperszu od horoda Kyjiwa i takož od Czer-nyhowa i Perejasławła i proczych horodiw; i naj wchodiat' u horod odnymy worit'my z mužom cisar-śkym, bez orużża, po 50 czołowika, i naj tworiat' kuplu po znadobi, nijakoho myta ne płatywszy.

*) Słowo toto hodi perewesty. Znaczyło wono jakus' płatniu.

Cisar że Leon z Aleksandrom, mir sotworywszy z Olehom, pryjmyłyś danyny i prysiahu spownyły: sami ciłowały chrest', a Oleha i ludej joho wodyły na rotu (prysiahu) po ruskomu zakonu; tiji kłalyś orużżem swoim i Perunom bohom swoim i Wołosom skotnym bohom (towaru), i potwerdyły mir. I każe Oleh: sposzyjte pawołoczni parusy Rusi, a kropynni *) Słowinam; tak i stałóś. I szczyt swij powisyw u brami na znak zwytiastwa. I piszow od Cisariahrada. I rospiały parusy Ruś pawołoczni, a Słowiny kropynni, i rozirwaw jich witer, i każut' Słowiny: wizmemsia do swoich połotnianych, ne Słowinam bo parusy kropynni. I pryjzow Oleh u Kyjw, nisszy zołoto i pawołocz i owoczy i wyna i usiake uzoryszcze. I prozwały Oleha wiszczym, były bo lude pohani i newyhołosy. (prostaky).

Roku 6416; roku 6417; roku 6418; roku 6419 spojawyłaś zwizda welyka na podib spysy.

28. Roku 6420 piśław Oleh ludej swoich postawyty mir i położyt' riad miż Hrekamy i Rusyju; i piśław, każuczcy pryderżuwatyś dawniszczoho sowiszczannia, buwszoho pry tych-że cisariach Łwi i Aleksandri.

My wid rodu ruskoho karły Inegeld, Farłof, Wermud, Ruław; gudy: Ruald, Karn, Frełaf, Riuar, Aktewu, Truan, Lidul, Fost, Stemid, piśłani wid Oleha, welykoho kniazia ruskoho i od usich, ktori

*) Mabut' była ce doroha jakaś, ta ne triwała materja.

sut' pid rukoju joho, switłych i welykych kniaziv i joho welykych bolariw, do was Lwa i Aleksandra i Kostiantyna welykych w Bozi samoderżciw cisariw hrecześkych, na wderżannie i proskazannie, od mnohych lit miż Chrystyjanamy i Ruseju buwszoi lubowy, po chotinniu naszych kniaziv i po powelinniu; i od wsich u Rusi buduszczych pid joho rukoju. Nasza switłost' bilsze druhych chotiaszczych po Bożomu uderżaty i proskazat' taku lubow, buwszu miż chrystyjanamy i Ruseju, ne odyń raz prawosudyły, ne to prostosłowom netocznym — i pisaniem i klatwoju twerdoju, kłenuczyś orużżem swoim, taku lubow proskazaty i utwerdyty po wicy i po zakonu naszomu. Sut' że oś ti punkty domowy, kotoroji niałyś my po wiri bożij i lubowy: po perszomu bo słowu — umirymoś z wamy Hreky, lubimo oden odnoho od usijeji duszi, skilko moź, i ne dozwołymo, skilky naszoi syły u tim, buty, wid buduszczych pid rukoju naszoi kniaziv switłych, żodnomu sobłaznu, abo wyni, — łysz staratymemoś, skilky zmoha, schoronennie na dalszi roky i na usi lita, iz wamy Hreky, proskazanniom i napysanniom klatwoju ohołoszajemu, lubow newyworotnu i nepostyżnu. Takoż i wy Hreky, choronite taku lubow do switłych kniaziv naszych rusśkych i do wsich, kotori sut' pid rukoju switłoho kniazia naszoho, ne sobłaznu j ne wyworotnu use i po usi roky. A o punktach dotyczno prokaza, oś tak uriadymo.

(C. d. n.

RUGJA *)

przez

JANA WAGLEWICZA.

Między ludami germańskimi znajdujemy Rugów, którzy pod nieznanymi okolicznościami ze Skandynawji przesiedlili się na wybrzeże bałtyckie u ujścia Odry, gdzie potąd jedna z większych wysp po nich nazwę nosi. Najdawniejsze świadectwo o nich, co do nas doszło, pochodzi od *Tymeosa* około 300. przed narodzeniem Chrystusa zachowane u *Plin. H. N. IV. 13.94*: „Insulae complures sine nominibus eo situ traduntur. Ex quibus ante Scythiam, quae appellatur Rausonia, unam abesse diei cursu.“ A *Jordanes Get. 4.* opowiadając o przybyciu Gotów ze Skandynawji na wybrzeże bałtyckie, mówi, że przybyli do krainy Ulmerugów: „Mox promoventes ad sedes Ulmerugorum qui tum Oceani ripas insedebant castrametati sunt, eosque commisso proelio, propriis sedibus pepulerunt.“ Dając im to imię od got. Holms — rzeczna wyspa, dla rozróżnienia ich od pnia skandynawskiego Etelrugów. *Tamże 3*: „Sunt quaquam et illorum positurae Grannii, Auganizae, Unixae, Ethelrugi, Arochiranni.“ Otóż nowo przybyli Gotowie dłuższy czas z swoimi rodakami sąsia-

*) Artykuł niniejszy udzielony nam został łaskawie przez p. Augusta Bielowskiego; za co publicznie dzięki mu składamy.

dowali według *Tacyta Germ.* 43: „Trans Ligiones Gothones regnantur paulo jam adductius, quam ceterae Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem. Protinus ab Oceano Rugii et Lemovii. Omniumque harum gentium insigne rotunda scuta, breves gladii et erga reges obsequia.“ Podobno zna ich w tych stronach jeszcze *Ptolemeos Geogr.* II. 11, Tab. 4: „Między Rutykleami i Buguntami Elueonie. Kiedy Hunnowie pod rządami Atyli zawładnęli Skytją i Germanją, Rugi uczestniczyli w jego wyprawach; a po upadku państwa huńskiego w jednej części osiedli u podgórza Hemu, *Jordanes Get.* 50: „Rugi vero aliaeque nationes nonnullae Bizin et Archadiopolin ut incolerent, petivere;“ — w drugiej części nierównie liczniejszej zajęli siedziby Kwadów między Morawą i Wagiem, zawiązawszy odrębną społeczność pod królem Flacyjuszem. Wszakże najazdy Rugów do Panonji skłoniły w roku 487 Odoakra, króla Italji, wypowiedzieć im wojnę, w której odniosłszy zwycięstwo, zmusił do ucieczki króla Fryderyka, gdy stary król, ojciec jego, Feleteusz Fewa rozbity został, z żoną Kniwą jeńcem wzięty. A gdy później Fryderyk wrócił, Odoaker wysłał swojego brata Aonolfa z wojskiem, przed którym tenże uciekł ze znaczniejszymi poddanymi do Teodoryka, króla wschodnich Gotów, poczem Aonolf zabrał ludność łacińską do Italji. *Eugip. Vit. s. Sever.* 45 ap. *Pez.* I. p. 90. Szczątki Rugów, pozostałe na miejscu, uległy Longobardom. *Paulus Diacon. De gest. Longobard.* I. 19: „Longobardi de suis regionibus egressi venerunt in Rugiland..... atque in ea, quia erat solo fertilis aliquantis commorati sunt annis.“ A później rozczyniły się między Słowianami, przekazawszy w owych stronach, w szerszych lub ciasniejszych granicach, nazwą swoją Ruś, która potąd istnieje u Słowaków węgierskich obrządku grecko-słowiańskiego. Tymczasem Ru-

gowie przebywający w ojczyźnie na wybrzeżu bałtyckim, jakkolwiek przed napływającymi ludami słowiańskimi, zwłaszcza Weletami, w przeciągu czasu utraciwszy jedno stanowisko po drugim, tylko na wyspie Rugji, która dopiero na początku XIV. wieku po połowie zostawszy przez wylew morza zniszczoną, dzisiejszy kształt przybrała — i sąsiednich Usedomie i Wolinie, zachowali swoją narodowość; tu wszakże zajmując się żegluga i morskimi rozbojami, przyszedli do znaczenia i potęgi, a przez stosunki bezpośrednio ze Skandynawją zajęli znakomite stanowisko w poczcie ludów skandynawskich. Na Rugji w V. wieku spotykał ich *anglo-saski podróżnik* w Bielowskiego Monum. polon. histor. p. 7. „Mid Rugum ic wäs, and mid Glommum, and mid Rumvallum.“ To samo *Saxo Gram. Danor. histor.* (Basil. 1534 f.) nie mało w sagach skandynawskich znalazł o nich wzmianek, a choć obalamuony społeczną nazwą Rusi, obejmującą Słowiańszczyznę wschodnią zapędza się nie rzadko w strony pruskie i słowiańskie; ale osnowa zawartych danych wystarcza do sprostowania tego mimowolnego zbląkania. Wzmianki te odnoszą się do stosunków Danów z Rugami — rzucone dorywczo bez chronologicznego porządku, a nawet nie ujęte w ramy, jak zwykle systematyzują podania historyczne przy bogatym ubarwieniu poetycznym i idealizowaniu pojedynczych bohaterów pod piórem Saxona zmieniły się z rapsodów epicznych w panegiryczne bajki. Jakkolwiek pod względem historycznym bardzo skąpy zawierają materiał, uznałem odpowiedniem przytoczyć je pokrótce. Najdawniejsza wzmianka o Rugji u Saxona, jest zdobycie Duny i wzięcie jeńcem Handuana przez króla duńskiego, Hadynga *Dan. hist.* I. po 7: „Handuanum Hellesponti regem apud Dunam urbem invictis murorum praesidiis valatum moenibus novatiae resistantem bellum pertentat.

Quorum fastigio oppugnationis aditum prohibente, diversi generis aves loci illius domiciliis asuetas per aucupii peritos prendi jussit, earumque pennis accensos igne fungos suffigi curavit: quae propria nidorum hospitia repetentes, urbem incendio complevere. Cuius extinguendi gratia concurrentibus oppidanis, vacuas defensoribus portas relinquunt. Adortus Handuanum cepit, eique redemptionis nomine corpus suum auro rependendi potestatem fecit.“ Dalej opowiada o bitwie morskiej króla Frotona I. z Trannonem i najeździe jego na Ruś, który się skończył powtórnem wzięciem Duny i ożenieniem się Frotona z córką Handuana; *Tamże* II. 11. v. sqq.: „Inde profectus in Trannonem Rutenae gentis tyrannus incidit, cuius maritimas copias speculaturus, crebros clavos ex fustibus creat, iisdem carabum onerat, quo hostilem noctu classem subiens imas navigiorum partes terebro sauciat: quae ne repentinum undarum paterent incursum, patentia foraminum loca, provisiva antea clavis obstruit, terebrique damnum stipitibus pensat. At ubi foraminum copiam mergendae classi sufficere credidit, demptis obstaculis promptum aquis aditum patefecit, hostilemque classem sua circumfundare properavit. Ancipiti periculo circumventi Ruteni, armis prius an undis resisterent, haesitabant. Naufragio pereunt, dum navigium ab hoste vindicare contendunt. Internum discrimen externo atrocius erat, dum foris ferrum stringunt, intis fluctibus cedunt.... Victis itaque Rutenis patria Frothoni repetitur, quia cum legatos in Rusiam exigendi tributi studio missos, incolarum perfidia atroci mortis genere consumptos animadverteret, duplici injuria permotus, urbem Rotalam arcta admodum obsidione persequitur. Qua ne fluvii interstitio prohibente tardius potiretur, universam aque molem nova rivorum diversitate partitus, ex ignotae profunditatis alveo meabilia vada perfecit: nec ante destitit quam rapi-

dior vortex dividuo minoratus excursu, languidiore undas lapsu ageret, ac per exiles flexus vadosa paulatim constrictione raresceret. Ita omne domito oppidum naturae praesidio vacuum, inoffensa militum irruptione prosternit. His gestis ad urbem Paltiscam exercitum contulit, quam viribus invictam ratus, bellum fallacia mutavit. Siquidem paucis admodum consciis ignotae opacitatis latebras petivit extinctumque se quo minus hosti terroris afferet, vulgo nunciari praecepit. Additae ni fidem exequiae, tumuliispe extractus. Sed et milites conscio fraudis moerore, simulatum ducis obitum prosequuntur. Qua fama rex urbis Vespasius perinde ac victoria potitus tam languidam ac remissam defensionem egit, ut hostibus irrumpendi potestate facta, inter lusus ac ocia necaretur. Urbe capta Frotho spe orientis imperium complexus, Anduani moenibus admovetur. Qui quondam succensae per Hadingum urbis admonitus, cunctos eius penates domesticis avibus evacuefecit, quo minus similis jacturae periculo mulctaretur. Nec nova Frothoni calliditas defuit; quippe permutata cum ancillulis veste peritam se pugnandi puellam simulat, depositoque virili cultu, foemineum aemulatus, transfugae titulo oppidum petit. Illic omnibus curiosius exploratis, postridie emisso comite exercitum muris affore jubet portasque sua pandendos opera pollicetur. Taliter elusis vigilibus urbs somno sepulta deripitur... Anduanus cum patriae res perditas eversasque conspiceret, regias opes navibus impositas, ut undas potius quam hostem ditaret, in altum demersit... Post haec Frothone filiam in matrimonium per legatos poscente, cavendum, respondit, ne rerum prosperitate corruptus, victoriae suae successum in superbiam vertat. Cuius dicti comitate et victorem generum adscivit, et regni libertatem obtinuit." Potem o wojnie Frotona II. z Hunem, królem Hunnów i Olimarem, królem Rusi.

Tamže V. p. 44 sqq.: Inter haec rex Hunnorum audito gnatae repudio, adjuncto sibi rege orientalium Olimaro, adersum Danae biennio belli apparatus contraxit. Igitur Frotho non solum indigenas, sed etiam Noruagienses, ac Slavos in copias, vocat. A quo Ericus hostiles speculatum acies missus, Olimarum qui classis magistratum acceperat, Hunnorum rege terrestres ductante copias, haud procul Ruscia reperit. Igitur insulas quae Daniam orientemque interjacent proeliis subjugunt. Unde procedentes naves aliquot Rutenaе classis offendunt. Quarum cum Frotho paucitatem incessere deforme duxisset, a macro, inquit Ericus, et tenui petendus est cibus.... Post haec ad Olimarum processum est, qui multitudinis segnitie excipere hostem, quam aggredi praeoptabat: quippe Ruthenorum navigia incomposita, minusque ob granditatem ad remigium habilia videbantur. Sed nec ei quidem numerositatis potentia profuit. Inusita namque Ruthenorum multitudo copiis quam virtute praestantior, robustae Danorum paucitati victoriam tradidit.... Jamque cuncti Ruthenorum reges, Olimaro Dagoque exceptis, Marte conciderant.“

Następuje najazd Starkatera i Bemona na Ruś i wojna z Flokkiem. *Tamže* VI. p. 52, v.: „Cum ergo profligatis late provinciis ardore quoque tyrannico Rusciam invasissent, incolae parum moenibus armisve confisi, prohibendis hostium incessibus inusitati acuminis clavos objiceré coeperunt, ut quorum reprimere nequirent impetum, morarentur excursum, taciteque plantas humus elideret, quibus palam acies resistere trepidasset. Sed ne id quidem impedimenti genus arcendis hostibus efficax fuit. Necque enim Danis ad eludendam Ruthenorum operam calliditas defuit, continuo namque lignea pedibus tegmina submittentes, subjectos plantis aculeos innocuis pressere vestigiis.... Tum saltus invios ac nemorum densissima quaeque penetrantes,

Ruthenorum principem Floccuin montanis quibus ereperat latebris ejicere. Quo in loco tanto praedae potiti sunt, ut ne unus quidem extaret, qui non auro argentoque onustus classem repeteret.“ Wspomina między sprzymierzeńcami Sigurda Ringa, króla szwedzkiego w wojnie z Haraldem duńskim Regnalda ruskiego. *Tamże* VII. p. 73: „Quibus Regnaldus Ruthenus, Rathbarthi nepos adscribitur;“ która zakończyła się klęską i śmiercią pierwszego, w bitwie brawalskiej. O najeździe Regnera na Ruś i wojnie z Dijanem i Daksonem. *Tamże* IX. p. 86 v.: „Post haec Regnerus expeditionem in Hellesponticos parans, vocataque Danorum concione saluberrimas se populo leges laturum promittens.... Quo facto omnibus, quos ex Thora procreaverat filiis praeter Ubbonem assumptis, Hellespontum eiusque regem Dian variis contusum bellis lacessendo perdomuit. Ad ultimum eundem creberrimis dicriminibus implicatum extinxit, cuius filii Dian et Daxon olim Rutheni regis filias maritali sorte complexi, impetratis a socero copiis, ardentissimo spiritu paternae vindictae negocium rapuerunt. Quorum Regnerus immensum animadvertens, exercitum, diffidentia copiarum habita, equos aeneos ductilibus rotulis superpositos, ac versatilibus currieulis circumductos, in confertissimos hostes maxima vi exagitari praecepit. Quae res tantum ad laxandam adversariorum aciem valuit, ut vincendi spes magis in machinamento, quam milite reposita videretur. Cuius intolerabilis moles quidquid impaluit, obruit. Altero ergo ducum interfecto, altero fuga sublapso, universus Hellesponticorum cessit exercitus. Scithae quoque Daxon arctissimo materni sanguinis vinculo contingentes, eodem obtriti discrimine referuntur. Quorum provincia Vuitserco attributa, Ruthenorum rex parum viribus fidens, formidolosa Regneri arma fuga praecurrere maturavit.“ Zemsta Daksona i skutki jej. *Tamże* IX. p. 87

v. sqq.: „Interea Daxon Vuithsercum Suetiae principantem, diu nequiquam superare conatus, tandem factae pacis commento circumventum aggreditur: convivialeter ab eo exceptus, armatum subornavit exercitum, qui simulata mercatione in urbem rhedis advectus, hospitis domum nocturno laceraret assultu. Cuius latrocinii manum tanta Vuithsercus strage percutit, ut hostilium corporum cumulo circumfusus, nisi scalis superne admotis comprehendi nequiret: duodecim quoque comites eius pariter ab hoste capti facta sibi patriae repetendae potestate, devotis pro rege capitibus, alienum participare periculum, quam suum abjicere maluerant. At Daxon egregiae Vuithserci formae miseratione permotus, orientem speciosissimae florem convellere passus non est. Cui non tantum salutem, sed et filiam dimidio regni sui dotatam in matrimonium obtulit.... Me vero praecariae vitae usum animi magnitudinem flocci pendens, impunitatem perinde atque parvulum aliquod beneficium respuit, mortis sententiam sua sponte complexus... Cuius temeritatem admiratus hostis, ea fati specie, qua ipse in se animadvertisset consumendum promittit. Quam libertatem invenis ingentis beneficii loco suscipiens, vinculum se cum sociis cremari petivit. Nec segniter Daxon avidis fati precibus obsecutus pro beneficio optatae mortis supplicium erogavit.... Regnerus.... Ivaro erga regni tutelam deferrens, Ubbonemque pristinae gratiae redditum paterna charitate complectens, trajecta in Rusciam classe, comprehensum Daxon, catenarumque poena cöercitum, apud Vthgarthiam custodiae relegavit... Qua quidem humanitate magnus Ruthenis injectus est rubori ulterius adversum eum saeviendi regem, quem ne iniuriarum quidem acerbitate ad infligendam capitis mortem impellere potuerunt. Eundem quoque Regnerus brevi in gratiam reductum patriae reddidit, pollicentem se ei annuo nudatum pedes

cum duodecim patribus discalciatis suppliciter tributa pensurum.“

Prócz tych zaronionych ustępów historii skandynawskiej — kronika Rugów składa się z następujących zapisów. *Prudentius Treun.* ap. Pertz I. p. 434 sqq. opowiada, że kiedy cesarz Ludwik II. w roku 839 odprawiał sejm w Ingelheimie: „venerunt etiam legati Graecorum a Theophilo imperatore directi, Theodosius videlicet Calcedonensis metropolitanus episcopus et Theophanius spatharius epistolam ferentes, quos imperator 15. kal. Junii in Ingulenheim honorifice suscepit. Quorum legatio super confirmationi pacti et pacis, atque perpetuae inter utrumque imperatorem eique subditos amicitiae et caritatis agebat. Misit etiam cum eis quosdam, qui se id est gentem suam, Rhos vocari dicebant, quos rex illorum Chacanus vocabulo, ad se amicitiae, sicut asserebant, causa direxerat, petens per memoratam epistolam, quatenus benignitate imperatoris redeundi facultatem atque auxilium per imperium suum totum habere possent, quoniam itinera, per qua ad illam Constantinopolim venerant, inter barbaras et nimiae feritatis gentes immanissimas habuerant, quibus eos ne forte periculum inciderent, redire noluit. Quorum adventus causam imperator diligentius investigans, comperit eos gentis esse Sueonum, exploratores potius regni illius nostrique quam amicitiae petitores ratus, penes se eos usque retinendos indicavit, quod veraciter invenire posset, utrum fideliter eo nec ne pervenerint: idque Theophilo per memoratos legatos suos atque epistolam intimare non distulit, et quod eos illius amore libenter suscepit, ac si fideles invenirentur, et facultas absque eorum periculo in patriam remeandi daretur, cum auxilio remittendos; siu alias...“ *Ahmed ben - Abi - Jacub ben - Wassih el Katib*, ap. Frähn Bulletin scientifique.“ Tom IV. Nr. 9, 10 mówi o na-

jeździe Rusi do Hiszpanji roku Hedźry 229 (843—844). Na wschód miasta El-dzesiras jest miasto Iszbia (Sewila) rzeczona nad wielką rzeką, (Guadalquivir) która jest rzeką Korduby. Do tego przybyli poganie Madzusa (Magoga), którzy się nazywają Ruś. „Ruś, aby mieć dogodne stanowisko do skupienia się w podróży do Carogrodu, gdzie się zaciągała do służby wojennej, około roku 850 osiadła na tauryjskim półwyspie; Kedren II. p. 273: „Rosy lud skytyjski, na Północy mieszkają w Tauryi, są dzikimi, okrutnymi.“ Chronograf Demidow. u Pogodyna. O pochod. Rus. na Suroż w Zapisk. odesk. obszcz. istor. i drewn. I. 1844. str. 193 i następ. daje wiadomość o najeździe Brawalina do Tawryi: „W leto 6.360 (852) naczeńsziu w Grêciech Michaiłu ciesarstwowati naczet sę prozywati russkaja zemla. I chodiszę Słowieni iz Nowagoroda kneź imenêm Brawalin i wojewaszę na Grêky i powojewaszę grêczeškąją zemlą ot Chersona i do Korczewa i do Suroża i do Ciesariagrada.“ *Niketas David. Vit. s. Ignat. ap. Hard. Act. Concilior. V. (Paris. 1714 f.) p. 966.* Około r. 860 opowiada o spustoszeniu okolic Bosforu przez Ruś: „Pod ówczas okrutny lud skytyjski, rzeczony Ruś, po czarnem morzu żeglując, przyplynał do cieśnin, i wszystkie monastiry spustoszywszy, już wyspy blisko Byzantium splondrował, zabierając wszelkie sprzęty i skarby, ludzi wziętych jeńcami wszystkich bez wyjątku zabijając.“ *Nestor. str. 8.* pod r. 862 mówi o wezwaniu Rusi przez Słowian nowogrodzkich: „Poczęsę sami w sobie wołodieti, i ne bie w nich prawôdy, i wôsta rod na rod, byszę w nich usobicę, i wojewati poczęsę sami na sę. Rieszę sami w siebie: Poiszczem sobie kônęzia, iże by wołodiel i rędiel po prawu. Idoszę za more k Waregom k Rusi; sice bo sę zôwachat' tyi Warezi Ruś, jako se družii [zôwat' sę Sweje; družii że Urmane, Anglane, družii Gôte, tako i si.

Rieszę Rusi Cziud', Słowieni, i Kriwiczi i Węse: ziemia nasza wielka i fobilna, a naręda w niej niet; da pojdięte kôñezit i wołodiet nami. I lisbrasę se tryje bratija s rody smoimi, i pojęsę po sobie wësiã Ruś, i pridose k Słowienom perwoje i srabisę górod Ładoga, i siede starięszy w Ladozie Riurik, a drugi Sineus w Biełoozerie, a tretij Izborstie, Truwor."

Kiedy Rugja z wyspami Usedomem i Wolinem, po wyjściu z niej Rusi pod Rurykiem, uległa całkowicie wpływowi słowiańskiemu, głównie jak mniemam, przez zrzeszenie Pomorza z Polską pod rządami Mestka I., żywił skandynawsko-niemiecki był w niej o tyle wydatny, że ztamtam etnologiczne po części nie zmienione odbiły się w słowiańskim. Prócz tego na Wolinie w stolicy Junnie znaleźli schronienie skandynawsko-niemieccy Rugowie, utworzywszy tamże z czasem pod napływem nowych przybyszów rzeczpospolitę wikingów. Otoż mieszkańcy słowiańscy na Rugji przyjęli nazwę Rugjani, Rujani, Rani, ale przy niej nie rzadko napotykamy dawniejsze miejscowe miana: Ruś, Ruścja, Rutenja, Ruteni. Ci Słowianie rugijscy tak samo jak pierwotni mieszkańcy skandynawsko-niemieccy Rugi na Wolinie, przeszli pod władzę polską. I tak Bolesław I. Chrobry około r. 995 podbija Rugję; *Scholiasta ad Adamum Brem.* 25: „Bolizlaus rex christianissimus cum Ottone confederatus omnem vi Sclaviam subiecit, et Rusiam et Pruzzos,“ — porówn. *Helmolda* I. 15: „Bolizlaus Polonorum christianissimus rex, confederatus cum Ottone tertio, omnem Slaviam, que est ultra Oderam, tributis subiecit“ i *Galla* I. 6: „Ipse namque Seleuciam (Leuticiam) Pomoraniam et Russiam, (zam. Prussiam) usque adeo vel in perfidia resistentes, contrivit.“ Do Rugji z polecenia Bolesława Chrobrego udał się Bruno w celu opowiadania religji chrześcijańskiej, gdzie też męczeńską

śmierć odniósł w roku 1009; *Thietmar* VI. 58: „Ad Pruciam pergens... Tandem in confinio praedictae regionis et Rusciae cum praedicaret... decollatur cum sociis suis met 18.“
 Także Rugowie pomoc udzielali Mieczysławowi mazowieckiemu w wojnie z Kazimierzem w r. 1043—1046; *Wincenty Kadł.* I. p. 149: „Non minores rursus vires instaurat, quatuor maritimum acies, totidem Géticos, nec non Dacorum et Ruthenorum larga asciscens suffragia; porówn. *Boguphal* 23: „Ducesque Gothos seu Pruthenos et Rutenos sibi in auxilium contra Casimirum invocavit.“
 A Bolesław III. Śmiały, przez Kruka bodryckiego napađnięty po zwycięstwie nad Sarem w r. 1075 podbił Rugję; *Boguphal* p. 27: „Rutheni (u Sommersb. przez pomyłkę Prutheni) et ali nationes paganice de reditu Boleslai dubitantes, Pomorania hostiliter invadunt. Quod cum ad notitiam Boleslai pervenisset... ad propria convolat, et hostes in Pomorania reperiens invadit, quos fugientes in Sarum fluvium insequutus, ibique non pauci de suis, non ab hostibus, sed armorum pondere pressi in profundum demerguntur... Hostibus itaque sic fugatis eorundem hostium et aliorum dominia decreverat impugnare.“
 Nareszcie Bolesław IV. Krzywousty, w roku 1123 podbiwszy Welecję i Rugję, *Annales Cracov.* I. ad ann. 1123 ap. Łętowsk. p. 14: „Boleslaus tertius mare transjecit et castra obtinuit;“ — uznał za takowe zwierzchnictwo imperjum, zapłaciwszy dań na sejmie w Merseburgu 15. sierpnia 1135 ces. Lotarowi; *Otto Freising. Chron.* VII. 19. ap. Urstit. I. p. 149: „Inde in Saxoniam divertens Polonorum ducem cum multis muneribus obvium habuit, quem tamen non ante dignatus est suo conspectui praesentari, quam tributum 12 annorum, hoc est 500 libras ad singulos annos persolveret, et de Pomeranis et Rugis homagium sibi faceret, subjectionemque perpetuam sacramento

confirmaret.“ A wszakże i pod rządami polskimi Rugowie zostawali przy autonomji, kiedy z powodu przyjęcia chrześcijańskiej religji przez Pomorzan w r. 1127 zerwali z nimi stosunki, a nawet wojnę im wypowiedzieli; *Sefrid Vit. s. Otton III.* 31: „Interea Rutheni comperta fide et conversione Stetinensium, et quia in christianitate penitus roborati; a societate illorum se avertunt.“ — 32: „Rutheni autem crebris insultibus Pomoranos lacesunt es Stetinensium fines armatis navibus perturbant. Cuncque semel et bis reperi cussi a bello cessare nolissent, Stetinenses ex concilio communi arma tractare cocperunt, atque iterum venientibus coadunatibus viribus occurrere. Sed quid plura? Tanta strage Rutheni fusi sunt, et tanti ex eis in captivitate redacti, ut qui evadere potuerant, nullum ultra victoribus bellum obtulerunt. Stetinenses hac victoria gloriosi domino Jesu Christo et servo eius Ottoni honorem adscribebant, Ruthenos ultra jam non timentes, sed ex captivitatibus etiam ad humiles et satis indignas compositiones eos astringentes.“ A dopiero podczas wojny domowej w Polsce Bolesławowiczów, Władysława z Bolesławem, Mieczysławem i Henrykiem w roku 1140 do 1146, Rugja została sama sobie zostawioną.

Tu też na miejscu będzie dorzucić kilka uwag względem przeniesienia nazwy Rusi do Słowiańszczyzny wschodniej, która po osiedleniu się braci Ruryka, Sineusa i Truwora z Rusią pierwotnie obejmowała federację Słowian nowogrodzkich, Krywiczów, Czudów i Wesów, jednak z ściśle wyróżnieniem żywiołu skandynawskiego, słowiańskiego i czudzkiego; — później zaś przeniosła się do Polan kijowskich, gdzie z czasem wszelkie wyróżnienie narodowe ustało. Jakkolwiek w obec obczyzny wnet po osiedleniu się Ruryka, Słowiańszczyzna wschodnia przyjęła nazwę Rusi, do czego jej mieszkańce powoli nawykli,

nazywając prócz tego Kijowszczyznę, ziemią ruską: 1) Rusi byli Skandynawcy; *Nestor* str. 8: „Idoszę za more k Waręgom k Rusi;“ — to jest do Skandynawców. 2) Tworzyli naród: właściwy pod względem społeczeństwa i języka; *Tenże tamże*: „Sice bo się zwachą tyi Warezi: Rus, jako se i družii zowāt' se Sweje, družii Urmane, Anôglane, i družii Gêté; tako i si.“ Węzły społeczne w Skandynawji były w ogólności bardzo wątle, nawet u Szwedów i Duńczyków, chociaż u tych była stolica polityczno-religijna Letra, u tamtych Birka-Sigtuna; a Saxo Gram. podał kilka oderwanych wspomnień z dziejów Rusi. Co się tyczy języka ruskiego, prócz imion osobistych i miejscowych, zabytkiem jego są nazwy progów dniewprowych zachowane przez *Konstantyna Porphyr.* De administr. imper. 9, p. 59 — 60; które mimo pracy *Lehrberga* *Untersuchung zur Gesch. Russ.*, (St. Petersburg 1816, 4.) str. 317 — 382; nie są potąd należycie wyjaśnione. A *Symeon* p. 490, mówi: „Rus, których Dromitami zowią, ród od Franków wywodzą....“ Także *Kodin Kuropal.* *De offic. Const.* 6, 12, tę wiadomość zachował o języku ruskim: „Potem przychodzą i mnogie lata zyczą Warangi w języku ojczystym to jest angielskim; — w dowód, że Rus skandynawska mówiła jakiemiś narzeczem niższo-niemieckim, zarywajacem na duńskie, lub też spowinowaconem z językiem anglo-saskim. Dodać jednak należy, że po podbiciu Anglii przez Wilhelma normandzkiego w roku 1066, Anglo-sasi tłumnie wychodzili na wojenną służbę do Carogrodu. 3) Mieszkali nad morzem bałtyckim w sąsiedztwie Niemców: ztąd Pskowski, letop. str. 7. tak się wyraża o Ruryku: „Privedosza Nowogorodcy ludje kniazia siebie ot Niemec imenem Riurika.“ Jeszcze jaśniej oznacza tę miejscowość *Chmielnicki* w uniwersale wydanym w Białejcerkwi pod r. 1648 u *Markiewicza*; *Istor. Małoross.* II, str. 181: „Wale-

eznych Rusów s Rosii ot Pomoria bałtyjskoho albo nimeckoho sobranych.“ 4) Ruryk z braćmi swoimi Sineusem i Truworem wyprawiając się do Nowogrodu, zabrał z sobą ród swój i wszystką Ruś; *Nestor* str. 8: „I izbraszę se tri bratia s rody swoimi, pojemsze po sobie wësią Ruś;“ to jest ludność skandynawsko-niemiecka przesiedliła się do Rugji, do Słowian nowogrodzkich. 5) Objąwszy rządy nad społecznością nowogrodzką, głównem zadaniem Ruryka było zabezpieczyć kraj od najazdów skandynawskich i uspokoić go wewnątrz od facyj; w tym celu osadził strażą okolice nadmorskie, a sam z braćmi Sineusem i Truworem osiadł w pogranicznych grodach; co *Nestor* str. 8. tak opowiada: „I pridoszę k Słowienom përwoje i srąbiszę gorod Ładoga i sieđe stariejszij w Ładozie Rjurik, a drugij Sineus na Bieloozerie, a tretim Izborostie Truwor.“ Poczem obce Skandynawcy między nimi głównie Szwedzi (Oskeyldy) przez Ruryka wojną zmuszeni do ugody, obowiązali się udać do Carogrodu dla zaciągnięcia się do służby żołnierskiej u cesarza byzantyńskiego; wszakże przeciw danemu słowu pobili Polan dnieperskich, gdzie objął władzę Dyr. *Tenże tamże*: „I biasta u nego dwa muža, ni plemeni jego, ni bojarina, i ta isprosista sę k Ciesariagorodu s rodom swoim... Oskold że i Dyr ostasta w gradie sem (Kijowie), i mnogii wærezi skupista i naczęsta wołodieti polskoją zemleją.“ Porówn. *Mas-sudi* u D'Ohssona str. 88: „De tous le rois Sclabes le puissant est le roi Dir, i la de grandes villes un pays bien cultivé, beaucoup de troupes.“ Z czego jasno widać, że Nestor mając pod ręką sagę skandynawską, niezrozumiały wyraz oskeyld (obcy) wziął za osobę. 6) Po śmierci Sineusa i Truwora Ruryk objął rządy w ich włościach i osiadł w Stolicy swojego terytorjum, w Nowogrodzie, gdzie zaprowadziwszy nową formę rządu przez urządzenie

społecznego bytu co do policji, wojskowości, poboru podatków i ustawodawstwa, szczególnie zaś przez utworzenie stanu szlachty, złożonej z książąt i bojarów (jarłów i gudów) czyli lennictwa, sam stanął na czele jako król samowładny i nieograniczony, a wszakże ulegający swojej radzie lenników; *Nestor* str. 9: „Po dwu że letu Sineus umre, i brat jego Truwor, i priję Riurik włast' wësią odin, i priszed k Ilmeriu i sraibi gorod nad Wólchowôm i prozôwaszę i Nowgorod i siedę tu kônężę i razdaję mążem swoim wołosti i gorody rąbiti, owomu Plôtêsk, owomu Rostow, drugomu Bieloozero.“ Którąto ostatnią instytucją, nieznaną Skandynawcom już *Tacyt. Germ.* 43 zauważał przy Rugach: „erga reges obsequia... sed non ultra libertatem.“ Zapewne, że przy wprowadzeniu tych nowości nie obeszło się bez opozycji, i w *Nikonowsk. letopis.* I. str. 16 czytamy: Oskorbisza sia Nowgorodey glagoluszczę: jako byti nam rabom, i mnogo zła wsiaczeski postradati od Riurika i ot roda jego. To goże leta ubi Riurik Wadima Chrabrago i innych mnogich izbi Nowgorodcew sowietnikow jego.“ 7) Po śmierci Ruryka objął rządy krewny jego i opiekun małoletniego syna Igora, Oleg i ten poprowadził Rus' do Kijowa, gdzie zabiwszy podstępnie Dyra włość jego zagarnął, i tym sposobem zawładnął ogniskiem na drodze wareńskiej przez wschodnią Słowiańszczyznę do Carogrodu. Wkrótce też dla zabezpieczenia władzy przez wojnę i przymierze zrzeszył z swoim państwem Derewlan, Siewierzan i Radymiczów, a dla straży przechodów na progach dnieprskich na wyspach zaprowadził ruskie kolonje, przez które oparł się o dawną osadę Rusi w północnej Taurji, czyli włości tmtorokańskiej; *Demeszki u Frähna Ibn. Fozzlans und and. Arab. Bericht üb. die Russ.* str. 28 i nast.: „Tam jest siedm wysp, zwanych wyspami ruskiemi, żyją na nich

rozbójnicy, którzy na wszystkie strony najazdy czynią. Na tych wyspach osiadł naród, rzeczony Ruś.“ *) 8) Po osiedleniu się Ruryka w Słowiańszczyźnie wschodniej, nie już nie słyhać o najazdach Rusi w zachodniej Europie; gdyż nowi mieszkańcy Rugji, osadniki polskie lub weleckie, zajmowali się głównie zabezpieczeniem swoich siedzib przed naciskiem innych Skandynawców, prócz tego należało im też urządzić swoją społeczność stosownie do potrzeb miejscowych. Nareszcie 9) Ruś osiedlona w Słowiańszczyźnie wschodniej, jest w połowie chrześcijańską; Nestor str. 21: „A christianską Ruś wodiszę rotie w crêkwi swêtago Ilji, jaże jest nad ruczajem konêc Paszynzie besiedy i Kozarie, sebo bie sôbornaja crêkwi; mnozi bieszę Wareżi christiane.“ A nawet jeśli mamy dać wiarę *Krusemu Chronicon Nortmanor.* (Hamb. et Goth.

*) *Ahmed Ibn Fozhlan* wypisy z *Aaszyka Menasirul* - awalim w *Hammera - Purgstalla Gesch. der gold. Horde* (Pest 1840) str. 424 i nast. na początku X. wieku, jak się zdaje pod panowaniem Olega, takie podaje wiadomości o Rusi: „Ich sah in Russland ein Volk, welches an die Wolga kam zu handeln; ich sah keinem Menschen von vollkommenerem Körper, als die Russen, wie Palmen (gewachsen) rôthlich und weiss.... Ihr König ist nach ihrer Gewohnheit in einem hohen und grossen Pallast, von vierhundert der Edelsten umgeben, die am Fusse des Thrones sitzen. Er sitzt auf einem mit Juwnele besetzten Throne, und vierzig Slavinnen sitzen neben ihm.... Er hat einen Stellvertreter, welcher die Truppen im Zaume hält, die Unterthanen leitet, und sie wider die Feinde verheidigt.“ Ciekawa pod tym względem jest ta okoliczność, że karły i gudy (eorły, jarły i heafodmeny) w czasach Olega, ustępują miejsce książętom i bojarom w czasach Igora, a za Włodzimierza już występują starce, w dowód że instytucje skandynawskie z swojemi znamionami niemiecko-rugijskimi coraz więcej bladły przed starymi rodzinnymi słowiańskimi. A pod wnukami Włodzimierza panowie w obec poddanych czysto słowiańskie zajęli stanowisko ojców do dzieci.

1852. 4) str. 23) sam Ruryk był ochrzczony. Nie już nie mówi o chrzcie pontyjskiej Rusi, którą płacono mylnie z Polanami kijowskimi, i że ta różnymi względami do jego przyjęcia była spowodowana. Kiedy słowiańscy Rugowie byli najgorliwsiymi bałwochwalcami, urządziwszy należycie hierarchję, i aż orężem zostali zmuszeni do przyjęcia religii chrześcijańskiej — skandynawsko-niemieccy Rugowie pracą św. Ausgarjusza zostawszy w nawróceni, nawet dla klasztoru w Korbawji pewne zobowiązania na siebie przyjęli; *Helmold*. II. 12. „Tenuis autem fama commemorat, Ludevicum Caroli filium olim terram Rugianorum obtulisse b. Vito in Corbegia, eo quod ipse fundator extiterit coenobii illius. Inde egressi praedicatores gentem Rugianorum sive Ranorum ad fidem convertisse feruntur.“ Porówn. *Saxona Gramm.* XIV. p. 159. „Rugiani quondam Karolo caesare expugnati sanctumque Vitum Coruegiensem religiosa nece insignem tributis colere jussi, defuncto victore libertatem reposcere cupientes, servitutem superstitione mutarunt.“ Zresztą o początkach miejscowości i narodowości Rusi między uczonymi potąd różne i po większej części między sobą sprzeczne były zdania, a ciekawych odsyłam do *Szafarzyka Słowansk. starožit.* (Praga 1837) str. 449; — i *Krusęgo Chronicon Northmanor.* (Hamb. et Goth. 1852. 4) p. 279. i nast.

Na gruzach. Powieść w dwóch tomach przez *Teo-
fila Szumskiego*. Lwów. Drukiem i nakładem M.
F. Poremby. 1866 r.

Nie jest to rzeczą naszego pisma wdawać się w rozbiory i oceniania powieści, bo zadanie jego inne. Wyjątek stanowi powieść „Na gruzach“ jako zasnowana na tle wypadków ostatnich na Ukrainie, i pragnąca, w właściwym świetle, wystawić kwestje dotychczas nie wyjaśnione, wzajemnie się dopełniające na Ukrainie — kwestję polską i ukraińską. Z tego też względu powieść ta niezmiernie wiele ma interesu dla czytelnika, i jest wszelka pewność, że czytana będzie.

Ta okoliczność ostatnia zmusza nas, do zabrania głosu w sprawie, i ustawienia się na stanowisku pośrednim pomiędzy autorem i publicznością, którą będziemy się starali zwrócić z błędnych dróg mniemania, na jakowe ją autor powieścią swą wprowadza.

Wielu bardzo jest tego zdania, że powieść jest prawdą szczerą, i za taką też ją przyjmuję, z całą nieogłędnością; powieść zaś, o której mowa, nosząc wielkie cechy prawdopodobieństwa, że jest wziętą z życia, — obalamć może tych, którzy, nieświadomi rzeczywistości, zechcą polegać na zdaniu autora.

Kędy indziej usiłowanie autora nadać swej powieści cechy prawdopodobieństwa, na jego korzyść tylko przemawiać może; nie tak z powieścią p. Sz.

Jeżeli dotychczas kwestja polsko-ukraińska, mimo całą jej żywotność i wagę, nie została przez nikogo wyjaśnioną, pochodzi to z tej przyczyny, że nikt się nie poczuwał dość silnym, wysświetlić rzecz, i sąd o niej wydać bezstronny. Pan Sz. sił swoich nie obliczył, raczej zapo-

mniał, że ich do tej sprawy nie ma — wystawił rzecz opacznie, w świetle fałszywym okazał kierunek, potępił fakta i ludzi — na podstawie autorskiego widzimisię tylko.

Okaze to treść powieści, która jest następująca:

Pan Tadeusz, człowiek młody, z profesji cukrowarnik, a zasad nijakich, a przynajmniej blado-patrjotycznych, przybywa do Kijowa, w celu wydobycia z więzienia przyjaciela swego Tymona, osadzonego w fortecy za propagandę między ludem wiejskim.

Napróżno kołatając do hrabiego P. pni R. do których miał listy, Tadeusz znalazł się u p. T. gdzie zastał liczne towarzystwo; pomiędzy innymi p. Makarego Antychrysta, właściciela dóbr, przezwanego tak dla swych demokratycznych zasad — który wykupuje Tymona z więzienia. Wraz z Tymonem zostaje również uwolnionym Michał Łyczkowski, jego towarzysz więzienny. Michał reprezentuje tę część młodzieży polskiej, którą nadużycia panów, nikczemność szlachetcyzmu odstrychnęły od polskości, przerzucając na stronę uciśnionych — chłopów.

Michał jest polakiem, szlachcicem, katolikiem i chłopem; słowem — jest on czystej krwi chłopomanem! Odmiennym jest Tymon. Chłop z urodzenia, ukochał polskość całym sercem, i chociaż nie nawidzi szlachetcyzmu a lud kocha, — sztandarów polskości nie odbiega, i w imię ogólnego zwolenia się pracuje, za hasło mając: niepodległość!

Postacie kobiece są: Hermina, która w swoim czasie wzgardziła Tymonem, jako chłopem, i Marja, kochająca Tadeusza. Siostra Michała Walerja, kocha Tymona, wzajem od niego kochana.

Kreatura niska, p. Hajczyński, opiekun Marji i Herminy, czyni zabiegi, by pozyskać sobie Walerję, której rodzice, a zwłaszcza matka, wcale nie są od tego, ażeby Walerja została panią Hajczyńską.

W rozdziale VI i VII zaznajamia autor czytelnika z znaczeniem słów gmina, gromada, ogół; o czem dokładnie sam nie wiedząc, z konieczności wprowadza w błąd publiczność czytającą jego powieść.

Za Tymonem i Michałem wprowadza nas autor do eleganckiego pomieszkania przedstawiciela hr. o m a d y Kon-

rada Surowicza, którego w nienajlepszym świetle stawia: odstępstwo od bronionych zasad, i pogarda ludzi, których jest przedstawicielem. Widzimy, że Konrad miał kolegów swych wprost na usługach (Sofron str. 65 l. t.) Rozmowa, która się toczy między obecnymi, tak czarno maluje gromadzkich i ich reprezentanta, że się nie dziwimy oburzeniu Tymona, który postanawia walczyć przeciw tym wszystkim, którzy stają w obronie zasad, wyznawanych przez Michała — a więc przeciw Polakom-Rusinom, przeciw hromadzie..... tylko, że do niej i Polacy należą, nawet koroniarze?!... Słowem: co wiersz, to zamącenie pojęć w tych rozdziałach!

Pan Hajcz. by dopiąć swego zamiaru, zmyśla przed rodzicami, że Walerję pragnie mieć pupilką jego Marja dla towarzystwa, i w tym celu chce ją zabrać ze sobą; Łyczkowscy zgadzają się. Zamysły H. niweczy jego sługa stary, za sprawą którego woźnica udaje na drodze, że coś się u powozu zepsuło; a uwiadomiony o wszystkim Tymon dopędza uwodziciela, i wydziera kochankę.

Rozdziały następujące usiłują skreślić wewnętrzne urządzenie, stosunek członków ogółu i gromady, posiedzenia, dyskusje — ale trudno to jest decydować o kolorach temu, który... nie patrzył na nie. Autor co krok utyka, a powieść postępuje natyle, że wiemy, iż ogół rozdzielił się na dwa obozy, jeden z Konradem na czele, drugi z Tymonem; ten ostatni silniejszy.

Nowym zwrotem w powieści, a niezgrabnym, jest, że Michał zakochał się w Herminie, w skutek czego zostaje tak bląhą figurą, że czytelnika zbiera litość, i z konieczności musi mieć bardzo złe wyobrażenie o Polakach-Rusinach. Konrad i tu występuje jako samowładny pan swego ogółu; w skutek czego nie przychodzi do zgody pomiędzy nim a Tymonem, gdyż ostatni chce mieć od swych wyborców umocowanie do traktowania z partją Konrada — chłopomanami, których autor wystawia w powieści — co najmniej jak Papuasów.

Tom II. mniej jest od I. zajmującym. Autor nużąco prowadzi swych czytelników za tokiem powieści, nie wyzyskawszy tego, co mu nastroczała treść sama.

Michał kocha się w Herminie, która go używa za narzędzie zemsty na Tymonie za to, że dawny jej wielbiciel obecnie ubóstwia prozaiczną ekonomównę Walerję.

Lyczkowscy zamieszkali w wiosce Antychrysta, i Tymon jest tam również: kocha Walerję, jest nauczycielem szkółki wiejskiej, i czeka na wieści z Kijowa; a ma na oku chłopomanów, którzy jego zdaniem, gotowi są na wszystko!— a nie godzą się na mglisto-uczuciowe sentencje Tymona, który mówiąc nawiasem, jest najsłabiej rysowaną postacią w powieści, pomimo że autor widocznie chciał w nim uosobić własne na rzecz zapatrywanie się.

Nową postacią powieści jest Rafał, człowiek młody, trzymający z hromadą, a kochający Walerję, w skutek czego oczywiście nie ma pomiędzy nim a Tymonem harmonji.

W Kijowie wrą młode serca; Tymon tam potrzebny, jako kierownik; jedzie więc do miasta, a na drodze spotyka się z Sofronem, który ma jego zastąpić w nauczycielstwie we wsi Antychrysta. Sofron człek gromadzki; nie będzie więc wstępował w ślady poprzednika, i coprędzej pocznie nauczać malców, by panów Lachów rznęli; a Sofron to także postać licha! „zawidzi bogatszym mienia.“ W ogóle, autor między gromadzkimi nie znalazł ani jednej postaci bez plam, gdy przeciwnie pomiędzy Polakami nie ma żadnej zacienionej, bo nawet służkowaty Tadeusz rehabilituje się przy końcu. To miara sprawiedliwości autora.

Konrad czyha na zgubę polskości, a głównie pragnie wyniesienia się na karkach towarzyszy. Tymon mu jeden może przeszkodzić. Tymona usunąć należy.

Przykro się musi zrobić czytelnikowi, gdy w rozdziale IV. obaczy Michała w towarzystwie Herminy. Tu mu autor każe być takim śmiesznym głupcem, że coś podobnego staje się już nie smacznem. Michał chce użyć Herminę jako narzędzie, by ta powstrzymała Tymona od brania udziału w mających nastąpić obradach młodzieży; a ona go samego używa do swych celów, do czego pomocą służy im Tadeusz, w którego wmówiono, że Tymon jest chłopomanem, a więc człowiekiem dla polskości niebezpiecznym.

Tymona ogłoszono zdrajcą; Polacy oddzielają się od hromady — rozdział dokonany — Tymon zjawia się za późno, by jedność utrzymać.

Jak że nie korzystnie wystawia autor swego bohatera, kładąc mu cyniczne słowa w usta: „Chodźmy do kabaku wypić kilka sztofików na powodzenie sprawy ruskiej, która dziś tak świetnie odniosła zwycięstwo.“ Zaprawdę, większego hartu, większej oględności mielibyśmy prawo wymagać od przedstawiciela należytego kierunku w obywatelstwie!

W Troczyskach, Sofron z Rafałem dybią na gardła szlacheckie. Walerja usłyszała z ich rozmowy to mianowicie, że Sofron radzi Rafałowi plunąć na szlacheckie panny, co autor, ze zgorszeniem, nazywa rozmową „ohydnej treści.“ Walerja zdobywa się na krok bohaterski, i jedzie sama do Kijowa, uwiadomić Tymona o słyszanej rozmowie. Pozwolenie udziela jej ojciec i pan Makary.

Kłopotem to nie małym dla Tymona, a co się zowie zgorszeniem dla Tadeusza, bo Walerja w całym Kijowie nie znajduje nigdzie miejsca dla przenocowania, tylko w pokoju Tymona. Tu autor z całą powagą chce z tej nieznaczącej, zrobić rzecz wielką; kończy się jednak na tem, że Walerja przechodzi na mieszkanie do Marji — co dawno powinna była uczynić.

Tymczasem dzieje się wiele nowych rzeczy. Hermina zdradza Michała; i wychodzi za mąż za p. Hajczyńskiego; w czas godów weselnych zjeżdża z Warszawy p. Józef, który widzi się z Tymonem, i komunikuje mu odezwę centralnego komitetu. Policja wpada na ich trop; szuka Tymona, ale zamiast niego aresztuje Tadeusza.

O wszystkim uprzedza czynnych patriotów Paweł, syn szpiega Prokopa, którego na drogę prawą nawróciła Jadwiga, dziewczę upadłe, ale dźwigające się z upadku. Jadwiga jest Polką i kocha ojczyznę. Paweł kocha Jadwigę; nic więc dziwnego, że wykrađa ojcu papiery, zabrane w czasie rewizji, i służy dobrej sprawie. Miłość robi cuda.

W całej powieści Paweł i Jadwiga są najsympatyczniejszymi postaciami, dla tego może, że najmniej obchodzili autora.

Powstanie na Rusi jest już rzeczą udecydowaną. Tymon, Antychryst czynni.

Pani Hajczyńska, by tylko sprawić przykrość swej siostrze, łącznie z mężem pracuje, ażeby niewinny Tadeusz pozostał w więzieniu. Widzimy go jednak później wolnym, i oplakującym stratę narzeczonej Marji, która umarła. To naprowadza Tadeusza na drogę prawą; teraz cały już jest oddany ojczyźnie.

Ginie i Rafał w bójce z urzędnikami, którzy lud przeciw panom podburzali; zabija go jeden z piszczyków, pałaszem wyrwanym od żandarma.

Na tę scenę przyjeżdża do Troczysk p. Makary, w zamiarze przewiezienia do Kijowa broni, znajdującej się u niego. Później nadjeżdża Tymon, nie o tem nie wiedząc, że jest śledzonym przez dwóch jadących za nim czynowników.

W Troczyskach p. sprawnik robi śledztwo; zabiegom jednak Walerji przypisać należy, że nie wchodzi do sali, w której broń złożono. Spojony sprawnik zasypia; p. Makary wyładował wóz bronią. Tymczasem czynownicy, nie słuchając rozkazu sprawnika, by w jego obecności nie mieszały się do niczego, przywołują uzbrojonych chłopów z przysiółka, i obstepują dom. Tymon postanawia użyć siły orężnej. Jeden z czynowników pada, ugodzony kulą. Chłopi wpadają na Tymona, Michała i trzech parobków ze wsi, uzbrojonych; Tymon nie może przeszkodzić rozlewowi krwi bratniej, daje ognia do włościan, ale i sam pada, ugodzony siekierą. Ma jeszcze czas zachęcić Makarego i Michała, by z wozem w broń ładownym ruszyli do Kijowa, żegna Walerję, i kona. Walerja nie chce przeżyć straty kochanka, i może, być zhańbioną — zażywa dawniej daną jej przez Tymona truciznę, i umiera.

„Jednych z młodzieży“ — powiada autor — „spotkał los Tymona: poległ pod razami siekier chłopskich, inni poszli na Sybir, lub na wygnanie...“ Makary i Michał dotarli z bronią do Kijowa.

Taką jest treść powieści „Na gruzach.“

Przystąpmy teraz do sprostowania zawartych w niej szczegółów mylnych, lub nie prawdziwych.

Za najstosowniejsze uważamy zamieścić tu krótką historyczną wzmiankę o młodzieży uniwersytetu kijowskiego, która tak przeważną odegrała rolę w ostatniem powstaniu. Z zestawienia szczegółów z powieścią p. Sz. publiczność będzie w stanie poczynić potrzebne sprostowania, i prawdę od wymysłu odróżnić.

Ufundowawszy uniwersytet w Kijowie, rząd moskiewski wszelkich dołożył usiłowań, byle studująca w nim młodzież zdemoralizowaną została. I dokazał swego. Bibików mógł się pochwalić carowi, że w Kijowie młodzież hula, ale nie myśli.

Wojna Krymska oddziałała i na młodzież uniwersytetu kijowskiego. Patrjotyzm obudza się, życie wręcz zaczyna; myśl się zrodziła, mimo wszelkie strzeżenia zbiorów carskich. Jednostki wyborowe z grona młodzieży, powstają przeciw niemoralności kolegów. Tajemnie wydawane humorystyczne pisemko „Bigos hultajski“ nie miłośnicie chłoszcze wady młodzieży uniwersyteckiej. Zaczyna się przemaga: birbanterja ustaje, liczba demokratów wzrasta. W rok po wojnie młodzież poczyną się skupiać; uczniowie jednego gimnazjum łączą się w gminy. W gminie możniejsi okładają się rocznym podatkiem na rzecz mniej zamożnych; zakładają czytelnie, dzieła zakazane stanowią osobną bibliotekę; gmina Kamieniecka otwiera sklepik, w którym towary dostają studenci taniej, aniżeli gdzieindziej, i mają tu kredyt półroczny.

Demokracja na ziemi słowiańskiej, nie znajdując klasy średniej, z konieczności zwrócić się musi do ludu. Tak było i w Kijowie. Zbliżywszy się do ludu, przekonano się, że on jest czemś innem, aniżeli szlachta, i nigdy nie pójdzie drogą rozwoju ostatniej, bo dość ma sił własnych do samodzielnego życia. Poezje Szewczenki budzą zapał; lud ukraiński znajduje między młodzieżą uniwersytecką przyjaciół, którzy postanawiają pracować nad jego dobrem. Lud uwłaszczyć — oświecić należy! wołają. Szlachta okrzyknęła to demagogją, myśl o obywatelstwie włościan przeważała manją, przyjaciół ludu chłopomanami.

Demokraci w pierw (szlachta i katolicy), chłopomani obecnie, gdy reszta młodzieży nie zgadzała się z ich spo-

sobem zapatrywania się na interesa ziemiańskie, oddzielają się i tworzą samodzielną grupę — Hromadę. Pragną dobra chłopów, siebie za nic wyższego nie mają od włościan; odrzucają czczy frazes szlachecki „podnosić lud,” i sami wchodzą w skład jego; przyjmują mowę ludu, zwyczaje, obyczaje, strój — stają się chłopami.

Młodzież, która nie weszła w skład hromady, w r. 1860 gminy gimnazjalne zespała w prowincjonalne. Jest ich zatem 5. Podole, Wołyń, Ukraina, Litwa i Korona.

Pięć gmin stanowi Ogół, przeciwstawiający się najsilniejszemu po nim ogółowi młodzieży ukraińskiej — hromadzie; za tymi idą Moskale i Żydzi, słabo zorganizowani.

Na czele Hromady stanął, i był jej przedstawicielem do końca, jeden z najdzielniejszych uczniów uniwersytetu kijowskiego, który pierwszy wniósł potrzebę reformy ogółu młodzieży, i jako jeden z demokratów dokazał swego. Człowiek ten był postrachem Moszrodziei (Tak nazywano szlachtę) którym sumienie nie jedno wyrzucało; z ludzi bliżej go znających nikt mu szacunku odmówić nie może. Demokrat prawdziwy — ludowiec, pracujący dla dobra włościan. Zupełnie więc nie jest podobnym do Konrada p. Szumskiego!

Każda gmina liczyła po kilkuset członków, a jak należenie do Ogółu było zaszczytem, tak odłączenie od niego uważano za hańbę, i nie należącego do gminy w domach prywatnych nawet traktowano chłodnie, z ostrożnością.

Gminy miały posiedzenia: zwyczajne dwa razy do roku, i nadzwyczajne, gdy tego wymagała potrzeba.

Każda gmina obierała większością głosów swego reprezentanta; pięciu reprezentantów gmin stanowiło komitet reprezentacyjny, który rzeczy mniejszej wagi, dotyczące Ogółu, sam załatwiał, ważniejsze oddawał pod decyzję gmin. Gdy zdania różniły się, wybierała każda gmina posłów na Zebranie ogólne, które pod prezydencją wybranego z pomiędzy posłów prezesa, decydowało stanowczo; a wyższej instancji nad zebranie ogólne nie było.

Zebrania odbywały się w domach prywatnych, zwykle po kilkaset osób. — Policja udawała, że nic o tem

nie wie, i ani razu zebraniom nie przeszkodziła, pomimo, że mówcy nie krepowali się niczem, a wstęp na zebranie uzyskiwał każdy, kto został wprowadzonym przez członka Ogółu.

Oprócz reprezentacyjnego były jeszcze komitety: administracyjny (podatków), biblioteczarski i szkółkowy. Ponieważ ostatni zajmował się kwestją najważniejszą w kraju, bo oświatą ludową, więc członkowie jego byli przez cały Ogół wybieranymi, nie zaś przez pojedyncze gminy.

Z czasem odbywano posiedzenia w pomieszkaniu wynajętem, które się zwało go s p o d ą. W gośpodzie była biblioteka, czytelnie; tu również składano egzemplarze pism, tajemnie wydawanych, przeważnie treści humorystycznej.

Tak związany Ogół był potęgą, z którą liczyć się wypadało. Rząd nie uznając go *de jure*, uznawał *de facto*, i znosił się z nim w razie potrzeby; kraj cały oddał uniwersytetowi wyłącznie kierunek spraw ogólnych. Później Ogół doszedł do takiej potęgi, że obywatele nawet swe prywatne sprawy oddawali pod jego decyzję, a za zaszczyt nie mały poczytywano sobie chociażby tytułowe należenie do której bądź z gmin.

Członkowie gmin Podolskiej, Wołyńskiej i Ukrainskiej, uważając się za obywateli kraju, nie zrzekali się przewodztwa ziemiom, czyniąc wszystko, co krajowcy czynić byli obowiązani. Więc najpierw: nie oddzielając się od ludu, nazywali się Rusinami i reprezentantami interesów Rusi; ponieważ zaś wieki dokonały przeobrażenia się ponadludowego żywiołu szlachty i uswoiły mu cywilizację ogólną, zwaną polską, a państwowo wzięte, ziemie te były składową częścią Rzeczypospolitej Polskiej — obywatele zatem trzech prowincyj, obok swej nazwy Rusinów, zatrzymali ogólne Polaków miano, i zwali się Polakami-Rusinami. Dowodem, że połączenie takie miało miejsce jest to, że młodzież uniwersytecka trzech prowincyj, obok pracy nad interesami ogólnymi Polski, podejmowała jeszcze z całą usilnością szczególne ziemie swej interesa: zajęła się oświatą ludu, zakładając dlań szkoły, w których na-

wet nie uczono języka polskiego; w Kijowie urządzono wzorową szkołę o trzech klasach, w której językiem wykładowym był język ukraiński; komitet szkółkowy wypracował elementarz ukraiński; rada pedagogiczna szkoły, pod zawiadownictwem komitetu zostająca, również wypracowała kilka podręcznych książek dla ludu, w ojczystej jego mowie; zawiązanem zostało Towarzystwo przyjaciół ludu, którego członkowie mówili po ukraińsku. Słowem czyniono wszystko, co przystało na obywateli państwa w ogóle i swej ziemi w szczególe.

Gdy Towarzystwo tak zwane „Szlachecko-katolickie“ w imieniu interesów kraju zapotrzebowało od Ogółu wyznania swej wiary politycznej — młodzież trzech prowincyj, najpierw na każdej z gmin, a następnie, na Ogólnem zgromadzeniu, wypowiedziała na piśmie: że z polskością nie zrywa, ale uważa się za obywateli ziem ruskich, i obrona interesów Rusi stoi u niej na planie pierwszym; na drugim zaś Polska, z którą łączą się federacyjnie, „jako wolni z wolnymi i równi z równymi.“ *Credo* to młodzieży postanowiono przesłać do gazet za granicą wychodzących, by tam ogłoszonym zostało.

Do wszystkich tych robót i wypowiedań się Polaków-Rusinów — gmina litewska i koronna miały się biernie, przyjmując udział w tem tylko, co dotyczyło ogółu całego, a nie jego części pojedynczych; a zawsze członkowie dwóch tych gmin uważali siebie za przybyszów na Ukrainie.

Polacy-Rusini tem się tylko różnili od członków Hromady, że ci ostatni nie chcieli nic wiedzieć o zespoleniach państwowych, i tylko pracę nad ludem uważali za cel swój ostateczny, resztę pozostawiając Opatrzności; gdy przeciwnie, pierwsi myśleli zawsze o wyswobodzeniu się z pod władzy moskiewskiej, i o federacji z Litwą i Koroną. Kto między dwoma tymi ogółami widzi różnicę inną — jest w błędzie. Hromada wyrzekła się przeszłości i o przyszłości wiedzieć nic nie chciała. Ogół z pierwszą nie zrywał, a ostatnią zawsze miał na celu.

Obywatele członków hromady nazywali wprost rzeczownikami, nazwę chłopomanów chowając wyłącznie dla Polaków-Rusinów.

Być reprezentantem ogółu, który przywoził krajowi coś stanowiło; nie zabrakło więc i pomiędzy młodzieżą takich, którzy stój co stój przy raz objętej władzy utrzymać się pragnęli. To byli koryfeusze, o których mówi autor powieści. W ich interesie było wstrzymać parlamentaryzm gmin, gdyż z wyrabianiem się ogółu ich wpływ malał. To dało powód do niechęci przeciw przywódzcom; ogół szemrał; a jako prawdziwy miłośnik swobody, na wzór starożytnych, wypędził z swego grona przywódców, którzy gwałtem chcieli mu oszczędzić trudów myślenia i rozrządzania sobą. Litwa pierwsza wygnała swych reprezentantów.

Koryfeusze chcieli upokorzyć szemrzący ogół. Na ogólnem zgromadzeniu rozkazali Litwie przyjąć napowrót do gminy swych reprezentantów. Litwa trwała przy swoim; wtedy koryfeusze, pomimo wyraźny zakaz swych gmin, udecydowali: za karę, gminę litewską rozwiązać, i przeprowadzić nowe wybory członków. Podobna samowola oburzyła wszystkich; gminy pociągnęły do odpowiedzialności reprezentację. Litwa zawiązała się w Ogół nowy. Nowy ogół tak szybko zapełniał się członkami, że do tygodnia liczył już przeszło 600 członków. Niezadowoleni z koryfeuszów członkowie gmin rozmaitych poczęli gromadami wstępować do Nowego ogółu, i byliby wszyscy doń przeszli, gdyby nie kapitulacja koryfeuszów; zniesiono wyrok banicji, ciężący na Litwinach; ogół się połączył, ale koryfeusze wpływ swój utracili. Najbardziej uległa gmina podolska, w krótkim bardzo czasie przeprowadziła zrzucenie dotychczasowego reprezentanta, zaś poplecznicy jego otrzymali uwolnienie z gminy. Poczem Podole uorganizowało się wewnątrz odmiennie od gmin innych, a w statucie kładziono nacisk i dążono do tego, by rozwijać jednostki, sposobić je do życia samodzielnego.

W kwestjach całość uniwersytetu dotyczących, występował studenci łącznie. Naturalnie, że w takich razach Ogół decydował, był bowiem najliczniejszy i zorganizowany najlepiej. W roku 1862. trzy tygodnie trwały w salach i audytorjach narady, gdyż rząd chciał wprowadzić prawa ubliżające uczniom uniwersytetu. Oburzenie doszło do tego stopnia, że porwano wszystkie rządowe papiery

znajdujące się w sali zbiorowej, i ogromna większość, na zapytanie profesorów, oświadczyła, że uniwersytet powinien kształcić nie tylko adeptów nauki, ale i obywateli kraju.

Nadeszły czasy manifestacyj. Ogół zgodził się na nie, i przed sądem nie kazał pojmanym zapierać się. Setta osadzono w fortecy, wszystkich czeka los podobny. Wreszcie trzeźwiej poczęto zapatrywać się na rzecz, przekonawszy się, że z dniem każdym ubywa ludzi do robót krajowych. Wbrew koroniarzom i Litwinom postanowiono, by pojmani nie przyznawali się do śpiewu hymnów, gdyż zapierających się wypuszczał rząd na wolność. Wtedy to jeden z deputowanych Korony, w mowie uniósł się tak daleko, że wypowiedział, iż Korona rządzi, a Ruś i Litwa słuchać jej mają. Na to oświadczenie wystąpił nieodwołany Stefan Bobrowski, i w porywającej mowie zgromił zachcianki koroniarzy rządu Litwą i Rusią, dodawszy, że gdy na zdanie deputowanego godzą się patryjoci Korony, w takim razie Ruś nie chce mieć nic z nią wspólnego, i pomocnej ręki nie poda temu, który za wdzięczność chowa dla niej chęć panowania bezprawnego nad równymi sobie. Mowa ta podziałała tak stanowczo, że deputowani Litwy i Korony uchylili się raz na zawsze od decydowania w sprawach, które Rusi dotyczą; to było ostatnie ich wystąpienie; wkrótce bowiem wyjechali do swych ziem, w zamiarze wywołania powstania zbrojnego.

Zbliżał się pamiętny kwiecień. Wierni wypowiedzianemu wyznaniu wiary Polacy - Rusini powstali w imię odzyskania wolności sfederowanych trzech ziem, a dowodem ich łączności z ludem jest „Złota hramota,” której wróg nawet nie zarzucić nie zdołał.

Młódź bohaterska, największa kraju nadzieja, własną krwią zapłaciła za zdróżności ojców. W miłości powstała, niosąc serce ludowi — zemsta za krzywdy wiekowe nóż w niem utopiła.

Szczególne losu zrządzenie! Wrogowie ludu zostali — jego przyjaciele-bracia zginęli śmiercią męczeńską.

A jak to boli, gdy pamięci nikt nie uczi, a nierozmysł na mogiły ofiar ciska potępienia kamieniem!

P. S.

Zołotarenko w Warszawie *)

DUMKA.

Laszko! — w modrej toni oczu,
 W złotej włosów twych zawojce,
 Miga raj gdzieś w zaobłoczcu, —
 Lśni samotrzask na mołojce;
 Śliczna Laszko! — toż ci trzeba
 Jasnych wód, jasnego nieba,
 Ukraińskich moich stron!

Trzeba tobie w stepu głuszy,
 Tam na bujnych traw kobiercu,
 Rozśpiewania w młodej duszy,
 Zakochania w młodem sercu,
 Nuże Laszko, w moje strony!
 W step bezludny a zielony;
 — Nuże miła w dłoni dłoni!
 Tam na Czarnomorzu w dali,
 Mam po ojcach dworzec stary;
 Mam na okoł, w szumie fali,
 Siedm mił stepu, — bałki, jary;
 W stepie, tabun niekielznany,
 Łańcuch mogił, dwa limany;
 Laszko miła, czym nie pan?

*) Dziwne były koleje Zołotarenki; ale nie miejsce, ani czas prawie o nich, przy miłosnej dumce. Dość jest wiedzieć na dzisiaj, że atamański nasz potomek powiódł Laszkę swoją na Czarnomorze.

W szumie fali tych utoniem ;
 Morza zbrodzim swe oboje, —
 (* Koń nam czajka, — czajka koniem,
 Łowy dzisiaj, — jutro boje ; —
 W szumie fali — ty, na łęku,
 To przy sercu, — to na rękę, —

Laszko podziel sławny los!

Więźnię z Krymu oto włode ;
 Sto wielbłądów z państw Mohyły *)
 Z Tyflis branki hoże, młode,
 By ci przędzy i nuciły....
 Czemuż Laszko, w białej wieży,
 Jak orlica śród bezbrzeży,

Czemuż chmurno patrzysz w dal?

Szablę przecież raz odpaszę. —
 A gdy otrę, znój — na życie, —
 Sławiąc w pieśniach Ruś i Laszę,
 Spłoniem w rajskim dusz zachwycie!..
 Chyżo-ć bieży długogrzywy, —
 Chyżej strzała mkniesz cięciwy, —

A najchyżej szczęśny dzień!..

Trzeba-ż tobie stepu głuźy, —
 I na kwietnym tam kobiercu
 Rozśpiewania w młodej duszy,
 Zakochania w młodem sercu,
 Nuże Laszko, w moje strony!
 W step bezludny a zielony ;

Nuże miła w dłoni dłoń!

Bohdan Zaleski.

*) Z Wołoszczyzny.

Korespondencje.

Z pod Lwowa.

(T. M.) Społeczeństwo nie rozwijające wrodzonych sobie materialnych i moralnych sił i zdolności nie zasługuje na miano społeczeństwa żywotnego. Ale ta bezczynność może pochodzić z różnych przyczyn, i dlatego może też być i rozmaitej natury. I tak, jest to albo chwilowa tylko stagnacja życia narodowego, albo też zupełne zaprzestanie samoistnego ruchu żywotnego jakiegoś narodu — co się nazywa jego śmiercią. Takie czasowe ustanie żywotnego ruchu narodowego, wstrzymanie się w postępie, w dziejowym pochodzie, mogą spowodować albo silne ciosy z zewnątrz, albo samowolna bezczynność, mająca swe źródło w niedorzecznym fanatyzmie, nie dopuszczającym żadnych nowości, jak n. p. społeczność Likurgowa Spartiatów, chińska, muzułmańska i t. p. To jest jednak anormalnym stanem społeczeństwa, jego chorobą, która żadną miarą nie może trwać długo. Kończy się ona albo zupełną śmiercią zniezdolnionego narodu, albo po jakimś czasie wchodzi on na nowo w gwarną kolej powszechnego ruchu i postępu, bo to jest ogólnem prawidłem wszechistnienia. Bez ruchu — nie ma bytu.

Otóż i my Rusini, którzy z łona niemowlęcych, bezsamowiednych i bezczynnych mas ludu wysnuć chcemy społeczność, która w zastępie bożych pracowników na niwie dziejów powszechnych samoistnie miałyby zająć stanowisko, powinniśmy się także zastosować do tego zasadniczego prawa wszelkiego bytu historycznego t. j. powinniśmy być postępowymi, a nie fanatykami polity-

cznymi jakimi niestety! jesteśmy. Dużoby to można zapisać o tem papieru... Tą razą powiem tu słów kilka o kalendarzu.

W miejsce rachuby na lata księżycowe Numpy Pompiljusza zaprowadził Juljusz Cezar, na podstawie obra-
chowań aleksandryjskiego matematyka Sozygenes, kalendarz słoneczny, którego rok wynosił 365 dni i 6 godzin. Tego sposobu mierzenia czasu używał cały świat rzymski, a potem chrześcijański aż do roku 1582, kiedy papież Grzegorz XIII. zaprowadził w rzymsko-katolickim społeczeństwie ulepszony kalendarz, którego rok (tak zwany tropikowy) wynosi 365 dni 5 godzin 48 minut, 45 sekund i 34 ter. Jest to tak doskonale obliczenie, że już nikt nigdy nie będzie mógł tu co poprawić. Cała ludzkość oświećsza (nawet protestanci po długim oporze) przyjęła kalendarz gregorjański — z wyjątkiem wyznawców Kościoła wschodniego, do których i my należymy. Ci trzymają się kalendarza starego.

Rok juljański różni się od tropikowego o 11 min. 14" i 30" przez co powstaje z biegiem czasu po 129 latach znaczna różnica, bo dnia całego. I tak ponieważ przy zaprowadzaniu nowego kalendarza w r. 1582 papież rozporządził, ażeby to wyrzucić, co przez mylność juljańskiego rachowania od czasu soboru nicejskiego (w r. 325) narosło (10 dni) więc dotychczas wynosi już różnica między oboma kalendarzami 12 dni, a w r. 4300 przypadłby nowy rok ruski na 1. Lutego nowego kal. — w r. 7900 na 1. Marca, a w r. 47.439 jul. wypadnie 1. Stycznia na nowy rok 47.440 roku nowego stylu. *)

Zmarły metropolita ks. Jachimowicz dowiódł w specjalnej broszurze niemieckiej, wydanej we Lwowie w r.

Abhandlung über die Regeln, nach welchen die Slaven des griech. Ritus den Ostertag berechnen. Im staur. Inst. 1836.

Litrow: Calendariographie. Wien 1828.

1836, że kościół wschodni nie ma w swym kalendarzu z kal. jul. nie wspólnego, oprócz miary roku, bo zresztą wszystkie prawie zwroty kalendarzkie juljańskie różnią się od zwrotów kościoła greckiego. Grecki rok kościelny zaczyna się 1. Marca, a juljański 1. Stycznia. W greckim kalendarzu następują po sobie litery niedzielne w naturalnym porządku (tylko że w latach wstępnych wypuszcza się jedną) gdy w juljańskim następują one po sobie w odwrotnym porządku (G. F. E. D. C. B. A.) W greckim kalendarzu w latach wstępnych wkłada się 29ty Lutego, a w juljańskim 24ty (VI. Cal. Martii) liczą się dwa razy w greckim kalendarzu każdy pierwszy rok okręgu słonecznego (okres 28miu lat) jest rokiem zwyczajnym, a w juljańskim rokiem przestępnym. Różnica rocznego obiegu księżyca i ziemi (epakta) oblicza się w pierwszym roku każdego 19letniego okresu (okrąg księżyca) podług greckiego kalendarza (osnowanje) 14, a w juljańskim 11 itd. A rozumie się samo przez się, że święta ruchome obliczają się podług tego grecko kościelnego kalendarza.

Różnica między juljańskim kalendarzem, a grecko-kościelnym polega na tem, że gdy tamten zaczął okrąg słońca w r. 9. przed Chrystusem, to Byzantyńcy uważają rok stworzenia świata (5508 przed Chrystusem) za liczbę zasadniczą całej swojej kalendologii. I ztąd to pochodzi, że i najznakomitszym chronologom trudno dać rady z tym kalendarzem. Kto więc używa bizantyńskiego kalendarza, popełnia dwie niedorzeczności: najprzód utrzymuje on, że rachuje na lata słoneczne, a to nie jest prawdą, bo tylko ten jest rzetelny rok słoneczny, który ma 365 dni, 5 godzin, 45 minut, 48" i 34"', a wszystkie inne lata słoneczne są tylko próżną fikcją, tak samo, tak n. p. że taka kwarta nie może się nazwać kwartą, która ma trzy kwaterki, nie zaś cztery, jak być powinno; a powtóre,

że opierać rachubę czasu na czemś tak problematycznym, jak na obrachowaniu, że Pan Bóg dnia 21. Marca 5508 roku przed Chrystusem wypowiedział to słowo: „Stań się!” i świat rzeczywiście w przeciągu dwudziestu czterech godzin stanął gotów jak z igły — to trochę tchnie — dziecinstwem. Dlatego też, zapatrując się na rzecz ze stanowiska czysto racjonalnego, nie ma nic racjonalniejszego jak zarzucić stary kalendarz, a przyjęć gregorjański.

Zwolennicy starego kalendarza zaargumentują pewnie przeciw temu, że taka zmiana nie byłaby niczem innym, jak jeszcze jednym krokiem więcej do zlatynizowania Rusi; że to byłoby zdradą pamięci przeszłości, ponieważ kalendarz jest jednym z najznacześniejszych jej zabytków; że to byłoby, krótko powiedziawszy, nie mniej nie więcej tylko zdradą naszej ruskiej sprawy! Ale pomimo to wszystko, ja obstaję przy swoim, a to z tej prostej przyczyny, że w moim przekonaniu wszystkie te argumenta są najzupełniej mylnymi, co zaraz dowiodę.

Najprzód, stary kalendarz nie jest bynajmniej żadną naszą rodzimą pamiątką, bo wymyślili go bizantyńskie mnichy, i wraz z wiarą dostał się on do nas. A zresztą bardzo to smutno, jeśliśmy po *starym* Rusi tak mało odziedziczyli, że kalendarz potrzeba poczytywać za *znakomitą* spuściznę. Lepiej nie, jak taka lichota! Na drugi zarzut, że przyjęcie gregorjańskiego kalendarza byłoby nowym krokiem do zlatynizowania Rusi, a więc ewentualnie jej zdradą — odpowiadam, że obawy tego rodzaju płonne są i bezzasadne. Bo czyż podobna obawiać się zaguby plemienności naszej, gdy uznamy, że ziemia o kilkanaście minut prędzej przebywa swą drogę, jak w 365 dniach i 6ciu godzinach? kiedy zresztą musi to przyznać każdy rozumny człowiek.

Kalendarz sam przez się jest nawet czemś tak mało znaczącym, że pewnie nikomu wiele na jego zmianie nie zależy. A ponieważ w naszym kraju obchodzenie świąt podług dwóch różnych kalendarzów bardzo niekorzystny wywiera wpływ na handlowe i przemysłowe stosunki kraju, i że ta dwoistość świąt nawet w rodzinnem pożyciu jest przyczyną wielu niedogodności, więc nie tylko ze stanowiska racjonalnego, (cośmy wyżej dowiedli), ale i gwoli naszego praktycznego interesu realnego, byłoby do życzenia, ażeby zaprowadzono zmianę kalendarza.

Urzędownie jest stary kalendarz używany tylko w Moskwie, Serbji i w królestwie nowogreckiem. Rumunja zeszłego roku przyjęła kalendarz gregorjański. O ile sądzić można także ze stopnia cywilizacji Greków, zdaje się, że niezadługo i oni zarzucą go, pomimo, że u nich jest kalendarz ten jeszcze najwięcej na miejscu, bo oni jedynie mają prawo uważać go za spuściznę po ojcach. Że Moskwa trzyma się starożytnego stylu, to nic dziwnego, bo to przecież naturalnym jest interesem caratu państwo to o ile możności jak najostrzej i najdobitniej izolować od świata cywilizowanego. Ale w naszym interesie leży przeciwnie, ażebyśmy się jak najwięcej izolowali od Moskwy. Dla caratu jest oświata śmiercią — a dla nas jest ona życiem. Nie zasklepiajmyż się więc w odziedziczonych po ojcach wadach i przesądach! Raczej odrzućmy je jako niepotrzebną łuskę, i szczerze a wytrwale pracujmy nad rozwinięciem dobrych naszych przymiotów, które po przodkach odziedziczyliśmy. A wtedy jedynie słusznie będziemy mogli spodziewać się urzeczywistnienia naszych pragnień i nadziei.

Kalendarz nasz przez się jest nawet ex-tem tak ma-
 loznaczącym, że pewnie nikomu wiele na jego zmianie
 nie zależy. A ponieważ w naszym kraju obchodzenie świąt
 podług dwóch różnych kalendarzów bardzo niekorzystny
 wywiera wpływ na handlowe i przemysłowe stosunki
 kraju, i że ta dwójność świąt nawet w rozdzimnem poście
 jest przychylna, nie należy, jakkolwiek nie ma-
 nowiska racjonalnego, (cośmy wyżej dowiedli), ale i gwoli
 naszego praktycznego interesu realnego, dążyć do łącze-

List do redakcji „Siola.”

Usiłowania postronne, nietolerancja, którą w stosunku
 do Rusinów odznaczamy się dotychczas, i wytworzyły po-
 między obywatelami jednego kraju tak potężną niechęć,
 że ta pod pewnymi względami równać się może nienawiści.
 Przypominamy sobie kaskę ludową o psie i kocie,
 których przyjaźń rozerwaną została z powodu nieogledności
 ostatniego, któremu mysze zjadły dokument, dany przez
 Boga psu i kotu, świadczący, że dla nich włącznie pozostawia
 ostatni kłos żyty, gdyż rozgniewany za występki
 ludzi, chciał im chleb zabrać.

Lud nasz zwykle w szatę poezji przyobleka wiarę swą
 i przekonania. Może i ta kaska ma tłumaczyć stosunek
 wzajemny obywateli naszego kraju. Wszakże, wiedzmy, czy się
 Czy się gryziemy — jak para tych zwierząt — o tem
 wie każdy; a rzecz niezawodna, że mniej od nich ufamy
 sobie wzajemnie. Szczególniej zaś Rusini, z natury samej
 nieufni, zgoda niczemu nie wierzą, co i tylko czynią dla
 nich Polacy, najmocniej przekonani, że na spodzie uczynku
 dobrego leżą sidła, zastawione na Ruś, i zguby jej pragnące.
 Za dowód służą nam bezimiennalisy, które otrzyma-
 maliśmy z kraju i ze Lwowa od Rusinów, niemogących
 pojąć: z jakich powodów, piszący po polsku, podejmują
 ich sprawę, dla ich dobra pracując. Jeden z takich listów
 wydał się nam najstosowniejszym do ogłoszenia go dru-

kiem, o ile że zawiera w sobie wskazówki: jakie kwestje ruskie poruszać mamy w piśmie naszym. Zasnuty na tle nieufności, list ten wszelako nie zaprzecza nam prawa przemawiania w interesie ludu i spraw jego. Najlepiej podobno okaże to treść listu, któren w dosłownem brzmieniu podajemy.

„Ne lubju lachiw i laszni bojusia; jakże ałe potrochu perekonawjemsia, szo wasze „Sioto“ ne jest pohanoju lackoju robotoju, to i widzywojusia do was, choć tystu ne pidpyszu i mene wy ne uwydete i ne piznajete nikoty.

„Koty wy panowe wziatyśtesie za ruske diło (Se per-sze za wsi czasy, szo wid lachiw wyjszto), to szczać wam Boże i pomoży Boże! A na sam pered podumajte szo nam treba? Najskorsze mowte za oswitu. Podywitsia cy w cilim switi je de taki durni elementari, jak u nas? joj! ta wże na switi nema durnijszych; a z nych narid nasz maje rozumu nabiraty!... Dywjusia ja na szkoty naszi ne jeden hod, i dobre wydźu, szczo z takoho elementaria chłopcowi ne to nit chisna nijakoho, a taki durnota do hołowy prybuwaje; ta jakże, pytaju: nerozmunomu z durnoj knyżky rozumu uczyty? Możeb wy cy ne zrobyty, szob ti elementari na smitie wykienuty, a nowi napysaty. Ta naj ich ne wydajut u Widni i w Matyci, bo „wyjde szyte na probyte.“ Jest u nas dosyt ludej czesnych; ti napyszut lipsze za knyżnych, szo im Ruś hejby snih torisznyj!

Pysaty by wam w „Sioli“ szob lipsza płata buła silskim nauczycielam; za taki hroszi bihme żyty ne można.

Ne znaju cy moż wam za hromadzku samosprawu py-saty? Łycho straszne, a pora skazaty za neho rozumne ta czesne słowo.

Teatr wi Lwowi marnije — i durnije. Wydadj dwa roki „Słowo“ pysze szo z Ukrainy jide nowyj dyrektor z do-brymy sztukamy i aktoramy.... Deś zapiznywsia!...

A ne popytałybyście koho: naszczo i proszczo w Wi-
dny peczatajut „Wistnyk?“ Stare — ta durne! Nichto ho ne
czytaje, i do czoho hroszi zbawlaty! Cy hroszej tych tak mnoho,
szczob ich kiedaty w bołoto!

Abo wże takie malowane jak Maty ci a. Koły szo pu-
tnoho napeczutajut — prysiahaj, szo russkoje; a hatycke, tak
wże takie durne, szo i myszi na składach ne chotiat toho
jisty. A toż za ludzki hroszi stoit Maty ci a, i hrich, szo nazy-
wajesia ruska.

A instytut Stauropyhyjskij — jehypecka mumia?... a
szkoły? suplentury? uriad? a to, a druhe, a desiate?...

Wydžu bahato napysawjem, a mihbym szcze bilsze; ta
ne znaju cy naszczo zdastsia. A prawdu mowlaczy, ja i
z „Siola“ chisna ne spodijusia.... Ta Boh znaje.... koły szo
zrobyte — spasybi; a ni, to my napered o tim znaty!...

List ten podobno nie wymaga zbytecznych komen-
tarzów; wysnucie zeń wniosków pozostawiamy czytelnikom.

bie za panów ludu, właścicieli jego mienia i krwawej
 pracy. To charakter szlachetny, jednaki wszystkim: u
 Dniepru, Wiśle, czy Dniestrze.

W odstępach od zasad plebejnych, patrzyliśmy
 na Zachód — to on był mistrzem naszym; ale jak skoro
 prawa tkaczy poręga w nim zwyciężać — i my upadli-
 śmy: ponadbudowaliśmy wszystko, wszystko składa
 się na to, by być w całości swą walką, i być oto
 jesteśmy w przyrodzie, a skłamy ja lud, i zaklinie
 cion skłamy także herbować: a skłamy ja lud, i zaklinie
 przeciwko nam swym słowem, że powstaje nie zdoła

Teatra ludowe

jako dźwignia oświaty.

Rzadko kto więcej od nas mówił o ludzie, a mniej
 dla niego zrobił... A przecież na nikim większe nie ciążyły
 obowiązki dla ludu, jak na nas. Myśmy nie byli Rzymia-
 nami, u których chęć panowania nad światem była wszy-
 stkiem; nie byliśmy zlewkiem ludów Zachodu, dla któ-
 rych nie było nic świętszego po nad miecz i siłę brutalną
 pięści. — Od początku i wyłącznie byliśmy *ludem* — chło-
 pami, uprawiającymi swą rolę. Wyższych i niższych nie
 było między nami; powagę stanowił wiek doświadczeniem
 bogaty, związki krwi uprawniały władzę rodu. Tylko barba-
 rzyństwo sąsiadów nauczyło nas lemieśz na miecz prze-
 kuwać. Z pomiędzy siebie stworzyliśmy ludzi orężnych,
 którym obronę naszą powierzyliśmy. Od chwili tej, pier-
 wszej rozdziału w narodzie, rozdziału z musu, owego
 wysunięcia części ponad całość, datuje zniszczenie dotych-
 czasowej harmonji. Chłopi, w wojowników przeistoczeni,
 związawszy się później w towarzystwo orężne — kaste
 szlachecką, zerwali z swą całością ludem, a zapatrzeni na
 sąsiadów, poczęli hołdować sile, jarzmiąc tych właśnie,
 którzy ich z pomiędzy siebie wydali dla uchowania się
 od jarzma. Raz zbrodniczo nadużywszy ogólnego zaufania,
 nigdy odtąd drogi występku nie rzuciliśmy, uważając sie-

bie za panów ludu, właścicieli jego mienia i krwawej pracy. To charakter szlachectwu, jednaki wszędzie: nad Dnieprem, Wisłą, czy Dniestrem.

W odstępstwie od zasad plemiennych, patrzyliśmy na Zachód — tu on był mistrzem naszym; ale jak skoro prawda rzeczy poczęła w nim zwyciężać — i my upadliśmy: ponadludowa wyłączność ginie, wszystko składa się na to, by część w całość swą wsiąkla, i dziś oto jesteśmy w przedgodzinie, gdy na grobie ostatniego szlachcica skruszą tarczę herbową; a skruszy ją lud, i zaklnie przewielmożnem swem słowem, że powstać nie zdoła na wieki!

Z każdą godziną mniej silni, widząc grób otwarty, w który wstępują setka z pomiędzy nas, bez sukcesora wyłącznie szlacheckich naszych przesądów, najmocniej przekonani, że wiek nasz przeżyliśmy — tak jeszcze zapamiętałe trwamy w grzechu naszego wyłączenia się z ludu, że w skonu godzinę nie chcemy nic dlań uczynić, żadnego ustępstwa, któreby ulżyło ciężarowi wyrzekań milionów, który zabieramy z sobą do mogiły. „Między ludem i nami — przepaść! do przebycia jej niech zostają mu te mosty, których zburzyć sił nie mamy! Żadnych dla niego ustępstw! My *wszystkiem*, on niczem!“ Takie jest grzesznie zacofane *credo* naszej większości, tych z pośród nas, którzy skupieni pod przeszłości sztandarem nie mają siły spojrzeć przed siebie, iść z postępem. Ci dla nas i sami dla siebie straceni są na zawsze; do nich też nie mówimy, przekonani, że mają oczy i uszy, nie na to jednak, by niemi widzieli i słyszeli. Dla nich drogi mrok przeszłości, całuny i czaszki trupie — my idźmy witać dnia jutrzeńkę, kwiatów kobierzec i kolebkę dzieciny!

Pomiędzy częścią naszą, mniej zacofaną słyszeć się dają głosy o potrzebie oświaty wiejskiego ludu, polepsze-

niu jego materialnego bytu. Przekonani, że za pierwszym drugim postępuje i rodzi to, co szczęściem milionów zwać zwykliśmy, zwrócimy się do oświaty.

A nie stajemy tu na wyłącznie odrębnem ukraińskoruskiem stanowisku, nie! stajemy na stanowisku *ludowem*, porówno pragnąc szczęścia milionów zamieszkujących obszary słowiańskiej ziemi naszej, z całości bowiem plemienia wyróżnić się nie możemy.

Rozszerzeniu oświaty między ludem posługują: szkółki ludowe i zakłady wyższe naukowe; książki i pisma temu celowi poświęcone; towarzystwa, oświatę na celu mające; wydawnictwa; usiłowania duchowieństwa i osób bezpośrednio czy pośrednio z ludem zetkniętych; teatr — widowiska sceniczne.

W szkołach ludowych, językiem wykładowym powinien być język ludowy, nawet miejscowa odmiana mowy, jakiej lud używa. Przemawiać do dziecka powinno się mową, którą z piersi matczynej wyssał, mową drogą mu i znaną najlepiej. Dlatego to potrzeba raz na zawsze zaniechać w szkołkach mowy książkowej, której lud nie zna dokładnie, a dzieci wiejskie najczęściej nie rozumieją.

Dla ludu potrzebni są nauczyciele — wykształcić ich należy. Nauczyciele ludu — przede wszystkim powinni udzielać mu światło z miłością: lud ten kochać mają, i wszystko to, co dlań jest drogim — taki kierunek powinien być wytkniętym w kształceniu ludzi młodych, poświęcających się zawodowi nauczycielskiemu. Ich obowiązkiem i warunkiem niezbędnym: znać mowę ludu, i umieć się do niego zastosować, być z nim, a nigdy przeciw! by lud w nauczycielu widział tylko apostoła światła, sobie krewnego, nie zaś sługę celów ubocznych.

Dla ludu i dla jego nauczycieli potrzebnymi są książki i pisma ludowe. Tylko nie „Dzwonki“, nie „Pyśma do

hromady“ od niechęcia, ustępczo niejako posługujące się nielicznymi odmianami mowy ludowej, a ciężący do książkowości. Dążenie do uczenia ludu mowy piśmiennej, powinno być raz na zawsze wykluczonem z pism ludowych. Te niech światło niosą, komu innemu zostawiwszy propagandę piśmienną.

W szkołach ludowych wyższych, w szkole nauczycielskiej, również ma być język ludowy użyty. Posłuży to do przystępniejszego udzielenia nauki uczniowi, a zarazem przyszłego nauczyciela ludu nauczy tej mowy, w której naukę udzielać mu wypadnie. Jeśli do nauk ścisłych odmiana mowy ludowa nie wystarczy — miejsce jej ma zająć wykład popularny przedmiotu. Dążeniem profesorów powinno być: przedmiot swój tak przystępnie wyłożyć, ażeby uniwersyteckiej prelekcji słuchaczem mógł być każdy zdrowymi zmysłami obdarzony.

Nad mową piśmienną ściśle sztuczną, odrywającą się od ludowej, niech pracują specjalnie temu poświęcający się: gramatykarze, lingwiści rozwoju mowy pilnujący, poeci, powieściopisarze, i ci wszyscy, którzy mają nadzieję, iż zdołają znaleźć dla się czytelników. Mowa ludowa, jako objaw myśli milionów ma prawo istnienia wszędzie, gdzie tylko istnieje; jeśli ją książkowa podporządkować sobie pragnie, niechże *sama* dowiedzie, iż ma potrzebne ku temu siły, a nie wzrasta w potęgę drogą przywileju niejako, który jej przysługuje obecnie u nas w szkołach, urzędach i w życiu publicznem.

Tylko na tę drogę skierowane usiłowania ku podniesieniu oświaty w narodzie mogą się uwieńczyć pomyślnym skutkiem; wszelkie inne zawsze tylko będą środkami połowicznymi, jak dotychczasowe — drobne płomyki, zaledwo słabo przyświecające milionom.

Teatr ludowy uważamy za jedną z najpotężniejszych dźwigni oświaty, a to dla następujących przyczyn:

a) Teatra szczerze ludowe, używające miejscowych odmian mowy, takową w ogólności wyrabiają; a czynią to prędzej i lepiej, aniżeli wszystkie inne środki do tego celu wiodące; b) Teatr umoralnia, wyrabia masy; jest on najkrótszą drogą każdej godziwej propagandy; a na zmysły widza oddziaływając, szybko i należycie zamiary przeprowadza do skutku.

Gdybyśmy nawet pominęli tak ważną okoliczność, którą wyradza teatr, jak: wzbogacenie literatury, wywołanie talentów na działań widownię, dumę narodową z posiadania sceny ojczystej i t. d., to już powyższych dwóch korzyści byłoby dość, ażeby teatrom przypisać znaczenie potężne, szczególnie u nas, gdzie tyle jest do zrobienia, a zrobiono tak mało.

Ważność teatrów ludowych tak jest wielką, że opiekę nad nimi, porówno ze szkołami, powinien objąć rząd krajowy, potężny ten środek propagandy nie pozwalając wyzyskiwać stronnictwom dla ich ubocznych celów. Powtarzamy: jak szkoły zakładać, obsadzać je nauczycielami, łożyć koszta na to, — tak samo kraj powinien poczynać sobie z ludowymi teatrami; zawsze pomny, że nie ma w mocy jego innej bardziej potężnej dźwigni oświaty, nad teatr ludowy. Gdyby germanizacji na Szląsku, w Poznańskiem przeciwstawili teatru ludowe — nie smucił by nas upadek, ale cieszył wzrost narodowy, bo teatr zdolnyby był to dokonać, co leżało po za możliwością innych środków przedsiębranych.

Teatra ludowe w całej Słowiańszczyźnie jednakie mają znaczenie i jednakowo są ważne. Lud mamy wszędzie, a szkołą dlań najlepszą — teatr. Z naszego jednak

stanowiska wypada nam tu podnieść potrzebę zakładania teatrów ludowych ukraińsko-ruskich.

Tylko ludzie zaślepieni mogą niepragnąć szczerze narodowego rozwoju Ukrainy-Rusi; tylko fanatycy szerzeniu się rusinizmu u nas mogą kłaść tamy; tylko występni w obec potrzeby popierania interesów kraju, mogą być neutralnymi; a prawdziwy obywatel nie uchyli się od pracy i poświęcenia celowi pewnej części swego mienia. Szerzeniu się Moskwy największą zaporę stawia Ukraina-Ruś narodowa; ona łamie jej panslawistyczną potęgę, zadaje fałsz, i niszczy ją w jej wpływach. O podobny stan rzeczy chodzi nam najbardziej — sprawę więc Ukrainy-Rusi uważamy za naszą, bo nas najżywiej dotycząca; a zatem wszystko uczynimy, co jej pomocnem będzie, bo pomyślność i na nas spłynie, a jej klęski o nas obiją się najpierwiej.

Powtarzamy zatem: teatru ludowe, jak szkoły, winny zostawać pod opieką rządu krajowego.

Jesteśmy przekonani, że prędzej czy później kraj zgodzi się ze zdaniem naszym, i ręki przyłoży do dzieła pełnego błogosławieństwa; wypowiadamy zatem dalej myśl naszą.

Teatru ludowe powinny być dwóch rodzajów: jedne, liczebniejsze wiejskie, drugie w miastach zostające, któreby oddziaływały na warstwy ponad ludowe. Obu rodzajów teatru są wozowe, i przebiegają kraj w rozmaitych kierunkach. Urządzenie ich, kosztów za sobą wielkich nie pociągnie: dyrektor i aktorowie z pewnością znajdą utrzymanie; a gdyby nawet wypadło takie towarzystwo wesprzeć, to wielkich na to sum nie będzie potrzeba.

Przed urządzeniem podobnych teatrów należy najpierw rozpisać konkursu: a) na dzieła dramatyczne ludowe, któreby za repertoar teatrów służyły. Osobiste stosunki nasze pozwa-

lają nam zapewnić, że pomiędzy rzeczywistymi Rusinami w Galicji, nie mówiąc już o Ukrainie, znajdują się ludzie, którzy chętnie poświęcą się pracy dla ludu w tym kierunku, i w bardzo prędkim czasie do już napisanych, przybędą dziesiątki sztuk dramatycznych, ludowych — narodowych, a swojskich; pod tym więc względem nie ma najmniejszej obawy, by dobra wola rozbiła się o brak rzeczy potrzebnych. b) Konkursa na posady kierowników scenicznych w teatrach ludowych. Kompetenci, obok potrzebnego wykształcenia, powinni jeszcze odznaczać się miłością ludu i znajomością jego mowy, zwyczajów i obyczajów. O ludzi takich nie trudno w naszym kraju, i brak ich znowu nie stanie dobrym chęciom na przeszkodzie.

Pomniejsze te teatra powinny, jeżdżąc od wsi do wsi, dawać reprezentacje, miesiące robocze przesiadując w mniejszych miasteczkach. Wstęp powinien być jak najniższy, by ubóstwu nie utrudniać możliwości korzystania z dobrodziejstw, wypływających z moralnych widowisk scenicznych. Oczywiście, krajowi tu przysługują jak najrozsądniejsza kontrola, i każde przeniewierzenie się zasadzie, przez kraj stawianej, powinno być karanem surowo.

Drugi rodzaj teatrów — teatra miejskie, odmienny mają zakres działania, w celu jednaki, różny w środkach. Zadaniem takiego teatru jest: oddziaływać na warstwy społeczeństwa nie ludowe, w kierunku szerszym, bo historyczno-narodowym, dążąc ku rozwojowi narodowej mowy, literatury, dramatycznego arcyzmu. Teatra miejskie mają równe prawo z wiejskimi do opieki krajowej, i kontrola nad nimi również krajowi tylko przysługuje. Najpierwszym obowiązkiem kraju jest: znowuż rozpisanie konkursu na dzieła dramatyczne, a raczej asygnowanie stałej sumy, z którejby odsetki szły na nagrody dla współubiegających się autorów; zawezwanie osób pragnących

objąć kierownictwo której ze scen miejskich; wreszcie urządzenie teatrów.

Gdy zaprojektowaniu naszemu przeciwstawią mnogość kosztów, które z urządzeniem teatrów są połączone, tedy odpowiemy, że przy chęciach dobrych, koszta ani się tak wielkie wydadzą, ani tyle znaczące dla kraju, by się miał zrzec tych pomyślnych rezultatów, które wypłyną z właściwego pojęcia i przeprowadzenia rzeczy, tak wielce kraj obchodzącej. Korzyści wypłynąć mogące z urządzenia teatrów ludowych obliczyć się nie dadzą, a połączone z tem koszta tylko dla ludzi złej woli wydadawć się mogą nie do pokrycia.

Usiłowaniem ludzi prywatnych, nieustającą dobrowolną składką patriotów stanął i stoi do dziś teatr ruski we Lwowie.

Niewątpliwie, przyczynił się on wielce do rozbudzenia życia narodowego Rusinów, i jemu przypisać musimy zasługę, iż moskalofilstwo z trudnością tylko przeciskać się mogło przez masy, które poczucie wyłączności narodowej natchnęło nowem, swojskiem życiem; mimo to instytucja ta, jak obecnie istnieje, nikogo zadowolić nie jest w stanie.

„Od głowy ryba traci“ powiada przysłowie; a ruski teatr we Lwowie nie świeżą ma głowę.

Cześć oddajemy p. Ławrowskiemu, za którego staraniem wyłącznie stanął teatr we Lwowie; ruski ten jednak patriota sam przyemił blask swej zasługi wycofaniem teatru z pod wpływu stronnictwa Rusi szczerze narodowego, do którego i sam czas jakiś należał, i oddaniem go pod zwierzchnictwo ludzi, przeważnie hołdujących nie narodowemu kierunkowi; co ma miejsce do dzisiaj.

Przy odkryciu teatru, założyciel postawił tę instytucję na gruncie narodowym ukraińsko-ruskim. Teatr przed-

stawienia rozpoczął utworem jednego z koryfeuszów piśmiennictwa ukraińskiego; zapowiedziano, że język ludowy tylko będzie na scenie, sztuki ludowe, aktorowie mówią po ukraińsku-rusku, dyrekcja w korespondencjach używa tejże mowy; nawet pisownia afiszów była ukraińska, nie zaś galicyjska do moskiewskiej zbliżona; w Komitecie teatralnym zasiedli ludzie stronnictwa narodowego, jak pp. Towarnicki, Polański profesor; Klimkowicz, redaktor Mety. Rozpisano konkurs na dramat i komedję, wyznaczając cztery nagrody; a zastrzeżono, że ubiegający się powinni nadsyłać utwory tak z ducha jak i mowy szczerze ukraińsko-ruskie. Początek był piękny — koniec wcale inny.

W krótkim bardzo czasie wiatr zwrócił chorągiew w inną stronę. Z afiszów znikła pisownia ukraińska, zastąpiona pseudo-moskiewską, aż do przemiany słów na afiszu pan, pani, panna, przez lud używanych, na moskiewskie *gaspadin*, *gaspaza*, *diewica*; na scenie zaczęto przedstawiać liche ramoty, które *Słowo* w myśl własną, okrzyknęło arcydziełami; rzeczy narodowe traktowano *per baguabelle*, język narodowy wypartym został przez dziki moskiewsko-cerkiewny żargon, teatr stał się tylko miejscem propagandy popowsko-moskiewsko-cerkiewnej; miejsce p. Klimkowicza w Komitecie zajął p. Dziedzicki, — co nadto wymownie przemawia, byśmy potrzebowali dodawać do tego jakiegokolwiek komentarze.

Wiemy o tem, że na p. Ławrowskiego napierano silnie, że nawet zagrożono odebraniem teatrowi sali, gdy się będzie trzymał narodowego kierunku... to go jednak nie uprawniało do oddania teatru na pastwę ludziom złej woli, teatru, który, pominiawszy całą jego ważność, powstał i do dzisiaj jest wspierany przez składkę narodową; a więc rozporządzać nim wbrew tej ogólnej woli jest występkiem.

Drugim błędem p. Ł. jest to, że za artystycznego kierownika teatrowi dał człowieka nie mającego potrzebnych do tego zdolności. Pan Baczyński ani jest dobrym artystą, ani ma wykształcenie wyższe; nie zna nawet mowy szczerze ludowej, i w życiu swem najmniej myślał o staniu na czele instytucji tak wielkiej wagi w społeczeństwie, podkopywanem przez agitacje moskiewskie. Okazał się też p. B. od pierwszej chwili nie zdolnym do kierowania sceną. Mogąc z ochotników uorganizować scenę, odznaczającą się talentami młodymi, wybór bowiem był wielki, a do sceny garnęła się wyłącznie młodzież akademicka — p. B. zgrupował w około siebie ludzi, uważających za jedyny swój obowiązek nie mieć własnego zdania w obec dyrektora; zdolniejszych jak pp. Sankowski, Łozowski odstręczył, że się od sceny usunęli; na wszelkie przekładanie publiczności, domagającej się zmian w imię postępu, trwał w swym uporze — i zabił młodą scenę przy jej zaczątku, szczęśliwy, że obecnie nie ma lepszego nadeń aktora i aktorki lepszej od jego żony. Opinia niejednokrotnie konstatowała nieudolność kierownika, p. Ławr. sam to nawet przyznawał poufnie — pna Bacz. jednak nie usunął, i wpływem swym zasłania go od pocisków krytyki. Jakiż cel podobnego postępowania? Przecież o dyрекcję lwowskiego teatru kompetowali ludzie zdolni, patrioci, nie aferzyści — odmówiono im; z jakich powodów?

Ogłoszony konkurs przysporzył teatrowi blisko 20 oryginalnych utworów dramatycznych. — Czem się jednak skończył? Po dwóch latach oczekiwania, z czterech, przyznano jedną tylko nagrodę, i to utworowi, o którym *Słowo* nawet nie mogło odezwać się korzystnie — inne pominięto milczeniem.... bo zostały napisane w myśl ogłoszenia konkursu, z którym nie sympatyzował obecny sędzia konkursowy p. Dziedzicki, protegujący to wszystko,

cokolwiek narodowem nie jest, a prosto lub ubocznie dąży do moskwicyzmu.

Gdy teatr jeszcze trzymał się kierunku narodowego p. Ł., zobligował p. Łozowskiego, (którego komedję zamieściliśmy w „Siole“) jako najlepiej władającego mową ukraińską, by zajął się tłumaczeniem i przerabianiem sztuk dla teatru we Lwowie. Pan Łozowski przyswoił ruskiej scenie blisko dwadzieścia rozmaitych większych i mniejszych utworów Moljera, Fredry, Korzeniowskiego i innych; praca jednak jego przeciągnęła się po za kres narodowej gorączki... Dziś komitet teatralny nie potrzebuje utworów narodowych — pracownik wynagrodzonym nie został. A przecież p. Ł. na żądanie p. Ławrowskiego pracę rozpoczął...

Obecny teatr ruski we Lwowie, żaden pod względem artystycznym, jest jeszcze antinarodowym, i jako taki potrzebuje koniecznie reformy, która wszelako, bez wdania się w to krajowych ludzi wpływu, przeprowadzić się nie da.

Reformę rozpocząć należy od usunięcia z zarządu teatru jednostek, dla których rozwój narodowy nie jest rzeczą sympatyczną, a zastąpić ich ludźmi ze stronnictwa młodzieży ukraińsko-ruskiej. Z repertoarza należy wykluczyć lichoty, wprowadzone na scenę przez ludzi o tendencjach antinarodowych, a więc Roksolana, Obman oczej, Hołoden i wlubłen i t. p. Od kierownictwa sceną usunąć obecnego dyrektora, artystyczną koterję jego zastąpiwszy ludźmi, chcącymi poświęcić się scenie ojczyściej, i mającymi siły potemu.

Podobna radykalna reforma jedynie zdolną by była posłużyć do zmiany w teatrze, korzystnej dla interesów Rusi narodowej; o co krajowi chodzić powinno. Opór niechaj nikogo nie zraża; stronnictwo nienarodowe będzie walczyć w obronie instytucji, zagarniętej pod swą opiekę, i silnie

sprzeciwi się, by takowa na drogę narodową ponownie nie weszła — na to przygotowanym być należy. Najpierwszem jednak co zrobią obecni opiekunowie teatru będzie to, że odmówią teatrowi sali narodowego domu; koszt zatem przypadłby znaczny... Ale pocieszamy się myślą, że przy obecnym kierunku, scena niemiecka w teatrze Skarbka, a z nią i zabójczy przywilej, ustąpi miejsca scenie ruskiej, jako scena cudzoziemska, krajowej. Prawie pewni jesteśmy, że to wkrótce nastąpi, i z góry już winszujemy krajowi korzyści, jakie odniesie z teatrów ludowych, należycie urządzonych, a pod kierownictwem właściwym.

R. N.

Rozmaitości.

Pan Patycki pracuje obecnie nad Słownikiem niemiecko-ruskim. Arkusze pierwsze pozwalają orzec, że praca to będzie sumienna, kierunkowi szczerze-narodowemu w niczem nie uwłaczająca.

Bardziej potrzebnym jest słownik rusko-niemiecki lub polski, ale i sił do tego większych potrzeba. O ile wiemy, znakomity uczony ks. Pietrusiewicz od lat wielu pracuje nad słownikiem porównawczym ruskim. Praca to pomnikowej wartości; obawiać się tylko należy, by autor nie przestał takowej do Petersburgskiej akademji nauk, gdyż w takim razie jesteśmy pewni fałszerstwa, którem odznaczają się Moskale, przy wydawaniu dzieł dotyczących sprawy ruskiej.

Wiemy również, że obszerny słownik rusko-niemiecki wypracowała młodzież ruska we Lwowie, który miał być wydany staraniem p. Ławrowskiego. Ukraińcy kijowscy w kilkaset osób pracowali nad słownikiem ukraińskim. P. Szejkowski w Kijowie wydał nawet kilka zeszytów swego słownika ukraińskiego, a pan Kulisz zapowiadał kilkakrotnie, że ma w rękopiśmie słownik ukraiński. Jeśli do tego dodamy, że po śp. Wagilewiczu został również słownik w rękopiśmie — przekonamy się, iż zebranych zostały materiały bogate niezmiernie, potrzeba tylko zebrać je i umiejętnie zestawić, a niewątpliwie żaden z języków słowiańskich nie miałby słownika tak dokładnego, jak ukraińsko-ruski.

W Kijowie zmarł w tych czasach Antoni Kocipiński, muzyk z profesji, zbieracz melodyj i pieśni ludowych.

Pracą zmarłego najważniejszą jest publikacja rzeczy muzycznych ukraińsko-ruskich p. t. Persza sotnia dum.

Kocipiński, jak wielu innych, którzy ogłaszali drukiem melodie ludowe, grzeszy w swym zbiorze tymi dodatkami, które jeśli i mają sztucznie artystyczną wartość — ostatecznie zacierają charakterystyczne cechy melodji. Ten zarzut czynili jego dumom ludzie ukraińscy, znający się na potędze stepowej pieśni. Co do tekstu zaś spotkać go musi zarzut, że wydawca nie zadał sobie pracy i nie zasiągnął zdania innych, czy słowa, które ogłasza drukiem, są w rzeczy samej takimi, jakie lud ma i podaje w pieśni. Przytem pisownia hrazdanką, grzeszy niezwykłą swą monstrialnością. Również wiele z rzeczy zamieszczonych w zbiorze, nie powinno było znaleźć tam miejsca. Wiadomo powszechnie, że po dworach szlacheckich, za i przed Dnieprem, bywali dworscy śpiewacy, którzy ku uciesze panów, wiele własnych lichot wyśpiewywali przy dźwięku teorbenu; a niekiedy i szlachcic, gdy mu żywiej jeszcze krew obiegała żyły, zdobywał się na utwór, który pochwycony z ust do ust, przebiegał dwory, aż wpadł pod niedyskretne pióro zapisywacza pieśni ludowych, i oparł się w zbiorze! Na takich intruzach nie zbywa i pracy zmarłego, którego pamięci zawsze cześć należną oddajemy, żegnając słowami: Wicznaja pamiat'!

„Słowo“ dotychczas niezgrabnie maskujące moskiewskie swe tendencje, niedawno wystąpiło otwarcie jako organ moskiewski. Postępu tego winszujemy „Słowu“ — bo teraz wszystkim już wiadomo, czego pragnie pismo, dotychczas balamucące opinię publiczną. „Słowo“ powiada, że dotychczas oszukiwało wszystkich, przyznając się do jakiegoś rusinizmu, ale że teraz mówi prawdę, iż w Moskwie widzi swą ojczyznę — O pierwszym nie wątpiliśmy nigdy; co do ostatniego zaś mamy to przekonanie, że p. Dziedzicki et comp. w rzeczy samej wyruszą do Moskwy... albo będą zmuszeni organ swój zwinąć, bo wątpimy, ażeby krajowe rządy zadowolili się czczym frazesem lojalności „Moskali, pragnących jedności z Austrią;“ tembardziej, że nie mamy prawa powątpiewać, iż to oświadczenie „Słowa“ innej jest natury, aniżeli tamto o rusinizmie, które przez lat pięć głosiło...

Dowiadujemy się, że z powodu zdemaskowania się „Słowa“, Rusini w Galicji mają podać do rządu memorandum, wyrzekające się wszelkiej ze „Słowem“ i z Moskwą solidarności. Za wielki to zaszczyt dla „Słowa.“ Cieszymy się jednak, że o jeden więcej będzie dowodów, iż Rusini a Moskale nie są jednym i tym samym narodem; a powtarzamy, że od uswojenia sobie tej prawdy przez Europę wiele, bardzo wiele zawisło!

Toż samo „Słowo“ w jednym z późniejszych swych numerów donosząc, że ministerjum uznawszy za odpowiednią do szkolnego użytku książkę historii opracowaną przez p. Ilnickiego — odrzuciło geografję wypracowaną przez p. Szaraniewicza, z powodu, że język tej książki nie jest ruskim — „Słowo“ gorszy się tem mocno i za-pytuje ministerjum, na mocy jakich to danych poważyło się ono za-wyrokować, że język książki p. Szar. nie jest ruskim, kiedy obie książki przeszły językową kontrolę jednej i tej samej osoby?

Wyřęczmy ministerjum, odpowiadając w przyszłym zeszycie obszerniej „Słowu;“ teraz ograniczymy się na króciuchnem zanotowaniu. Ze narodowe credo p. Ilnickiego nie jest podejrzanej wartości, wiedzą o tem wszyscy z tych licznych dowodów, które złożył p. I. bądź w życiu, bądź na piśmie (Meta, Niwa). — Język historii p. Szaraniewicza znamy dość dobrze... a na posiedzeniu „Maticy“ słyszeliśmy go mówiącego w sposób tak dogodny, że ani ks. Gołowacki, ani p. Liwczak nie widzieli potrzeby zanoszenia przeciw słowom jego protestu. Otóż wytłumaczenie kroku ministerjum! Co zaś do tego, że obie książki przeszły korektę p. Dziedzickiego — nic to nie stanowi: p. D. wiele rzeczy zmoskwicił w książce pana Ilnickiego, ale nie uznał za stosowne zraszczyć odpowiedniej ilości moskwojizmów w książce p. Szaraniewicza.... Czyliż nie tak?...

Słowniczek.

Adze — *przecież.*

Ady (a dywy) — *patrz.*

A wżeż — *juścić.*

Bisnowatyj — *zły djabelsko.*

Berezil — *miesiąc Marzec.*

Brechaty — *ktamać, tgać.*

Bucim — *niby, jak gdyby.*

Babij — *babiarz.*

Biłcem — *biegnąc, co tchu.*

Budnyj deń — *dzień powszedni.*

Bodnar — *bednarz.*

Chyba — *alboż, chyba.*

Choziajin — *gospodarz.*

Czym — *niżeli, czym.*

Czaban — *pastuch od owiec.*

Czahari — *chaszczce.*

Cidulka — *karteczka.*

Drantyhuz — *obszarpaniec.*

Dałebi — *dalipan.*

Durij — *szalenieć.*

Dohlad — *dozór.*

Darma — *daremnie, napróżno.*

Dekudy — *gdzieniegdzie.*

Fila — *fala.*

Fana — *chorągiew.*

Fajno — *pięknie.*

Gazda — *gospodarz.*

Haplyczka — *haftka.*

Harnyj — *ładny.*

Haj — *gaj.*

Horod — *miasto.*

Hylle — *gatezie.*

Mirosznyk — *mtynarz.*

Myto — *cto.*

Nezdużaty — *być niezdrowym.*

Nisenitnycia — *banialuki.*

Nemaje — *nie ma.*

Nadohad — *na domysł.*

Nazyrce — *w ślad.*

Neobacznyj — *nieogledny.*

Nechrest — *niechrzczeniec.*

Nutro — *wnątrz.*

Oddychaty — *spoczywać.*

Orendar — *arendarz.*

Osistys — *zasiedlić, zamieszkać.*

Oseń — *jesień.*

Oczeret — *trzcina wodna.*

Ot tak bak! — *oteż masz!*

Projdywit — *wszędobylski.*

Proszczawaj — *żegnaj.*

Pryholubytyś — *paść w objęcia.*

Poworoczuwaty — *obracać.*

Paj — *część.*

Potupyty — *opuścić.*

Pił — *podłoga.*

Piw — *pót.*

Patku mij — *nieszczęście moje.*

Ratni — *ludzie orężni.*

Ripak — *rzepak.*

Ramnia — *ramie.*

Reczyneć — *termin.*

Sumowaty — *smucić się.*

Spyna — *grzbiet.*

Smuta — *smutek.*

Strepenutyś — *porwać się.*

Sipaty — *targać.*

Sokyra — *siekiera.*

Harasiwka — *wstążka czerwona.*
 Halawa — *miejsce wolne wśród lasu.*
 Hostryj — *ostry.*
 Hleczyk — *kufelek.*
 Honyty — *gnać, pędzić.*

Jater — *więcierz.*
 Jmia — *imie.*
 Joho — *jego.*
 Jurba — *kupa.*
 Jarmo — *jarzmo.*
 Jało (ne) — *nie przystało.*

Kysłyci — *jabłka kwaśne.*
 Koryty — *robić wyrzuty.*
 Katria — *Katarzyna.*
 Kaminec — *kamyczek.*
 Kapotity — *kapać.*
 Koncze — *koniecznie.*
 Kwapytyś — *spieszyć się.*
 Kresania — *kapelusz górala.*
 Kresało — *krzesiwo.*
 Kramnycia — *sklep.*

Lacznyj — *łękliwy.*
 Lito — *lato.*

Łahodyty — *sposobić, przygotować.*
 Łyst — *list.*
 Ławka — *ławka, sklep.*
 Łomit — *łomot, trzask.*
 Łasyj — *łakomy.*

Mow — *niby, jakby,*
 Mużskyj — *mężki.*
 Mramor — *marmur.*
 Mrije — *szarzeje, ledwie widać.*
 Mynaje — *mija.*
 Masne — *skrumne.*

Sirak — *odzienie wierzchnie.*
 Siahaty — *siegać.*
 Siah — *sąg.*
 Samochit' — *samochoćąc.*
 Szmata — *bielizna.*

Tanciura — *tancerz.*
 Towkmaczyty — *tluc.*
 Trejczy — *trzy razy.*
 Tiahom — *ciągiem.*
 Tohdi — *wtedy.*
 Tomu — *dla tego, temu.*
 Tym to — *otóż dla tego.*

Uże — *już.*
 Useńke — *wszystko.*
 Uzke — *wązkie.*
 U nutro — *wewnątrz.*

Wdawytys' — *udławić się.*
 Widkila — *zład.*
 Wtomytys' — *zmeńczyć się.*
 Wtoropaty — *zrozumieć.*
 Wkupi — *razem*
 Widtila — *ztamtąd.*
 Widsila — *ztąd.*
 Welyczeznjy — *ogromny.*

Zajmaty — *zaczepiać.*
 Zowsim — *zupetnie, całkowicie.*
 Znaroszne — *umyślnie.*
 Zabriw — *zaszedł, przywędrował.*

Żdaty — *czekać.*
 Żalko — *żał.*
 Żality — *żałować.*
 Żywło — *żywiół.*

S I O Ł O.

Pismo zbiorowe,

poświęcone rzeczom ludowym ukraińsko-ruskim, wychodzi we Lwowie 12arkuszowymi zeszytami, mniej więcej co trzy miesiące. Zamieszcza cenniejsze utwory pisarzy ukraińsko-ruskich pismem polskim, a obejmuje działy:

1. Poezje; 2. Powieści, opowiadania, opisy podróży; 3. Pieśni ludowe, podania, muzykalja itd.; 4. Teatr. (Wejdą tu i sprawozdania z przedstawień scenicznych); 5. Historia i nauki ścisłe; 6. Rozbiory i krytyki; 7. Korespondencje; 8. Wiadomości o ruchu piśmienniczym w Słowiańszczyźnie; 9. Rozmaitości; 10. Słowniczek, wytłumaczenie słów mniej zrozumiałych.

Artykuły zamieszcza w języku polskim i ukraińsko-ruskim.

Treść dwóch wydanych zeszytów „Siola“ jest następująca:

Szewczenki (*Kateryna*, i rzeczy mniejsze). Fed'kowycza (drobne poezje i *Dobosz*) Ukrainca (*Rym*, *Neapil.*) **Powieści:** Na Wkrajinii, *Marusia* H. Kwitky, *Czastyna powisty* „Przed laty“, Stachurśkoho (tłumaczenie). *Nestorowa litopys* (tłumaczenie). *Rugja*, przez J. Wagilewicza. *Słowianie*, przez Zorjana. **Rozbiory:** *Listy o rzeczach publicznych dla ludu*, J. Horoszkiewicza. *Oratorjum wieszczce*, B. Zaleskiego. *Na gruzach*, powieść T. Szumskiego. *Miszczanka*, komedja w 3ch aktach D. Łozowskiego, oryginalnie napisana. *Wielkanoc — Wetykdeń*. *Zołotarenko w Warszawie* — poezje J. Bohdana Zaleskiego. *Jan Wagilewicz*, wspomnienie pośmiertne. *Teatra ludowe, jako dźwignia oświaty*. **Korespondencje:** *Z pod Lwowa* (O założeniu Towarzystwa oświaty ludowej, o przyjęciu kalendarza gregorjańskiego). *Z Kijowa*, (po ukraińsku). *Z Paryża*. *List do redakcji „Siola“*. *Z korespondencji z Bohdanem Zaleskim*. *Rozmaitości*. *Słowniczek*.

Przyszłe zeszyty „Siola“ obejmą artykuły pisarzy wziętość mających w kraju, których prace, odpowiednie założeniu naszego pisma, pozyskaliśmy.

Cena przedpłaty:

W miejscu: za cztery zeszyty 4 złr., za dwa 2 złr. 50 ct., zeszyt pojedynczy 1 złr. 50 cent.; z przesyłką pocztową: za cztery zeszyty 5 złr., za dwa zeszyty 3 złr., zeszyt pojedynczy 1 złr. 75 ct.

Listy i pieniądze należy przysyłać **franco** pod adresem:

Kornel Piller,

właściciel drukarni i wydawca „Siola“.

we Lwowie.

